

K A S V A T U S

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 4

10. AASTAKÄIK. — APRILL 1928.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 4

Aprill 1928.

10. aastakäik

SISU: Õpilaste omavalitsuse vormid ja teostus — *Mag. Al. Elango*. Mida nõutakse meie õpetajailt — *A. Ploompuu*. Võõrkeelte, eriti inglise keele, õpetamise praktikast. Kirjanduse arvustusi — *J. Vänaste*; *J. Kents*. Rahvaesindus õpetajate tööd hindamas — *J. Rummo*. Algkooliõpetajate kandidaatide üleproduktsoonist — *H. Reiman*. Mõnest väärnähtusest meie koolielus — *E. Rungi*. Ajakirjanduse ülevaade — *E. Martinson*. Teine Eesti hariduskongress. Välismaalt. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Karskus. Ametlikke teateid ja määrusi. Kes saavad vähem palka? Uusi raamatuid.

Õpilaste omavalitsuse kaasaegsed vormid ja teostus.

Mag. Al. Elango.

Õpilaste omavalitsuse vorm ei tohi olla šablooniliselt kopeeritud ega väljast ette dikteeritud, vaid peab kujunema orgaaniliselt iga kooli individuaalsete nõuete ja olude kohaselt. Senises praktikas on sellest ka enam-vähem kinni peetud, mispärast sel alal valitseb üsna suur vormide mitmekesisus, nii et mõnikord läheb isegi raskeks teha vahet, kas see või teine vorm on enam õpilaste omavalitsus või mitte. Üksikuid kõige individuaalsemaid jooni abstraherides võime eritella praegusel ajal õpilaste omavalitsuse praktikas neli domineerivat vormi: 1. prefektide süsteem, 2. kool-riigi süsteem, 3. õpilaskomiteede süsteem ja 4. koolipäeva süsteem.

Prefektide süsteem.

Prefektide süsteem on ainukene kaasaegne omavalitsuse vorm, mis on kujunenud ühenduses varasemate üritustega sel alal (vt. minu kirjutis „Õpilaste omavalitsus pedagoogika ajaloos“, „Kasvatus“ nr. 2, s. a.). Ta otsekoheks eelkäijaks võime pidada Bell-Lancasteri süsteemi, mis alalhoidlikul Inglismaal säilis kauemini kui mujal ning sai ajajooksul otstarbekohasema ümberkujunduse ning sügavama põhjenduse osaliseks. Eriliselt tänu võlgneb ta oma pedagoogilise süvenduse eest kuulsale

Rugby *public school*'i juhatajale Thomas Arnoldile (1795—1842), kes selgel pilgul nägi, kui suurt kasvatavat mõju avaldab vastutavate hooldus- ja korrapidamisülesannete panemine vanemate õpilaste peale. Sel teel võitis ta just kõige metsikumad ja ühtlasi mõjukamad juhinatuurid õpilaskonnas oma nõusse.

See süsteem seisab selles, et korrapidamine koolis, eriti internaadis, on viimase klassi õpilaste käes (neid nimetatakse prefektideks, kohati prepostoriteks). Nende eesotsas seisab „school-prefect“ või „captain“, kes ühtlasi presideerib prefektide nõukogus. Internaadis elab 2—3 poissi ühes toas, kusjuures nendega liitub mõni prefekt, kes on vastutav korra eest selles toas. Prefektile alluvad nooremad õpilased — „fags“ („rebased“) — on kohustatud oma hooldaja suhtes täitma mitmesuguseid teenistusülesandeid, nagu omal ajal vürstikoolideski. Prefektil on õigus karistada hoolealuseid, isegi kehaliselt (viimne karistusviis on kohati lubatud ainult koolijuhataja nõusolekul). Võrreldes teiste õpilastega on prefektidel veel muidki eesõigusi: nad võivad mõnikord õppetöölt puududa, söövad vahete-vahel koolijuhataja lauas jne. Neil on koolis oma klubihoone, kohati ka endistel, kooli lõpetanud prefektidel, kes

moodustavad meie vilistlaskogude taolise organisatsiooni.

Sellisenä on see süsteem Inglismaal säilunud kuni meie ajani, eriti internaadiga seotud vanades õppeasutistes, nagu Rugby, Etoni, Harrow j. t. *public schools*. Kuid isegi säärases reformkoolis, nagu kuulus Abbotsholme'i „uus kool“, pole ta palju oma kuju muutnud. Kuna õpilaste arv selles koolis on väike, on seal ka prefekte ainult 3—5. Neil on oma märk ja klubi. Nad täidavad võimlemisharjutuste ja füüsilise töö juures sageli õpetaja aset. Võõrastavana tundub, et siingi prefektidel õigus on oma hoolealuseid kehaliselt karistada (!), kuigi ainult juhataja nõusolekul. Omapäraseks karistusviisiks on siin ka mõningaist toiduainest ilmajätmine teatava aja jooksul.¹⁾

Inglismaalt kandus prefektide süsteem üle ka Kesk-Euroopasse (siin XVI — XIX sajandil valitsenud analoogilised vormid olid välja surnud). Eriti on selle poolest tähelepandav Frankfurdi (M. ä) „Musterschule“, mille direktor M. Walter varem oli Inglismaal õpetajaks. Walteri koolis esineb see süsteem siiski palju „euroopalikumal“ kujul; ta on siin ühte sulatatud teiste omavalitsuse vormidega, nagu õpilaskomiteed ja koolipäev.²⁾

Mõningate variatsioonidega on prefektide süsteem aset leidnud ka Saksa maakasvatuskodudes, milliste algataja H. Lietz sai oma inspiratsiooni samuti Inglismaalt. Siin aga on prefektid muutunud juba täiesti nooremate sõpradeks ja hooldajaiks: „nad on nagu vanemad vennad, kes täidavad kasvataja kohuseid ja aitavad nooremail omandada elementaarseid harjumusi korra ja puhuse alal“ (Faria de Vasconcellos).

Prefektide süsteemi positiivsed omadused seisavad peajasjalikult selles, et ta aste-astmelt juhib sõnakuulmisest käsutamisele, kasvatades vastutustunnet ja oskust inimestega ümber käia. „Kui on küsimus mehe iseloomu kasvatami-

sest, mehe, kes on valmis oma peale võtma vastutust ja seda ka kartmatult sooritama, siis ei tea inglane selleks paremat harjutusvälja kui *public school* oma prefektide süsteemiga“, kirjutab üks kaasaegne inglise pedagoog. Kuid sellel ei puudu ka oma hädaoht. Hooldajate ja hoolealuste vahekord võib siin kergesti kujuneda esimeste türanniaks viimaste üle, eriti kui prefektide võimupiirid on nii suured kui Inglismaal. Selle kohta kirjutab eelmainitud inglise pedagoog: „Poistel lastakse olla toored ja, olles poisid, nad sageli tunnevad lõbu oma toorusest. Teatakse juhatusid, mil poisi riided peksu puhul on rebitud närudeks; mil ohver pärast karistust on pidanud minema kooli haigemajja. Ei või öelda, et säärased juhud oleksid karakterseid, kuid juba see, et nad üldse võivad esineda, ajab vere keema“.

Teine viga selle süsteemi juures on, et õpilaste enesemääramine siin piirdub ainult õige väikese prefektidekihiga, kuna suurem hulk jääb endiselt retseptiivsesse alluvusseisukorda. Sellepärast ongi moodsemad omavalitsuse vormid selle süsteemi uuemal ajal peaaegu täiesti välja tõrjunud.

Kool-riigi (school-city) süsteem.

Täielikuks vastandiks alalhoidlikul Inglismaal kujunenud aristokraatlik-oligarhnilisele prefektide süsteemile on Ameerika eelarvamuste- ja traditsioonidevabast vaimust võrsuv läbi ja läbi demokraatlik ning kollektivistlik koolriigi süsteem.

Selle süsteemi juures omavalitsus ulatub kogu õpilaskonnale üheväärselt (välja arvatud tavalisti 5-e esimese õppeaasta õpilased). Iga klass moodustab omaette „linna“, ise oma seaduste, kohtu ja täidesaatva võimuga. „Linnad“ ühinevad „riigiks“, mida juhib linnade esindajaist koosnev parlament ja üldkoosolekuil valitavad kohtu- ning täidesaatvad organid. Suuremates koolides moodustavad õpilaste vanaduselt enam ühtekuuluvad „linnad“ veel „osariigid“, ja alles need ühinevad liitriigiks. Samuti kui see väline raamistik on lihtsalt laenatud täiskasvanute riiklikust elust, on ka nende „linnade“ ja „rii-

¹⁾Prefektide süsteemi kohta Inglismaal ligemalt E. Laine teoses „Oppilaiden itsehallinta“. Otava. 1915.

²⁾M. Walter. Erziehung der Schüler zur Selbstverwaltung. 1919.

kide“ üksikasjalikum valitsemisvorm täiesti analoogiline oma kodumaa — Ameerika Ühisriikide — omale. Seadusandlikku võimu esindab parlament — klasside esindajate kogu, kohut koolikorra vastu eksinute üle mõistab õpilaste üldkogu poolt valitav kohus (tavalisti kolmeliikmeline), mille otsused harilikult alluvad koolijuhataja kinnitusele. Täidesaatvat võimu teostavad kuberner, kellel ühtlasi vetoõigus parlamendi otsuste suhtes, abikuberner, riigisekretär ja politseiülem. Need valib õpilaste üldkogu hääletamissedelitega, nagu täiskasvanute riiklikud organidki. Valimiste eel käib äge kihutustöö. Peetakse miitinguid ja kleebitakse seintele plakateid. See on koolriigi, school-city normaal-vorm, millest küll kohati tublisti kõrvale kaldutakse. Kohati minnakse riigi matkimises isegi nii kaugele, et on sisse seatud ametnikkude riietusvorm ja aumärgid, mida „tema kõrgeausus härra bürgermeister“ (või kuberner) annetada võib!¹⁾

Millal kool-riiki sellisel kujul esmakordselt teostama hakati, nõuab veel selgitust. Mõnesuguste andmete järgi olevat tehtud sellega algust juba 1861. aastal Brasiilias kellegi Frazão algatusel, ent tavalisti peetakse selle mõtte lähtekohaks siiski W. R. George'i poolt rajatud ja juhitud noorsoovabariiki (Junior Republic) Freewilles (New-Yorgi ligidal), mis on ka tõesti esimeseks suurejooneliseks katseks sel alal.²⁾ George, nähes, et ihunuhtlus ja muud karistused ei suutnud kuritegevust noorsoovabariigis kuigi palju vähen-

dada, seadis sisse õpilaskohtu, millest hiljem välja kasvas terve riiklik mehhanism, mis tööpoolest seadis vabariigis palju paroma herra jalule kui senised täiskasvanute ettekirjutatud korrareeglid. Peaaegu ühel ajal George'iga, s. o. umb. 1895. a. paiku tekkis kool-riigi mõtte ka kahes teises — B. Cronson'i ja W. Gill'i peas, kellest eriti viimane sai selle mõtte innukaimaks edasiarendajaks ja levitajaks, mispärast kogu koolriigi süsteemi sageli nimetatakse Gilli süsteemiks. W. Gill tegi oma süsteemiga esimese suuremaulatusliku katse 1897. a. ühes New-Yorgi *vacation school's*, kus õppis 1100 Venemaa juutide 5—15 a. vanust last. Katse õnnestus ja äratas suurt tähelepanu (eriti tänu Gilli oskusele oma asjale reklaami teha). Sellest kirjutati ajalehis ja ajakirjus ning asuti mitmel pool järeletegemisele. New-Yorgi koolivalitsus andis asjale oma õnnistuse kaasa. Oma süsteemi levitamiseks on W. Gill avaldanud rea teoseid ja ette võtnud mitmekordseid propagandareise, osalt omal algatusel, osalt mitmesuguste Ameerika koolivalitsuste ülesandel. Gilli poolt juba varem kodanikuvaimu tervendamiseks asutatud „Isamaaline Liit“ (Patriotic League) muutus kool-riigi mõtte propaganda keskkohaks. Selle propaganda peaesmärgiks oli saada niikaugele, et õpilaste omavalitsus tehtaks kool-riigi kujul seadusandlikul teel kõigile koolidele sunduslikuks.

1908. a. alates, mil W. Gilli ja „Isamaalise Liidu“ tegevus oli juba vaibunud, muutus school-city mõtte levitamise keskkohaks „Koolikodanikkude Komitee“ (School Citizens Committee) eesotsas R. Welling'iga. Hoolimata agarast kihutustööst võime praegu tagasi vaadates lugeda kool-riigi mõtet siiski fiaskoga lõppenuks — asjaolu, mis sügavamalenägevaid pedagooge sugugi ei üllata, kuna kogu sellel ajal näis olevat juba algusest peale pinnapealse kõmu maik juures. Kaasaegne koolikorraldus ja riigikodanikkasvatuse probleem on siiski liiga keerulised nähtused selleks, et mõni ilma pedagoogilise hariduseta insener (nagu Gill) või jurist (nagu Welling) suudaks siin põhjapanevamaid uuendusi põhjendada.

¹⁾ School-city kohta Ameerikas võib leida üksikasjalikumaid andmeid järmistes teostes: W. Gill. „The Gill system of moral and civic training“, Fr. W. Foerster. „Schule und Charakter“, G. Gagell. „Die Selbstregierung der Schüler“, G. Kerschensteiner. „Begriff d. staatsb. Erziehung“, E. Laine. „Oppilaiden itsehallinta“, W. Mann. „Schulstaat u. Selbstregierung d. Schüler“ jne.

²⁾ Viimase kohta on lühike kirjeldus ilmunud nende ridade kirjutaja toimetatud koguteoses „Noorusjõud“ I. Ligemalt: W. R. George. „Amerikalainen nuorisotasavalta“. Otava, 1918.

Tänu asja uususele ja teda ümbritsevatele isamaalikule nimbusele võis märgata kool-riigi mõtte alal esialgu tõepoolest mõnesugust vaimustust, kuid et sellel sügavamad juured puudusid, rauges see pea. Paljudes koolides, kus school-city esimese õhinaga sisse seati, likvideerus see hiljem, kuna enamikus ei tehtud sellega üldse katset. Ühisriikide valitsuse ülesandel läks Gillil 1901—1902. a. Kubas korda kool-riiki 3600-jas koolis läbi viia, kuid vaevalt oli ta sealt lahkunud, kui kõik need riigid kokku varisesid. „Koolikodanikude Komitee“ andmete järgi 1912. a. oli Ühisriikide 260.000-st koolist ainult umb. 100-s omavalitsus olemas. New-Yorgis oli see tarvitusel 14-es alg- ja 2-es keskkoolis, Bostonis ainult ühes, Philadelphias, kus omal ajal kool-riik tegutses 30-es koolis, oli see 1910. a. säilinud vaevalt pooltosinas. Nagu näha neist arvudest, on need Euroopa pedagoogid (näit. Foerster, Hepp, Gaggell j. t.), kes kõnelevad kool-riigi üli-suurest menust Ameerikas, natukene pimestatud sellest reklaamist, mis Gill j. t. oma asja kasuks tegid. Koolikodanikude Komitee arvates on säärase järsu tagasimineku põhjuseks see asjaolu, et Ameerika koolijuhatajad on jooksva tööga liiga koormatud selleks, et nii palju aega nõudvaile uuendusile mõelda, nagu on kool-riik. Kui mõni agaram koolijuhataja või õpetaja teostab selle, siis leiab see asjaalgataja lahkudes vaevalt enam jätkajat ning vaibub.¹⁾ Kuid vististi ei puudu sellel fiaskol ka sügavamad, kool-riigi mõttes endas peituvad põhjused, mille juurde aga järgmises kirjutises tagasi tuleme.

Euroopas piirdub kool-riigi süsteemi mõju peajasjalikult ainult kaudsega, s. o. õpilaste omavalitsuse mõtte liikumapanekuga selle üldisel kujul. Otsekoheseid järeleaimamisi Ameerika katsetele pole olnud vist üldse, vähemalt ei kõnelda neist selles kirjanduses, mis nende ridade kirjutajal on korda läinud läbi töötada. Küll aga on omavalitsuse mõtte silmapaistvamad algatajad Euroopas — Fr. W. Foerster ja G. Ker-

schensteiner ilmselt nende katsete mõju all.

Õpilaskomiteede süsteem.

Kui 1907. a. ilmus Fr. W. Foersteri „Schule und Charakter“, kus õpilaste omavalitsuse küsimust ligemalt puudutati, siis pani see ka Euroopa pedagooge selle küsimuse üle järele mõtlema ja katseid tegema. Küsimust kaaluti eriti Saksamaal väga mitmel õpetajate ja koolijuhatajate koosolekul, kirjutati sellest pedagoogilises ajakirjanduses j. m.; kusjuures asuti üldiselt ikka enam-vähem pooldaval seisukohal, kuigi alguses märksa tagasihoidlikumalt kui Foerster.

Kuid ka juba enne seda olid mõned saksa ja schveitsi tegelikud õpetajad tulnud üsna iseseisvalt õpilaste omavalitsuse mõttele ja asunud seda vähehaaval teostama. Nii näit. püüdis Barmeni abikooli õpetaja J. Langermann 1902—1906. a. oma 40-ne nõdranõistulise õpilasega teostada „kasvatusriiki“ Fichte eeskujul. Omavalitsus esineb siin küll alles üsna algelisel kujul, kuid algidud on selgesti olemas.¹⁾ Palju kaugemaleminevam ja õpetlikum seevastu on ühe Baaseli sekundaarkooli õpetaja Conrad Burkhardti üritus, kes tahtis oma-ajaga liigsele individualismile sel teel vastu astuda, et pani koolis ühistunde kasvatamisele enam rõhku ja võttis selleks omavalitsuse tarvitusele. B. katse on eriti seepoolest õpetlik, et siin on selgesti näha, kuidas omavalitsus peab järk-järgult ja üsna loomulikult koolielust välja kasvama. Siin ei võetud vastu ühtegi „seadust“ ega valitud ühtegi ametnikku, enne kui selle järele tekkis loomulik vajadus. Ettevõtteid ja ametnikke nimetati siin nende õigete nimedega ega surutud neid vägivaldselt üsna võõrast sfäärist laenatud kuube.²⁾ Kas B. võttis oma katse täiesti iseseisvalt ette või sai ta äratusi Foers-

¹⁾ Ligemalt v. J. Langermann. „Der Erziehungsstaat“. Kokkuvõtte sellest leidub ka Fr. Zimmeri teoses „Erziehung zum Gemeinsinn durch die Schule“.

²⁾ Ligemalt v. C. Burkhardt. „Klassengemeinschaftsleben“. Kokkuvõtte leidub ka Fr. Zimmeri teoses „Erz. z. Gemeinsinn d. die Schule“.

¹⁾ Eks tuleta see kool-riikide saatus elavalt meelde lootusringide oma meil Eestis!

terilt, nõuab alles veel selgitust. Analooogilise katse võttis ette ühes Zürichi sekundaarkoolis *J. Hepp*. Ka Hepp pidas järjekindlalt silmas, et midagi ei tehtaks paljalt tegemise pärast, vaid et kõik, mis ette võetakse, oleks tingitud tõelisest tarbest. Kuna need katsed olid lahutamatu seotud neid üritanud isikutega, vaibusid nad kohe, kui viimased asusid tööle teistesse koolidesse.

1910. a. paiku ja hiljem on samasuguseid katseid omavalitsusega tehtud väga mitmesugustes koolides, eriti rheiiniäärsetes saksa gümnaasiumides j. m. Kõigile neile on iseloomulik, et siin 1) õpilaste omavalitsust ei võeta tarvitusele ette väljatöötatud, valmis mehhanismina, vaid sel lastakse kasvada orgaaniliselt; 2) et omavalitsusele ei anta mingi riigi või linna kuju, vaid ta seisab eeskätt selles, et mõningad koolielu alad antakse õpilaste valitseda. Kuidas nad seda teevad, see on juba nende asi. Kogemus näitab, et sel puhul tavalisti iga klass valib oma juhatuse või komitee ja need oma esindajate kaudu moodustavad koolikomitee, kes reguleerib kogu kooli õpilaste omavahelist elu ning hoolitseb korra ja puhtuse eest. Riigivormide matkimine on õpilastele orgaaniliselt võõras.

Ametliku sanktsiooni sai säärane õpilaskomiteede süsteem Bayeri haridusminister *A. Hoffmanni* ringkirjas 1. det. 1918. a., millises kirjutati ette kõigile Bayeri kesk- ja neile vastavatele koolidele kutsuda ellu klasside esindajaist koosnevad õpilaskomiteed, mis oleksid õpilaskonna alaliseks esinduseks ning kannaksid hoolt kooli ja õpilaste au eest. Kontakti alalhoiuks õpetajatega kästi selles ringkirjas moodustada õpetajate usaldusnõukogu, mis koosneks koolijuhatajast ja vähemalt kahest õpilaskomitee poolt valitud õpetajast. Samas kirjutas soovitati koolidel korraldada kõigi õpilaste ja õpetajate ühiseid koosolekuid, et võimaldada vaba mõttevahetust kummagi poole vahel ja sel teel kõrvaldada omavahelist pinevust ja usaldamatust¹⁾.

Nagu õpilaskomiteede ülesannete

määritlusest selles eeskirjas näha, olid need mõeldud esijoones õpilaskonna „huvide“ kaitseks ja alles teises järjekorras kooli au ja distsipliini eest hoolitsemiseks. Samuti mõõnab õpetajate usaldusnõukogude valimise kohustus õpilastele õiguse mitte usaldada kõiki õpetajaid, vaid ainult paari nende endi poolt selleks valitud. Need asjaolud, samuti kui omavalitsuse ringkirjalik ettekirjutamine, näitavad, et see üritus enam oli tingitud revolutsioonaaegsest uuenduspalavikust kui tõelispedagoogilisest kaalutlusist, mispärast ta ka ebaõnnestus, nagu koolipäeva süsteemgi Preisimaal.

Koolipäeva süsteem.

Teiseks Kesk-Euroopas tekkinud omavalitsusevormiks on koolipäeva süsteem. Siin langeb raskuspunkt kõigi õpilaste ja õpetajate ühisele koosolekule, n. n. koolipäevale (*Schulgemeinde* või *Schultagung*), kus harutatakse mitmesuguseid kooliellu puutuvaid küsimusi. Selle süsteemi isa *Dr. G. Wyneken* arvab nii sageli esineva vastolu õpetajate ja õpilaste vahel koolis johtuvat enim just avaliku mõttevahetuse puudumisest, mispärast õpilased õpetajaid arvustavad seljataga. „Kujuteldagu, kuidas muutuks kogu meie koolielu, kui loodaks ametlik võimalus kooli- ja kasvatusküsimuste diskuteerimiseks direktiooni, õpetajaskonna ja õpilaste vahel“, kirjutab ta (*Schule u. Jugendkultur* lhk. 97). Mitte keeruline ja arvurikas ametnikkude staat vaid otsekohele ja avameelsele kriitikal põhjendav avalik arvamine on selle süsteemi olulisemaks kasvatusvahendiks.

Õpetajate ja õpilaste ühised koosolekud leidsid juba *H. Lietzi* maakasvatuskodudes (*Bieberstein*, *Haubinda* ja *Ilseburg*) aeg-ajalt aset, kuid neil puudus otsustav autoriteet ning kindel ilme. Selle omavad nad *Dr. G. Wynekeni* poolt 1906. a. asutatud *Wickersdorfi* vabas koolikogukonnas (*Freie Schulgemeinde Wickersdorf*), kus neile *Seveitsi* kantonite suveräänse rahvakoosoleku „*Landsgemeinde*“ eeskujul antakse nimiks „*Schulgemeinde*“ (mis kahjuks segi läheb kooli enda nimetusega). Õpilased ja õpetajad on *Wickersdorfi* koo-

¹⁾ Ligemalt v. „Kasvatus“ 1920. H. R. „Uus vaim koolis“.

lipäeval üheõiguslikud, kusjuures viimasel on õigus *lõplikult* otsustada kõik küsimused, mis koolipäev läbi harutab. Koolijuhatajal, kes eo ipso ka koolipäeva juhatajaks, on küll õigus koolipäeva takistada mõningaid küsimusi harutamast, kui see aga juba on sündinud, siis on häälteenamusega tehtud otsused ka temale kohustavad. Koolipäev harutab ainult koolikorra küsimusi; sisulisi, s. o. teaduslikke, usulisi, poliitilisi ega muid teoreetilisi küsimusi seal ei käsitelda. Mingit kirjutatud põhiseadust ega süstemaatilist seadustikku tal pole; kõik sellekohased ettepanekud on õpilaste poolt instinktiivselt tagasi lükatud, et hoiduda kivinemisest ja riigile järeleahvimisest. Täidesaatev võim Wickersdorffis on õpilaskomitee käes, mis pole aga mingi esindusliku ilmega organ, vaid kahe viimase klassi õpilaste kogu, kelle komiteesse võtmise vastu ei ole üle $\frac{1}{3}$ -ku kaasõpilasist. Komitee peaülesanne on nooremate kaasõpilaste eest hoolitsemine: iga komitee liige peab oma hoolle alla võtma 2—3 nooremat õpilast (umb. nagu prefektide süsteemi juures). Põhimõtteleliste otsuste tegemise õigust komiteel ei ole. Wickersdorffi omavalitsusele on mõnes suhtes analoogiline Bierge'i „Uue kooli“ korraldus¹⁾ ja mõningate Saksa makasvatuskodude omavalitsus.

Kui peale Saksa revolutsiooni 1918. aastal õpilaste omavalitsus kerkis elavalt päevakorrale, siis läkitas Preisi haridusminister Konrad Haenisch, veel enne oma Bayeri ametivenna eelpoolmainitud sammu, kõigile endale alluvatele keskkoolidele eeskirja, milles soovitatakse asuda koolipäeva ja õpilaskomiteede asutamisele²⁾. See eeskiri kannab selgesti tunduvaid Dr. G. Wynekeni jälgi, kes Preisi tookordses haridusministeeriumis seisis juhtival kohal. Nähes, et koolipäeva mõte leidis tegelikude õpetajate hulgas suurt vastuseismist, pehmendas Haenisch varssi oma ringkirja mõju ühe teisega, milles ta taganes õpilaskomiteede positsioonile, kui vähem radikaalsele.

¹⁾ V. Faria de Fasconcellos. „Uus kool Belgias“.

²⁾ V. „Kasvatus“ 1920.

Kuna niihästi Preisi kui ka Bayeri haridusministrite eeskirjad omavalitsuse suhtes olid üksteisele kaunis sarnased, said ka enam-vähem ühise saatusel osaliseks. Nad olid mõlemad tingitud enam poliitilisest kui pedagoogilisest tarbest. Nende abil tahteti demokraatiseerida koolielu ja õpilasi vaimustada uuest, demokraatlikust riigikorrast, mis aga kaugeltki ei meeldinud kõigile õpetajatele ja lastevanematele. Ka noorsugu ise ei saanud hästi aru sellest talle pakutavast vabadusest ning jäi omavalitsuse vastu kaunis ükskõikseks. Osalt oli selles opositsioonis süüdi ebasoodus aeg. Mõned vanemad õpetajad tundsid end olevat haavatud senise kooli arvustusest Haenisch'i ringkirjas, teistele taas ei meeldinud õpilaskomiteed seepärast, et nad nime poolest tuletasid meelde tollajal tegutsevaid tööliste ja sõdurite komiteid. Preisimaal andis selleks eriti põhjust nii paljuvihatud Dr. G. Wynekeni initsiatiiv selles loos ja sõna „koolipäev“ („Schulgemeinde“), mis otsekohe Wickersdorffi meelde tuletas. Praegu on nende mõjul tekkinud koolipäevadest ja õpilaskomiteedest vähe järel ja sealgi, kus need on, vegeteerivad nad hädavaevalt. Võime ühineda H. Schlemmer'iga, kui ta kirjutab: „Peab ütlema täie selgusega: see koolipäevade üldiselt õnnetu lugu... pole mingi auasi meie õpetajaskonna pedagoogilisele arusaamisele ja ta vastuvõtlikkusele uute ideede suhtes“. (Das Gemeinschaftsleben der Jugend lhk. 42). Kuid teiselt poolt kinnitab see, nagu school-city süsteemi saatus Ameerikaski, et õpilaste omavalitsuse probleem on palju keerulisem ja sügavam, kui seda paljud arvavad, ning kõigepealt, et see pole lahendatav mingi kantseiliku eeskirja teel, vaid eeldab kaugeleulatavaid muudatusi kogu koolielu ja õppetöö alal, enne kõike aga kasvatuselise vaimuse. Õpilaste omavalitsust ei saa lihtsalt pookida külge valitsevale raamatulikule õpikoolile, sest ta tunneks end seal võõramaa taimena ebasoodsas ilmastikus.

Kus ja millal ta oleks teostatav ning kuidas suhtub temale praegusaegne pedagoogiline teooria, sellest edaspidi.

Mida nõutakse meie õpetajailt.

A. Ploompuu.

Juba J. W. Jannsen ütles omal ajal: „Ta (õpetaja) peab olema hea laste isa ja hea vanemate vend ja sõber, koolimaja nende tulease ja koolmeister nende laiaaegsusega viljapuu, kust laps ja vana ulatab võtma, mis tal tarvis.“ Nende mõistusõnadega on öeldud peaaegu kõik, missugune pidi olema õpetaja ja milline tema vahekord lastega, vanematega — kogu rahvaga. See oli tagasi umbes ühe inimese iga. Aga teisiti pole ka nüüd. Mõiste on ligikaudu seesama; ainult nõuded ja tarvidused on suurenenud. Seltskond on viinud õpetaja endaga ühes... Koolinõunikku päev, mis lõpetas oma töö Tallinnas 11. veebr. 1925. a., avaldas õpetaja isiku kohta järgmise nõudmise: õpetaja peab olema südamekandja, arukas, kindla kõlblise iseloomuga, isamaa ja kunsti armastaja inimene. See osutub juba kaugemale, seltskonnast veel ette. Veel on avaldatud nõudeid õpetaja isiku kohta siinseal omavalitsuste koosolekuil, õpetajate valimistel jne. Sääraste nõudmistega oleme tuttavad peaaesjalikult ajakirjanduse kaudu. Õpetajad ise on harutanud neid nõudmisi mitmel puhul; nad pooldavad ja leiavad, et nõudjail on täiesti õigus; nad ei vaidle, et need nõudmised poleks põhjendatud või et siin minnakse liiale; nad saavad aru, et veel palju rohkem ja palju ulatavamaid nõudeid paneb elu ja amet iga päev õpetajale ette. Tungigem seepärast neisse nõudmistesse üksikasjalisemalt, vaadake ja kaaluge, kas ja kuidas nad vastavad võimalustele.

Kõige pealt õpetaja peab olema kehaliselt täiesti terve inimene; õpetaja küljes ei tohi olla mingisugust rikut, et õpilaste pilk viibides õpetajal ei haavuks. Vaevatud kollane nägu, rögisevad rinnad, värisevad käed... Need ei kõlba laste ette.

Õpetaja peab olema vaimliselt, mõistuse ja meele poolest haritud inimene, s. o. tema silmaring ja teadmused ei tohi olla milgi tingimusel vähemad praeguse keskkooli õppekava ulatusest. Pärastine iseenda täiendamine kursuste

ja lugemise teel peab andma veel lisa sellele.

Õpetaja välimus, tema käik, samud ja liigutused olgu kindlad, eeskujulised, vaõad. Kohmakas kõnd, kobakaba võtted, sunnitud olek ja tühja tühja askeldused ei ärata laste lugupidamist, vaid panevad neid muigama, — kasvatavad lohakust.

Õpetaja peab olema viisakasti riides. Moest jäänud ülikond, kulunud küünarnukid, narmendavad hõlmad, veninud püksipõlved, kõverad saapakontsad... äratavad küll haletsevat kaastundmust, aga ei ülennda laste meeli täiuseni.

Õpetaja peab olema puhas ja korralik. Määrinud krae, korratu kaela-side, kõõmane kuuekaelus, sasis juuksed, mustad sõrmeküüned annavad halba eeskujut, harjutavad noorsugu hooletusele.

Õpetaja hääl, kõne ja väljendusviis olgu mehine, mõjuv. Grammatiliselt vigane keel, poolikud sõnad, vigased laused, ebadialektiline avaldus ei kõlba laste kuulda; nemad hakkavad ka nõnda kõnelema.

Õpetaja peab olema vaba kõikidest elu pahedest, s. o. tema juures ja küljes ei tohi märgata laiskust, ihnust, upskust, kadestust jne. Hoopis vastupidi: ta peab vihkama — alati vastu seisma ja võitlema kõikide nende pattudega, mis tulevad avalikuks tema õpilaste hulgas ja kogu seltskonnas.

Õpetaja peab ilmuma laste ette alati värskes, heas meeleolus. Halb tuju, tusane olek, tüdimus jne. mõjuvad pahasti lastele ja kogu koolitööle; kuna ülev meeleolu seevastu kisub õpilasi kaasa, äratab neis rõõmu ja edeneva elu tungi.

Õpetaja peab oma ametit, õpilasi ja ümbrust armastama. Kui õpetaja on ametlik, kärsitu, külm ja osavõtmatu kõige selle vastu, mis ei puutu tema otsekohesesse tegevusalasse, siis jääb säärane tursunud olek ja ükskõikne mulje temast ka tema õpilaste ning lõppeks kogu ümbruse ja rahva külge, mis võib

muutuda saatuslikuks kogu rahvale, riigile...

Õpetajal peab olema alati niisugune tunne, et tema on oma töö juures, omal paigal täiesti tarviline, kohane. Rõhutud meel, lugupidamise puudus, kurvad mõtted, kahtlus ja mure enese olemise pärast ei jää märkamata lastest; see halvab koolitööd, kõigutab ka õpilaste meelekindlust edasipüüdmises.

Õpetaja olgu kaugel kõikidest kõrvalistest elumuredest ja äripäeva askeldustest. Kui õpetajat tülitab kõrvaline mõte: kust ma saan, mis ma sünnin, mis ma selga panen; — või kuidas võiksin kergemini oma eksami sooritada, või missuguse hobuse peaksin ostma, kuidas oma maja kõige kasulikumalt müüa jne., siis ei saa tema tahtmised olla õpilastele head ega tema püüded noorsoole kasulikud.

Õpetajal peab olema aega süveneda oma ametisse ja kohustesse; tema aju-des peavad tõusma algupärased mõtted ja ideed, kuidas teostada paremini seda, milleks määratud tema püha ja kõrge kutse. Rutuga ühest klassist või koolist teise rühkimine esitab küll hoolsat töötajat, kuid mitte ideaalset õpetajat.

Õpetajas peab esinema vaimline värskus ja julgus elada. Kõik, mis õpilastes parandatav ja puuduline, peab tasanduma õpetaja õitsvast küllusest, — nõnda, et õpilaste pilk võiks leida rahuldust viibides õpetajal. Sest on ju tõde, et õpetaja ei anna oma õpilastele mitte ainult teadmisi, vaid ka häid hingelisi kalduvusi, mille väärtust ei saa kaaluda kullaga.

Õpetaja peab olema palju lugenud. Ajakirjandusest peab ta jälgima iga partei lehte. Peale oma rikkaliku raamatukogu on ta tarvitanud veel teisi. Kõik eesti kirjanduslikud voolud — kui rahva elu peegeldajad — olgu tal täiesti tuttavad. Kinniste vaadete-ga vähelugenud õpetaja ei olegi õpetaja.

Õpetaja peab olema täiesti karske. Endast mõista. Kui lapsed näevad oma õpetajas eeskujuna ja täiust, kelleks ja kuhu püüda, siis ei kõlba õpetajal tarvitada alkoholi, mis ei oleks kokkukõlas noorsookasvatamise ja kooli sihtidega.

Õpetaja ärgu suitsetagu. Kui õpetaja keelab lastele tervisevastaseid, ku-

lukaid ja kardetavaid mänge — nagu seda on suitsetamine — miks peaks ta tegema siis ise selle vastu, — andma lastele ja ümbrusele paha eeskujuna?

Õpetaja peab sammuma ajaga ühes, s. o. teistpidi öeldud: ta ei tohi jääda mingis kultuur-saavutuses kõrvaliseks pealtvaatajaks, vaid peab elama kaasa kõik seltskondlikud kombed, voolud, tujud — isegi riidemoed. Häbi on, kui õpetaja on eemale tõrjutud kõikidest mõnusustest, kui ta elab kui kotis, ega märka, mis sünnib tema ümber — ei tea, mis tehakse mujal kaugemal.

Õpetaja peab olema reisinud. Peale kodumaa linnade ja maakondade peaks ta tundma veel teisi maid ja rahvaid, — peaks olema tuttav nende kultuuri ja püüetega. Kitsa silmaringiga õpetaja on sunnitud kõnelema lastele ja noorsoole liiga palju sellest, mida ta ise pole näinud, millest tal enesel puudub kujutus.

Õpetaja peab käima teatris, kontsertidel jne., — ja mitte üksi rahvaetendustel, vaid ka esietendustel, kus ta tunneb ennast täieõigusliku seltskonnaliikmena. Oleks jällegi häbi ja alandav, kui õpetaja ei pista jalga sinna, kus käivad kõik haritud inimesed, — ja õpetaja ärgu olgu alam milgi tingimusel!

Õpetaja peab olema muusikatundja; seda nõuab juba tema amet. Kuidas saab see õpetada teisi laulma, kellel omal puudub lauluanne. Peale selle peab õpetaja mõistma mängida vabalt mõnd mänguriista, kas orelit, klaverit, viiulit jne.

Õpetaja peab olema ka näitleja; see on ühenduses jällegi tema ametiga. Lapsed armastavad näitemängu; koolipidudel ja mujal sünnib etenduste korraldamine õpetaja juhatusel. Ilulugemine ja kõnelemisõpetus kuuluvad kooli programmi. Hea õpetaja ei pääse mööda näitekunstist.

Õpetaja peab olema ka arst; või kui mitte just seda, siis ikkagi asjatundja. Haigustega võitlemist, haavasidumist, esimest abi õnnetuse korral ja muid sääraseid nõudeid peab õpetaja mõistma. Kooli apteek ei ole muidugi temale võõras ja tundmata.

Õpetaja peab tundma mõndki käsitööd. Tal peab olema hea siimamõõt,

arusaamine, mõisted ja teadmused mõneltki oskusalt. Juba koolis tuleb õpetada näit. voolimist, raamatuköitmist ja muud käsitööd. Aga mis õpetaja on see, kes ise ei oska!

Õpetaja peab olema tubli põllumees, aednik-mesinik, piimameier jne. Maa-koolides tuleb tutvustada õpilasi mitmeigi põllu- ja aiatöö haruga; näit. puudeistutamise ja juhtumise jne. Juhtub aga, et õpetajal on maadega koht, ja ta ei mõista juhtida oma majapidamist nõnda, et see oleks eeskujuks kogu ümbrusele. — oleks vahetegi haritud ja harimata tööjõu eksploateerimisele. — siis kõigutaks see õpetaja autoriteeti. Õpetaja peab sammuma ka siin esimesena, peab näitama oma mõistuslist ülekaalu, nagu see temale kohane.

Õpetaja peab käima vaatamas sagedasti oma õpilaste kodust elu-olu. lastevanemate tööd ja suhtumist kooli ja muusse kultuurkõnne. Õpetaja ilmumine toob uut hoogu ja värskust majja; ta annab nõu ja sõnalist tuge; teda ei kardeta kui revidenti, vaid ootatakse kui oma inimest.

Õpetaja vastu peab olema seltskonnal ja lastevanemal kindel usaldus; õpetaja autoriteet rahuldab neid — ja nad annavad omad lapsed kindla lootusega ja mureta tema hoole alla. Kõik, mis õpetaja ütleb või otsustab, võetakse tõsiselt, ilma kahtlemata.

Õpetaja peab olema osav kõnemees; ta peab leidma paraja sõna parajal ajal ja peab tooma selle kuuldavale mõnuga. Ikka juhtub, et tuleb sõna ütelda siin-seal. Tõmp tunne jääb järele, kui matustel, pulmas ja muudel pidudel õpetaja ei leia parajat sõna, millega tulla vastu üldisele meeleolule ja nõuetele.

Üldiselt — nagu seda avaldatakse juba teatava kõnekäänuga — õpetaja peab olema „maa sool“, s. o. õpetajalt oodatakse ja loodetakse kõik. Ta peab olema meister — ja spetsialist, et pane imeks. Kõige ühenduses peab ta olema veel: spordi ja sõjamees, võimleja, ühistegelane, raamatukoguhoidja, koorijuht, isamaalane, tuletõrjuja, rüüganija, vaimulik... jne. jne. jne.

Nõnda siis: õpetaja peab olema ülimine, igakülselt haritud ja arenenud. Tema kutsel polegi piiri. Samuti kui aeg, millega ta peab sammuma ühes,

meie õpetajailt on piiritu. Muidugi ei saa väita, et kõik õpetajad meil suudaksid olla niisugused, — et igaüks neist on paras oma paigale, — mitte kaugelki. Ometi paistab see ideaalina, mille poole on püütud — ja maksab püüda. Ja ega see liiga tee, kui oskame suurendada veelgi neid nõudmisi: seda kasulik on rahvale ja riigile, kui tal on nii tublid õpetajad. Sest pole ju sugugi ükskõik, kelle hoolde rahvas usaldab oma noorsoo — oma tuleviku, oma riikliku heakäekäigu ja saatus. Seepärast peab ka nõudma õpetajailt nii palju. Vähenõudmine näitaks, et rahvas ei tunnegi kasvatustöö tähtsust, ei hooligi iseenesest ega oma tulevikust.

Kui nüüd küsida, mis on tehtud meil selleks, et soetada oma haridustegelasteks sääraseid üliinimesi, kes nii mitmekülgsed, hakkajad ja osavad? Või mis on tehtud selleks, et sääraseid tublid jõud — kui nad kord sattunud koolitööle — ka seal püsiks? Käsi südame peale: meil on tehtud selleks väga vähe — või peaaegu mitte midagi. Ja mis veel kurvem: meil on tegutsetud ja tegutsetakse isegi vastupidises suunas; on aetud ja aetakse asju nii, et kõik tublimad jõud ja vaimuanded hävinesid kooli juurest, ega tuleks ligi. Jällegi ütleb seesama Jannsen: „Ma tean küll, kerge ei ole nende amet mitte. Kõige nende töö ja vaeva eest, sagedasti kasina kuiva leiva juures ja peatoiduse mure all, saavad sõnu, kus tänu peaksid saama, ja kiituse asemel on enamasti laetus nende palk.“ *) Kas on nüüd teisiti? Kahiuks ei! Meil on õpetaja elutingimused niisugused, et need mõjuvad tagasikiskuvalt, otse hävitavalt kõigele sellele, mis nõutakse õpetajalt. Alates valdade volikogudest ja lõpetades Riigikoguga leidub ikka veel mehi, kes ei oska ega taha hinnata hariduse tähtsust, ja kelle meelest siis ka õpetaja on üleaurune isik — viies ratas seltskonna vankri all. Vaieldakse veel selle pärast, kas õpetaja on omavalitsuse- või riigiteenija — ja kumbki ei taha võtta teda omaks. Tuletagem meelde juttu kahepere koerast. Samuti ei taheta meil tunnustada õpetaja tööd ja vaeva; see paistab neile liiga kerge — tühine. Suvine vabaaeg on nagu

*) „Eesti Kirjandus“ 1925. a. Nr. 6.

pinnaks silmas, — ja talvelgi muud kui jälle pühad. Ja sedamööda ka: kuidas töö, nõnda tasu. Kui tuleb Riigikogus või mujal omavalitsuses üldine „saagijagamine“ ja keegi ei nimeta seal õpetajaid eraldi, siis on kindel, et nad jäävad ilma; õpetajate jaoks tulevad siis tagant järele suure nurumise peale uued seletused ja ise paragrahvid. Mak-sab arvamine, et muude ametnikkude hulgas on ikka õpetaja see, kes vähe teeb ja palju saab. Ja kui veel juhtub jutt õpetaja palgast, kõneldakse vahel suurendamisest, siis oleks nende mee-lest õigem vähendada. Ja kui siis ikka tõi taga, katsutakse leida õpetajale süüid, püütakse teha ta vaenekene pilke-sõnade ja heidutustega narriks, et ehk siis lepib vähemaga. Vana lugu: ostja katsub kaupa laita, — siis saab ehk odavamalt. Nõnda tehti vanasti valla- volikogudes; nii kestab see edasi prae- gustes omavalitsustes ja Riigikogu rüh- mades. Ja kentsakas ta ongi: sama õpe- taja, kes ise peab olema kõige viisa- kuse eeskuju, kes nõuab teistelt kõrgeid mõtteid ja häid eluviise, kes ise kohus- tatud sõdima kõikide maapealsete pat- tude ja pahedega, — et see nüüd kor- raga tarvitab ka seda mammonat, mis teisedki. See nagu ei käiks kokku tema isikuga. Volikogud nagu kardaksid tun- nistada endile seda tõsiasja, et ka õpe- taja kõht küsib süüa, ja et temagi riid- ed ja saapatallad kuluvad. Kuid nende meelest nagu peaks see tulema kustki kõrgemalt — salajasest jõust. Tehakse suured silmad, kui õpetaja julgeb seda ka küsida. Aga mitte üksi volikogudes ei ole lugu nii; seal on sagedasti omad põhjused; varanduslik seis ehk sunnib teisiti kõnelema, kui mees ise tunneb. Kuid ka suur osa meie ajakirjandust on õpetaja vastu vaenuline. Toimetuse toast lähevad sagedasti ühe ainsa ini- mese mõnitavad laused trükikotta — ja sealt rahva sekka, mis muidugi ei jäta avaldamata oma mõju. Noorsugu tuleb kooli juba algusest peale irooni- liste vaadetega kogu õppimise ja õpe- taja kohta; pole ju ime, sest materda- tud isiku vastu puudub tal lugupidami- ne. Muidugi võib juhtuda, et õpe- tajal on süüid; kes tahaks salata seda. Kuid paljudele süüdele on valmistatud

pind juba enne, kui õpetaja jõudis sinna ligi... Nõnda on meil suhtumine hari- dusasjusse, — nii loodetakse võita tege- lasi koolipõllule, nii katsutakse hoida kinni seal parimaid tööjõude.

Kuid ei olegi vaja teravat mõistust, et ütelda, mis on selle tagajärg. Ener- gilisemad isikud loobuvad koolitööst. Sest missugune tubli mees ja laiema silmaringiga tööline tahab pidada paika seal, kus tema vaeva madalalt hinna- takse, tema tööd ja olemist ükskõikselt võetakse, — ühe sõnaga: kus temast ei hoolita. Ta on sunnitud viibima seal ainult niikaua, kuni ta leiab parema tööala. Püsima jäävad ainult nõrge- mad, üksikud aatemehed — „koolipa- pad“, ja algajad noored. Nendega saa- dakse odavamalt läbi; neid haletsetakse ja mõnitatakse; nemed loodavad, usu- vad ja kannatavad sõna lausumata. Ja kui ka tõstavad vahel kõvemat häält, siis — tühja kah!

Aga kui kaugemale me ikka jõuame niisuguse kiratsemisega. See tuleb tasuda lõppeks ometi meie oma nahal. „Tühi kott ei seisa püsti.“ Kui tahame pü- sida iseseisva riigina, kui tahame sam- muda rinnu teiste kultuurrahvastega, — siis peame muutma oma poliitika ha- ridusalal. Vaadake, kuidas teised aja- loorahvad hindavad oma kooli ja noor- sugu, — missuguse innuga ja tõsidusega hoolitsetakse kõige eest, mis puutub rahvaharidusse. Kui omal ajal Bis- mark ütles, et saksa õpetaja on see, kes võitis prantslased, siis oli see kiitev otsus õpetaja kohta. Tähendab õpe- taja tööd hinnati. Mitte nii, et „saavad sõnu, kus tänu peaksid saama.“ Aga arvata võib, et siis saksa õpetajal puu- dus kibeduse tunne oma isiku pärast; ta pidi olema täiesti rahuldatud per- soon, kes tundis end tarvilisena ja ko- hasena oma tööl. Puudulise haridu- sega, vaevalt sallitud isik poleks suut- nud teha seda; tema silmist oleks paist- nud lastele isamaalise tunde asemel mõni teine tunne... Kui meie kooli- nõunikud päev avaldas nõudmise, et õpetaja olgu südamlük, arukas, kindla kõlblise iseloomuga, isamaa ja kunsti armastaja inimene, aga jättis puudu- tamata selle küsimuse, mis teha, et meile saaks palju sääraseid õpetajaid,

ja kuidas mõjuda, et õpetajad võiksid püsida niisugustena, siis polnud selle päeva tulemus veel täieline. Hästi kasvatatud rammusa hobusega on parem künda; temalt võib ka tööd nõuda. Nõudkem oma õpetajailt veel rohkem kui tänini, aga andkem neile ka rohkem kui tänini. Teadkem, et õpetaja on tähtis lüli seltskonna ahelas; teda ei saa alahinnata teistest riigi- ja omavalitsuseteenijaist, küll aga maksaks kõnelda ülehindamisest. Olgu tõesti

õpetaja meil see „lailaoksadega viljapuu, kust laps ja vana ulatab võtma, mis tal tarvis!“ Aga ravitsege ka seda puud, ärge jätke teda hooletusse. Kaevake maa kobedaks juurte ümbert, harige ja kastke — küll ta siis annab saaki. Aga mitte nii, et meie muud kui raputame ta oksa, kus vilja vähe — ja seegi viha.

Vilets see riik, mille viletsad koolid — ja viletsad õpetajad. Rahvas, kes ei kannu hoolt oma noorsoo eest, kannab kõdunemise märke enda küljes.

Võõrkeelte, eriti inglise keele, õpetamise praktikast.

(*Õp. Westbergi referaat I-sel võõrkeelte õpetajate kongressil*).

Keele õpetamist peab algama tingimata foneetikast, siinjuures tarvitades foneetilisi tabeleid (Vieter, Ripman või Sweet). Praktilise ja teoreetilise foneetika õpetamise kõrval peaks tarvitama õpilaste tutvustamiseks võõrkeelega klassi kõnesid, piltide kirjeldamist, lühikesi jutte, vanasõnu, naljasalme, kiirkõne harjutusi, salmikesi ja laule vastavalt õpetaja andele ja meeleolule ja ka õpilaste vanusele ja koosseisule. Kui õpetaja on musikaalne, siis on see algõpetuses suure tähtsusega. Ühelt poolt on aineõpetusele sellest otsekohene kasu enne õpitud salvide ja laulude laulmise läbi, sest lauldes peatutakse kauem võõrastel häälikutel, ja harjutamisel nii tähtis kordamine ei muutu igavaks; teiselt poolt mõjub laul ergutavalt õpilastesse ja toob meeldivat vaheldust klassi töösse.

Kuidas peaks näüid kujunema algõpetus? Õpetaja peab kõige pealt käsitluseletuleva õppeaine mitu korda valjusti ja selgesti ette lugema, ilma et õpilased seda kohe kordaksid. Need oleksid keeleõppimisel nii tähtsad kuulmise harjutused. Seejuures tuleb juhtida õpilaste tähelepanu intonatsioonile ja üldse keele musikaalsele küljele. Sinna juurde tuleb siis käskude täitmine ja kuulnud kõnest arusaamine, tarvitades sealjuures õpilase emakeeie õpetaja äranägemise järgi. Üldse on emakeele tarvitamine alguses tingimata tarvilik ja peab kaduma õpetusest ainult

sel määral, kui teadmused võõrkeeles kasvavad. Teises kuuldeharjutuste staadiumis tuleb mõttest arusaamisega järele rääkida, kas üksikult, gruppides või terve klassiga. Seejuures tuleb hoiduda mõttetust järelelobisemisest ja leierdamisest. Ka tuleb sellele rõhku panna, et õpilased kooris räägiksid poolvalju häälega, et õpetaja saaks paremini kuulla ja parandada mõningaid ettetulevaid vigu hääldamises ja intonatsioonis. Et õpilastele suu seisakut ja suulihaste liikumist kõnelemisel hästi selgeks teha, võib soovitada vahest mängida „kurtummade kooli“. Õpetaja ütleb ilma häält tegemata, täh. ainult huuli liigutades, ühe sõna või üksikud sõnad ja laseb lapsi huulte liigutuse ja silpide arvu järele välja arvata, mis ta on ütelnud.

Kui aine on niiviisi läbi töötatud ja kõrva ning silma kaudu vastu võetud, järele räägitud, siis pähe õpitud, eventuell lauldud, siis õpetaja kirjutab ta suurelt ja selgelt foneetilises kirjas tahvlile ja õpilased kannavad selle oma vihkudesse. Sel viisil võib tarviduse järgi kolm-neli nädalat või ka mõni kuu töötada; mida kauem seda tehakse, seda paremaks läheb võõrkeele hääldamine. Alles siis tuleb asuda hariliku kirjaviisi juurde.

Kuidas teha seda kõige paremini? Enne kui kõneleja vastab sellele küsimusele, lükkab ta tagasi etteheite, et nii pikaline viibimine foneetika juures,

ja iseäranis selle kirjalik tarvitamine takistab õpilaste ortograafia omandamist. Hariliku kirjaviisi juurde asumisel õpilased, kellel on väga arenenud visuaalne mälu, vahetavad mõnikord foneetilised ja harilikud tähed. Aga kas see on nii tähtis, arvesse võttes seda, et õpilane mõistab ja hääldab õieti häälikuid? Kas ei peaks ümberpöörduvalt niisuguste vigade üle rõõmu tundma? Sest nad näitavad, et ehk küll sõnanilt on läinud kaduma, püsib õpilase kujutluses siiski palju tähtsam kõlalt.

Kuid tagasi hariliku kiria, lugemise ja kiriutamise juurde. Viimasega tuleb alata, sest teatavasti püsib kirjutatud sõna paremini meeles kui trükitud. Seejuures õpetaja talitab järgmiselt. Mõne nädala või kuu jooksul läbivõetud ja nüüd päris selge aine õpetaja kirjutab tahvlile lühikestes väljendustes ja lausetes. Ta seletab ära ortograafilised iseäraldused ja lahkuminevad foneetilisest kirjast. Siis alles õpilased kirjutavad ära oma vihkudesse, õpetaja kontrolli all. Viimane peab tähele panema, 1) et ära kirjutatav material ei oleks suurem kui õpilase vastuvõtmisvõime, täh. ei oleks liiga pikk; 2) et õpilased hariuksid ära kirjutatavat ainet enne ära kirjutamist täpsalt tähele panema; 3) et lauseid kirjutataks ainult mõttega. Punkt 1. juurde tuleb tähendada: alul võib lasta kirjutada ära ainult üksikuid mõtte läbi seotud sõnu. Punkt 2. juurde: et takistada laste pealiskaudset töötamist ja ära kirjutamist, tuleb käskida õpilasi tähelepanelikult tahvlile vaadata, öeldes neile, et tahvel kohe kinni kaetakse ja et neil tuleb peast tahvlil nähtu üles kirjutada.

On õpitud tahvlilt õieti ära kirjutama, tuleb asuda raamatust ära kirjutamisele klassis. Et näha, kas õpilased arusaamisega ära kirjutavad, võib õpetaja mõnelt õpilaselt küsida, mis ta ära kirjutab, seejuures raamatu kinni kattes; kui on näha, et ta mõttega ei kirjuta, siis tuleb lasta uuesti kirjutada. Varski õpilased saavad aru, milles asi seisab, ja siis võib neile ka kodus ära kirjutamist üles anda. Mehaaniline ja saeõõdisti ilma taotärgedeta ära kirjutamine võib niiviisi lastele suurt kasu tuua. Nad omandavad ortograafia ker-

gemini kui harilikult ja õpivad tundma seejuures lause ehitust ja grammatikat.

Edasi peatume veel järgmiste küsimuste juures: kõnelemine, lugemine, päheõppimine ja jutustamine algastmel.

Kõnelemine. Alul õpetaja peab esitava küsimusi ja laskma neile vastata, pärast vastuseid andma ja laskma õpilasil küsida; pärast võib lasta õpilasi isekeskis sedasama teha.

Lugemine. Ka uue lugemistüki harjutamisel õpetaja peab ikka ja ikka jälle lugema ette. Seejuures tuleb pidada silmas sõnade sidumist (prantsuse k. liaison), kõnetakti ja intonatsiooni. Nagu kõnelemisegi juures tuleb lugeda üksikult, gruppides või kooris, enne kui antakse ülesanne kodus teha. Veerimine on inglise keeles väga raske, ja raskendab inglise ortograafia äraõppimist, seepärast võib jätta selle esimesel aastal kõrvale; teisel aastal pakub juba õpilastele lõbu õppida ingliskeelsete tähtede nimetusi.

Päheõppimine. Tuleb panna suurt rõhku sellele, et päheõpitav luuletus õpitakse võimaluse järgi juba klassis õpetaja abiga ja kui võimalik ka lauldakse. Et meie noorsoo mälu ei ole väga hea, tarvitab kõneleja koolis originaalset meetodit, mida tema on esimesena korraldanud süstemaatiliselt. See meetod püüab õpilasele esitada päheõpitavaid sõnakujusid võimalikult selgelt, silmapaistvalt ja mõttele vastavalt grupeeritult. Ta nimetab seda meetodit reklaam-meetodiks. Seda võib pidada Gouin'i ridade laiendamiseks, ja ta seisab selles, et üksikud sõnad, väljendused või laused ei seisa otse üksteise all, vaid õpetaja kirjutab nad üksikutes mõttegruppides üksteise alla näit. järgmiselt:

Frank Buckland,
the famous English naturalist,
very seldom
wore an overcoat;
But when he did so,
it was more
because of the extra pockets
it contained
than for warmth.

Selle läbi tekib väga ülevaatlik sõnadenilt, mis, nagu kogemused näitavad, väga heaks toeks on mälu.

Jutustamine. Küsimuste varal aine

läbi töötada. Õpilasi lasta esitada küsimusi. Sünonüüme anda ja tahvile kirjutada. Raskeid häälikute kombinatsioone terve klassiga harjutada. Otsekohest kõnet lasta muuta kaudseks. Ìsikuid vahetada. Teistes aegades lugeda. Dramatiseerida. Lõppeks jutustada, suuliselt või kirjalikult. On soovitatav ja ideaalne, kui aine töötatakse läbi järgmisel 6-el viisil: kuuldakse, harutatakse, loetakse, jutustatakse, kirjutatakse ja lauldakse.

Kuidas peab õpetama grammatikat? takse ja lauldakse.

Peab algama verbiga kui lause hingega. Grammatika peab välja kasvama lugemise ainest, ta peab täitma „teenija“ kohust.

Grammatika käsitlemise juures juhib h-ra Westberg tähelepanu mõnele metoodilisele puudusele, mis grammatikaraamatutes ikka ja ikka jälle esinevad: ei tohi kunagi pöörsõna üksikult pöörata, vaid ikka terves lauses.

I am a boy,
you are a man,
he is a teacher,
she is a lady jne.

Igatahes ei tohi kunagi olla:

He, she, it is. . .

Ruumi kokkuhoidmine ei tasu tõesti mitte ära seda segadust, mille tekitab laste peades mehaaniline päheõppimine.

Iseäranis suurt rõhku paneb kõneleja grammatikaharjutustele, mida võib käsitada suuliselt või kirjalikult. Ta juhib tähelepanu mitmesugustele harjutustele, mis leiduvad h-ra W. endise õpetaja ja tuntud metodiku Dr. Max Walteri metoodika raamatutes. Et õpilased töötaksid enam aktiivselt, tuleb, nagu eelpool öeldud, õpilasi ise lasta esitada küsimusi. Erandite jne. õppimisel tuleb tarvitada mnemotehnikat ja teisi mälutugesid (piltlikke kujutusi, assotsiatsioone).

Võõrkeelte õpetamise käsitus keskastmel.

Kuidas õpetada õpilasi läbivõetud ja ka tundmata ainet kirjalikult edasi andma? Vastus küsimuse esimesele osale on lihtne; kui aine on suuliselt hästi läbi töötatud, on ka kirjalik edasiandmine tagajärjerikas. Raskem on ettevalmistus tundmata aine kirjali-

kuks edasiandmiseks. Tuntud meetodi kõrval, kus õpetaja loeb tüki ette, kõneleja leiab olevat väga kasuliku, kui õpilased ise loevad raamatust tüki läbi ja siis annavad kirjalikult edasi. Ka võib soovitada niisuguseid töid, millede parandamisel pannakse ainult väljenduse osavusele ja kiirusele rõhku, arvestamata grammatilisi ja ortograafilisi vigu hindamisel. Viimased harjutused meeldivad õpilastele väga.

Vigu tuleb lasta ainult üks kord ümber kirjutada, et halva korrektoori juures vale sõnakuju mitte liiga tugevasti meelde ei jääks.

Lektüür keskastmel. Lektüür võib olla stataarne ja kursoorne; kõige parem on mõlemaid meetodeid tarvitada. Stataarsel lugemisel soovitab h-ra W. uute sõnade seletamiseks võimaluse järgi tarvitada võõrkeelt. Ainult raskete sõnade, iseäranis abstraktsete mõistete selgitamisel, võib võtta abiks emakeele vale arusaamiste ärahoidmiseks, samuti ka kontrolliks. Kõneleja on võõrkeelse teksti emakeelde tõlkimise vastu; ta pooldab aga seda, kui mõni tekst eeskujulikult võõrkeelest tõlgitakse ja klassi poolt kritiseeritakse. Tundmata sõnade seletamiseks võib tarvitada mitmesuguseid abinõusid: sünonüüme, situatsioonikujutusi, kehaliigutusi, näoilmet, derivatsiooni, võrdlust teiste keeltega, kohtade meeldetuletamist, kus sõna enne esinenud jne., jne. Et sisu jääks paremini meelde, soovitab kõneleja võtta sisu üksikute osade kaupa lühidalt kokku. Ka soovitab ta läbivõetud aine jutustamisel kasutada meetodit, mida tarvitab „Musterschule's“ Frankfurt M. ä. eelpool nimetatud Dr. Walter. Kui üks õpilane midagi ette kannab, tähendavad teised enestele kõik ettetulevad vead üles ja parandavad neid pärast. Niiviisi saab ettekande ajal kõik õpilased töötama panna, mis muidu saadasti ei lähe korda.

H-ra Westberg avaldab lootust, et tema mõtted aitavad seada paremale järjele võõrkeelte õpetamist meie koolides. Võõrkeelte tundmine avab meile kultuurrahvaste vaimuvarad, ja uute keelte õpetajate ülesanne on juhtida meie noorsugu nende juurde ja äratada noortes aukartust nende vastu.

Kirjanduse arvustusi.

Tõnis Kibbar.

Eesti keeleõpetuse konspekt.

Kogu keelelisi juhiseid algkoolile. Teine parandatud, täiendatud ja ümberkorraldatud trükk. Pärnus 1928. 69 lhk.

Hind 60 senti.

J. Väinaste.*)

Raamatu päälkiri ja eessõna lubaksid nagu midagi uut ja hääd: „konspekt“, „kogu keelelisi juhiseid“ — see peaks olema midagi muud, kui senised „Eesti keele grammatikad“. Konspektis ootame kokkuvõtet varem läbivõetud ainekust, et ülevaadet saada, korrata, teadmisi kontrollida. Ootaks siin eeskätt õigekeele reeglite kogu, kust võiks lahendusi leida tekkinud küsimustele.

Raamatu eessõnas loeme: ta „astub noorte õpilaste keskele sooviga, et laialdasest keelereeglite- ja vormide-merest kinni püüda tähtsamaid juhiseid, millele vastu õpilased ülisagedasti eksivad“.

Ka siin tahaks välja lugeda, et konspekt tahab anda kogu õigekeele juhiseid. Ometi osutub raamat harilikuks „grammatikaks“ vanas hääs stiilis. Rohkem on temas „püütud“ teoreetesse keeleõpetusse puutuvast seletuste ja definitsioonide, kui tegeliku õigekeele reeglite „merest“. Peab arvama, et õpilased „ülisagedasti eksivad“ definitsioonides: mis on täis-, kaas-, kaksiktäis-, kaksikkaashäälik, silp, nimisõna, omadussõna, kindel ja tingiv kõneviis, alus, öeldis, keeleõpetus, häälikuõpetus jne. Siin on tõesti „püütud“, ja saak ei ole väike.

Tulevad meelde endised ajad, mil keeleõpetus algas definitsioonide pähetuupimisega. Praegu oleme aga jõudnud ajani, kus algkool ei vaja definitsioone, vajab ainult kirjakeele tegelikku valdamist kõnes ja kirjas. See tegelik oskus omandatakse harjutuste abil. Muidugi ei pääse siin mööda tähtsamatest keeleõpetuse kategooriatest, üldmõistetest, millega tutvutakse ka ühes harjutustega. Ei ole ju paha, kui õpilasel on käepärast nende üldmõistete

ülevaade, kuid palju tähtsam on ikkagi õigekeelsuse reeglite konspekt. Aga just viimasele nõudele vastab T. Kibbari raamat kõige vähem, kuna üldmõistete ülevaatenähtena ta algkooli nõudeid enamvähem rahuldab.

Konspektis kui niisuguses ootaksime konspektiivset stiili, kus üks sõna meelde tuleb terve päätüki, kus palju skeeme ja tabelleid, kus aga puuduvad pikemad seletused — käesolevas raamatus esinevad aga pikad seletused, nagu igas muuski keeleõpetuses — mitte-konspektis. Näit: § 13. „Kirjutades tuleb sagedasti ette, et sõna tervelt käesolevale reale ära ei mahu. Sel juhul tuleb sõna poolitada: üks osa temast jäetakse ühele, teine teisele reale. Seejuures tuleb silmas pidada järgmisi juhiseid“.

See ei ole konspekt, vaid pigemini piibujutt. Nähtavasti on koostaja oma „konspektiga“ mõelnud midagi muud, nimelt väljavalikut suuremast keeleõpetusest, vastavalt algkooli kavale.

T. Kibbari seletused ja definitsioonid tunduvad paiguti iganenud, isegi valed. On kinni peetud vanade grammatikate skolastikast, hoolimata sellest, et uuemais keeleõpetuse käsiraamatutes võiks leida palju ajakohasemaid seletusi. Näiteid:

§ 2. Silp seletatakse kui „sõna osa, mille me suu ühe liigutusega väljendame“. Ometi on siin tegu ühe *kopsu* liigutusega, kuna suu võib silbi kestel teha kümme liigutust.

§ 7. Täishäälikuid „on võimalik avatud suuga ilma teiste häälikute abita selgesti hääldada. Kaashäälikuid... ainult täishäälikute kaasas“. Täiesti iganenud seletus. Võib ju *r*-häälikut väga hästi hääldada „avatud suuga“ ja täishäälikute abita.

§ 8. „Kahte kõrvuseisvat isenimelist täishäälikut... kutsutakse kaksikhäälikuks“. „Kõrvuseismine“ on viisuaalne tunnus, mis kuulub tähtedele, mitte häälikutele.

§ 79. „eitav kuju (ütleb), et seda tegevust pole olnudki“. Aga kuidas saab kuuluda siia kuju: „Ma ei tule“?

Astmevaheldust raamatus üldse ei tunta. Selle aset täidab „paindumine“

*) Autori kirjaväis. Toim.

(§88—90), mis esineb „nõrgenemise“ ja „kõvenemise“ kujul. Jällegi K. A. Hermannski skolastika. Meie uuemais keeleõpetusis tuntakse ainult kahesuguseid tüvesid, tugevaid ja nõrku. Nende vaheldust nimetatakse astmevahelduseks. Kui ka nõrgatüvesed kujud võivad olla aastatuhandeid tagasi sündinud nõrgenemise tulemus, ei ole *praeguses keeles* mingisugust „nõrgenemist“, kuna „kõvenemisest“ ei saa üldse juttugi olla.

§ 110. esineb veel, „kõite“ ehk „sideme“ mõiste, kus uuemates lauseõpetustes nähakse lausetäiendit.

Nende noaegsete seletuste ja definitsioonide kõrval mõjub suure üllatusena sihitava käände puudumine. Mitte meeldetuletustki mõne märkuse kujul, kuna ruumi leidub märkusele, et sõna „isane“ ei saa võrrelda (§ 72)!

Mitmedki seletused tunduvad rasked ja tumedad, näit.:

§ 68. „Võrdlemine on omadussõnade muutmine neis väljendatud omaduse astmete äratähendamiseks.“

§ 73. „Sõnu, mis tegevuse või tehtavuse sündimise aja ära määravad, kutsutakse pöörd sõnuks. „Oma algusvormis lõpevad nad kõik silbiga *ma*“. (Mis õigusega nimetatakse siin ma-infinitiivi algusvormiks?!).

§ 120. „Ta (kiilsõna) võib... välja jääda, ilma et lause loogiline mõiste selle all palju kannataks“. Kas on autoril enesel selge, mis tähendab „lause loogiline mõiste“?! Tundub, et ta ise kobab veel loogiliste üldmõistete „meres“, tuleb aga teisi välja aitama. Ühtlasi näitab see asjaolu ka, kui ülekohutune on lapsi algkoolis vaevata loogikapärase teoreetse keeleõpetusega.

Kaunis tume on ka § 122. väljendis „samamõistelised lauseliikmed“.

Raamatus leiduvad mõned skeemid, mis muidugi väga kiiduväärt nähtus, kuid kõik neist ei tundu eriti õnnestunud. Nii lauseliikmetesse ja lauseehituse puutuvais skeemes (lhk. 48, 56) oleks küll kohasem tarvitada kontsentriilist ringistikku, sest nii lihtlause kui periood tunduvad suuremate üksustena, mis mahutavad endasse väiksemad.

Mõndagi võiks raamatus nimetada liigseks ballastiks. Konspektis puudugu igasugused targutused, nagu: „Häälikuid võime ainult kuulda“ (§ 3.) „Tä-

hed on nähtavad“ (§ 4). „Täishäälikut, mis sõnas lühidalt kõlab, kutsutakse lühikeseks täishäälikuks“ (§ 10.). „Sõnas pikalt kuuluvat täishäälikut“ jne. (§ 11.). Kõik omadussõnad oma algusvormis on ühtlasi ka algvõrdes“ (§ 69.).

Tarbetud on eitavad reeglid, nagu § 72: „Mõnesuguseid omadussõnu ei saa üldse võrrelda. Näit. aastane (sälg), isane (koer).“ Kes siis nii tahabki, kui ei saa! Kes aga tahab, see ka saab: isane, isasem, kõige isasem.

Mõnel puhul on konstateeritud vormitunnuste puudumist, kus see üldse tarvilik ei tundugi (algvõrde, kindla kõneviisi puhul, § 69., 80.), kuna sääli, kus seda harilikult tehakse (mitmuse, mineviku, tehtaviku tunnused), ei ole tunnuste küsimust mitte puudutatud.

Tarbetud on § 22. ja 28. erireeglid, mille järgi *maa* kirjutatakse kahe *a*-ga ja *sepp* kahe *p*-ga. See järgneb isegi kolmanda vältel kirjutamise reeglist (§ 19.).

Nimisõnade jaotusel mõttelisteks ja meelelisteks (§ 47.) ei ole vähematki tegu keeleõpetusega. Ta on sinna eksinud loogikast ja ainult traditsioon ei lase teda säält lahkuda.

Tarbetu tundub raamatu lõpus *b*-, *d*- ja *g*-ga algavate võõrsõnade nimestik, mis sisaldab umbes 150 sõna ühes seletustega. Osa sõnu on isegi selliseid, kus võime julgelt kirjutada juba *p*, *t*, *k*, näit.: plus, priljant, pukett, panderoll, tiplom, tokument, karnison jne. Nende 150 valik aga tekitab kohe küsimuse: Miks on bakter, balanss, ballast, ballett jne., puuduvad aga — baarium, baas, babüloonlane, baierlane, bajadeer, bala-laika, baleriin, ballaad, bambus jne.? Kasu sellisest sõnastikust on vaevalt. Tarvilik on muidugi säälsamas antud *h*-sõnade nimestik.

Küsitav on ka lõppu paigutatud kirja- ja aadressi-proovide kohasus keeleõpetuse konspektis: nad kuuluvad pigemini harjutustikku.

Nii leidub raamatus lehekülgede kaupa liigliha, kuna puudub paljugi hädatarvilikke õigekeele juhiseid.

Kõige põhjalikumalt oleks vaja olnud läbi töötada käänamise ja pööramise raskused, neis esinevad eksimisvõimalused. Siin just võib õpilane eksida — oma kodumurde „vormide-mer-

re". Siin ei pääse ükski käsiraamat mööda tähtsamate sõnatüüpide ja põhivormide esitamisest. Eriti tähtsad on sõnatüübid, kus esineb astmehaldus (vakk, mõte, mätas, kirjanik, kukkuma, hakkama), ja põhikäänetest mitmuse osastav.

T. Kibbar võtab aga kõige lihtsamad sõnatüübid — *küla, raamat ja elama* — ja näitab, kuidas neile liidetakse muutelõpud. Nende sõnade muutmine ei tee ju kellelegi raskusi.

Ei tohiks puududa perekonna-nimede kirjutamise ja käänamise reeglid (kus h-ra Kibbaril eneselgi ei oleks liigne õpetust võtta...).

Väiksemaid puudumisi: võõrkeelsete häälikute loetelus (§ 6.) puuduvad ž ja š. Samuti esinevad raamatus eneski vigased kujud: *džentlmen, garaaz*. Lauseõpetuses puudub öeldistäide ja kõrvallausete koondamine.

Õigekeelsuslikult tundub raamat korralik. Hää ei ole ainult sõna *tähendamata* tarvitamine pro märkima, tähistama, nagu raamatus esineb järjekindlalt, näit.: § 11. pikka täishäälikut „tähendatakse kirjas kahekordse tähega.“ Soovitavad ei ole sõnakujud (§ 35, 37) *kurbtus, argtus, kaebtus, kõlbtus* (pro kurbus jne.).

Üldiselt tundub, et raamat ei anna seda, mida oleme õigustatud ootama aastal 1928. Tundub, et autor ei ole end vaevanudki uute teede otsimisega: ta on sõitnud vanu teid, isegi nende konarusi silumata. Meie aeg vajab aga käsiraamatuid, mis vastaksid töökooli põhimõtetele, ja selleks ei jatku mineviku käsiraamatute ümberkorraldamisest ja — sihitava käände kõrvaldamisest. Käsiraamatu koostaja peab eeskätt teadlik olema meie kirjakeele õppimise raskustes ja püüdma neile vastu tulla, mitte aga ümber soojendada vana skolastilist teooriat.

Algkool peab vabanema teooriast, mis kuulub loogikasse, mis ei vasta algkooli õpilaste arenemisastmele ja mis ei ole sugugi hädatarvilik õigekeele tegeликuks valdamiseks.

Meil on juba häid harjutustikke algkoolile, seepärast on õigus oodata, et ilmuks ka mõni ajakohasem käsiraamat, mis sisaldaks kokkuvõtte harjutuste abil omandatud teadmistest ja os-

kustest, mille abil võiks hõlpsasti ununenud reeglid jälle meelde tuletada. Kuid lähtekohaks sellise käsiraamatu koostamisel olgu meieaja kooli tegelik töö ja selle raskused, mitte aga mineviku-kooli õpperaamatud.

„Geographie Estlands“

bearbeitet von Henry Winkler und Liesbeth Hueck. Herausgegeben vom Deutschen Schulamt in Estland. Tallinn 1927. Reval. F. Vassermann'i kirjastus, 63. lhk., hind Kr. 1.60.—

Käesolev väike raamatukene, nagu seda saksa kultuurautonoomia koolivalitsuse saatesõnast näha, on määratud saksa koolidele Eestimaa geograafia õpperaamatuks nii *kesk* kui ka *ülemal* astmel, s. o. algkooli VI-dale ja keskkooli III-dale klassile. Tema kokkuseadmisest on peale tiitlilehel mainitud autorite võtnud osa mitmed meie tuntud kohalikud saksa koolimehed. Nii peaks eeldama, et meil siin on tegu tõsise ja soliidse tööga. Seda enam veel, et meie kohalikud sakslased ikka alati armastavad kriipsutada alla endi kultuurilist üleolekut. Kuid raamatuga lähemalt tutvudes, selguv aga hoopis vastupidist.

Metoodiliselt on raamat suuremalt osalt *täiesti vananenud*. Kõik uemad Saksamaa j. t. geograafia metoodikute nõudmised geograafilise aine järjestuse, liigituse ja siduvuse suhtes on selles raamatus jäetud tähele panemata. Võrreldagu näiteks prof. Dr. A. Hettner'i, prof. Dr. P. Wagner'i j. t. metoodilisi töid. Kas on need tööd meie saksa kolleegidele *tundmata* või on nad nende jaoks liiga „*punased*“?... Ka meie eestikeelsed koolides tarvitusel olevad geograafia-õpperaamatud on metoodiliselt ja sisult käesolevast saksakeelsest igatahes ees.

„Geographie Estlands“ käiakse analüütilist teed. Iga osa ja iga peatükk on enam-vähem omaette tervik ning teiste, eelmiste ja järgnevatega kas täiesti sidumata või väga nõrgas seoses. Seepärast jääb ka see kogupilt Eestist, mida raamat tahab pakkuda, tumedaks ja laiali paisatuks. Nii näiteks on arvustatavas raamatus 1. peatükk „*Physische Erdkunde*“ (lhk. 7—12.) täieline arusaamatus. Esimene lhk. selles pea-

tükis (s. o. 7. lhk.) on nähtavasti mõeldud õpilaste üldiseks sissejuhatuseks geograafiasse. Sellisena võib ju temaga ka osalt leppidagi, olgugi et ta on algkooli IV-da klassi õpilastele natukene liialt teaduslik, vanematele õpilastele, algkooli VI-das või keskkooli III-das klassis aga liiga elementaarne. Sama peatüki teised osad, nagu „Die Luft-hülle „(Atmosphäre)“ (lhk. 8—9.), „Die Wasserhülle „(Hydrosphäre)“ (lhk. 9—11.) ja „Die Gesteinshülle (Lithosphäre)“ on oma sisult osalt kohased IV-da õppeaasta lastele, osalt aga ka vanematele. Kuid sissejuhatuseks Eesti-maa geograafiasse on nad täitsa kohatud ja ülearused, sest see osa, mis neis puudutab Eestimaad, tuleb pärastpoole niikuinii laiemalt käsitlesele. Teine peatükk „Lage und Grenzen“ (lhk. 12—13.) on kaunis asjalik, kuid liiga konspektiivne ja oleks siin rohkem vaja olnud rõhutada Eesti asendi tähtsust. Kolmandas peatükis „Küsten und Gewässer“ (lhk. 13—18.) on rannik ja siseveed käsitletud ühiselt. Säärasel kujul tuleb pidada seda peatükki metoodiliselt täiesti ebaõnnestunuks. Teadupärast olenevad ju siseveed täielikult pinnaehitusest, aluspinnast ja kliimalistest oludest. Seepärast on nende käsitus ka loogiliselt arusaadav pärast reljeefi, aluspinna ja kliima käsitlust või vähemalt nendega käsikäes. Käesolevas raamatus esinevad siseveed kui täitsa iseseisvad ning iseenesest olenevad geograafilised tegurid ning pealegi veel meie lahtede moodustajaina (võrdle lhk. 10—11.). See on nüüd igatahes enam kui problemaatiline küsimus, kui meie mere lahtede suurust ja nende tekkimist tahetakse tuletada neisse suubuvate jõgede veerohkusest ja jõelangusest. Pealegi pole koht alg- ja keskkooli õppe-raamatuis uusi teadusliku arvustuse sõelast läbikäimata hüpoteese valmi teoriana esitada.

Ka 4. ja 5. peatükk tuleksid metoodilistel põhjustel ümber vahetada. Siin on asetatud esikohale geoloogiline osa (4. „Erdgeschichte“ lhk. 18—23.), kuna alles sellele järgneb praegusaja pinnaehituse käsitus (5. „Oberflächengestaltung“ lhk. 25—30.). Säärane käsitus oleks mõeldav ainult keskkooli vanemas klassis kordamisel. Alamal ja kesk-

astmel on ta aga täiesti vildak. Sest geograafia õpetamisel peaks ju olema esikohal ikka *olevik*. Minevikku, ajalugu tuleb puudutada geograafia tundides ainult niipalju, kui seda on vaja oleviku nähtustest ja vormidest arusaamiseks. Kuid meie kohalikud saksa kolleegid armastavad aga nähtavasti käia geograafia õpetamisel vastupidisti teed. Neil on esikohal ikka *minevik*, sest sama tendents esineb ka mujalgi ses raamatus, näit. peatükis „Siedlungen“ (lhk. 53—61.). Ka on nähtavasti kõik uuemad uurimused kodumaa pinnaehituse, geoloogia jne. alalt, näit. prof. dr. J. G. Granö tööd, meie kohalikkudele saksa geograafia õpetajaile täiesti tundmatud. Kas ignoreeritakse eestikeelseid töid teadlikult ja sihilikult või on siin takistuseks keeleoskuse puudus?

Järgnevad peatükid: 6. „Klima“ (lhk. 30—32.), 7. „Pflanzen- und Tierwelt“ (lhk. 32—36.), 8. „Bevölkerung“ lhk. 36—38.), 9. „Wirtschaftsleben“ lhk. 38—53.) ja 10. „Siedlungen“ on küll oma metoodilise järjestuse poolest paremad, kuid siiski paiguti liiga pealiskaudsed ja konspektiivsed. On näha, nii mitmestki küsimusest, mis puudutab ka eestlaste arengut, hiilitakse kas vaikes või löne üldise lausega mööda. Nii näiteks lausutakse meie kultuuri-olistest oludest (peale andmete kirjaoskuse üle) ainult järgmist: „Der Estländische Staat ist bestrebt, dem ganzen Volke weitgehende Bildungsmöglichkeiten zu verschaffen“ (lhk. 38.). Et Eestis mitmesugused kesk- ja kutsekoolid, tehnikum, konservatoorium, teatrid, mitmesugused hariduslikud ja teaduslikud seltsid juba aastaid töötamas jne. — seda meie saksa kolleegid veel nähtavasti ei tea ja seda nad ka saksa kasvavale noorsoole teatavaks teha ei tahagi. Samuti näib meie sakstete olevat teadmata ka see, et Eesti praegune tööstus kannab *kesk- ja väike-tööstuse* ilmet — kesk- ja väiketööstusest ei lausuta raamatus sõnagi. Nemat tunnevad ainult „Grossindustrie'd“ ja „Heimarbeit und Volkskunst“ i.

Ka mitmeid eksitusi, vigu ja ebatäpsusi leidub selles raamatus. Nii näiteks kõneldakse ikka veel Viljandi järve *bifurkatsioonist* (lhk. 16.), mille

olemasolu praegusel ajal on eitatud kadunud mag. J. Rumma uurimiste järgi. Karjandus olevat meil rohkem arenenud Lääne-Eestis, kus rohkesti karjamaid — tõeliselt on meil aga karjanduse alal esikohal Kesk-Eesti; ning veel mitmed teised ebatäpsused ja vead nagu reliiktjärvede mõistes, eestikeelsetes koanimesed jne.

Raamatu eesmärgi kohta öeldakse „saatesõnas“ järgmist:

„Unser Buch will das Interesse für die Heimat wecken, Liebe und Verständnis der Jugend für sie gewinnen und das heranwachsende Geschlecht dadurch befähigen, einst mit vollen Verständnis sich in ihren Dienst zu stellen“.

Kuid raamatus, nagu võib arvata, tema pealiskaudsuse ja konseptiivsuse juures siiski nii tähtsalt rõhutatud ajalooliste andmete ja ülevaadete järgi, mõeldakse kodumaa all esijoones *endist sakste härrasvalitsuse all olevat Eestit*, mitte aga praegust. Seda arvamist toetab ka raamatu autorite saksa okupatsioonija hindamine, mis oli „...ein'e

Zeit des Friedens und der Ordnung“ (minu kursiiv. J. K.) ja raamatu lõppu paigutatud Chr. v. Mickwitz'i (†1924) salm, mis kõneleb juba päris *selget keelt*:

„Mag Leid, mag Glück durch unsre Tage
treiben,

Wir halten stand, vereint unwandelbar,
„In Treuen fest!“ soll unsre Losung bleiben,
Wie sie der Väter Stolz und Ehre war!

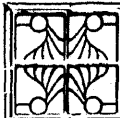
Dass uns dies Vätererbe

Nicht sterbe, noch verderbe,

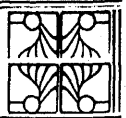
So schwört auf's neu', ihr Brüder stamm-
verwandt,

Die alte Treu dem alten Heimatland!“

Kui nüüd lõppeks veel kord tulla selle „kultuurilise üleoleku“ juurde tagasi, siis arvan, et selle küsimuse lahendamine ei tee meile enam vast suuri raskusi. On kindel, et meie oleme teinud viimase 10-ne aasta jooksul suuri edusamme. Aga kus on meie sakste edusammud? Vanasti oli ikka kultuurielus maksev väide: „kes *edasi* ei lähe, läheb *tagasi*!“ Kuis nüüd sellega peaks lugu olema?...

Kooli ja õpetajaskonna päeva- küsimusi.

Rahvaesindus õpetajate tööd hindamas.

J. Rummo.

(Järg.)

Sarnane mõtlemisviis ja taktika on kahjuks omane ka Riigikogu parempoolsetele rühmadele, mida eriti kujukalt pildistab käesoleva seaduse ajalugu Riigikogus. Nagu teada oli õpetajate tasude seadus Vabariigi Valitsuse poolt antud Riigikokku juba 21. aprillil 1927. a. Ent senini ei ole see seadus veel ellu viidud. Mispärast? Sellepärast, et parempoolsed Riigikogu rühmad, eriti kogupõllumehed, on leidnud hea juhuse laiaulatuslikuks demagoogiaks õpetajaskonna arvel.

Riigikogu paremal tiival on leitud, nagu oleks uues õpetajate tasude seaduses palkanormid liiga kõrged.

Küll on rahaasjanduse komisjonis parempoolsete rühmade kõnelejate poolt õpetajate palkasid võrreldud ametnikkude, küll vallasekretäride, küll teiste omavalitsuse teenijate palkadega. Sellejuures on allakriipsutatud, nagu oleks õpetajatel äärmiselt palju vaba aega, mille eest nad ka palka saavad,

et õpetajad sageli halvasti töötavad, väeharitud ja kirjaoskamata.

Samal ajal aga ei ole samade kõnelejate poolt sugugi esile toodud neid momente ja neid asjaolusid, milles õpetajate ettevalmistus ja tegevus erineb riigi- ja omavalitsuse ametnikkude teenistusest.

On unustatud, et õpetaja amet on kõrgemas ulatuses kvalifitseeritud eriala, mis oma esitajailt ei nõua mitte üksi põhjalikku ettevalmistust, alalist täiendamist ja edasiharimist ning tõsist ettevalmistust iga tööpäevale ja tunnile, vaid peale selle vajab rahva vaimuelu arenemise huvides oma ridades rahva andekamaid poegi ja tütreid.

On unustatud, et õpetajate kätte on usaldatud ajaloo ulatuse ja tähtsusega töö — sotsiaalse elu uuendamise protsess kasvava rahvapõlve kasvamise ja harimise eest. On unustatud, et õpetajate ülesannetesse kuulub rahva vaimuelu juhtimine, eriti külas, vabaharidustöö näol väljaspool kooli, tegevus haridus-

seltsides, laulu- ja muusikakooride ja rahva-teatri juhtimine.

On unustatud, et viletsate palgaolude mõjutusel äärmiselt aeglaselt kvalitatiivselt paraneb meie õpetajate koosseis, et ülikoolis on vähe neid, kes soovivad õpetajate tegevust oma kutsealaks valida. On unustatud, et õpetaja tegevus on üks raskematest ja närvesöövamatest ametitest.

Peame konstateerima, et õpetajate palgaolude parandamisega on hiljaks jäänud, sest võrreldes uue palgaseaduse norme palgaga, mida õpetajad tegelikult 1926. a. said, jääb palga tõus üldiselt õige tagasihoidlikuks, kuna üksikuil juhtudel õpetajad uue seaduse alusel hakkavad vähem palka saama, kui 1926. a., 7,8 kuni 69 kr. aastas. Kasutan siin E. O. L. sekretäri J. Rummo poolt 8. õpetajate üldkongressil ettekantud referaadi — õpetajate palgaküsimus — andmeid.

Edasi arvustab kõneleja üksikasjaliselt seaduseelnõu puudusi, käsitledes umbes samu seisukohti, milliseid esile toodud õpetajaskonna poolt.

M. Laarman (põllum. k.). Avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõudude palgaseadus on kauemat aega — varssi saab ligi aasta — Riigikogu komisjonides harutamisel olnud. Selle aja jooksul on tema kohta mõtteid vahetatud ja arvamisi avaldatud, kuid see on olnud minu arvates seadusele tuluks, kuigi ta'ga praeguses kujus ükski rühm täiesti rahul olla ei saa, isegi õpetajaskond temaga rahul ei ole. Kui põllumeeste rühm omal ajal oma soove avaldas, siis olid need soovid ja seisukohad tingitud ainuüksi ja peajasjalikult sellest seisukohast, et ka hariduse küsimuse korraldamisel meie peame silmas pidama maa majanduslikku kandejõudu ja elulisi tarvidusi. Meie rühma soovid ja seisukohad kooliõpetajate palkade küsimuses on rühma esindajad mitmel korral teatavaks teinud rahaasjanduse- ja haridusekomisjonis, ja on mitmel korral kinnitanud, et seadus praegusel kujul meile vastuvõetav olla ei saa, kuna tal on mõnesugused puudused, mis nõuaksid kõrvaldamist. Need soovid on rühma esindajad teatavaks teinud ka valitsuse esindajatele, endisele haridusministrile ja mineval nädalal ka praegusele haridusministeeriumi juhile. Endine haridusminister härra Lattik lubas läinud kevadel neid soove tähele panna ja arvesse võtta, ja meie jäime lootma, et need paragrahvid, mis meie arvates parandamist nõudsid, parandatakse. Kahjuks näib aga, et endine härra haridusminister oli oma lubadused unustanud. Praegune haridusminis-

ter hr. Mõttus, kellega mul mineval nädalal oli selle üle mõttevahetus, avaldas arvamist, et need põhjendused, mis meie poolt ette toodi, põhjendatud võiksid olla, ja ta tähendas, et seadust oodatavat õpetajaskonna poolt, õhkkond olevat palavaks kõetud mitmelt poolt, mispärast viivitust olevat väga raske ette võtta, nii et neid paragrahve, nimelt kõigepealt par. 1. ja 4. uuesti ümber töötada. Kui vaadata käesoleva seaduse par. 1. ja 4., siis peab ometi tunnistama, et nad parandamist ja korraldamist nõuaksid. Ka teised paragrahvid, näit. par. 10., vajavad vähemal määral parandamist.

Meie arvates on 1) palkade süsteem aetud liiga keeruliseks; 2) palkade liigitamise juures on peajasjalikult arvesse võetud paber — missugune paber on õpetajal taskus, see mängib liigitamise juures peaosas; 3) võiks nimetada, et alg- ja keskkoolide õpetajate palga on liigitatud ühiselt, et seal vahet ei ole tehtud. See paistab meie arvates ka üks puudus olevat.

Siis on üks puudus osalt sisse jäänud, nimelt, et algkoolides ei võiks rohkem kooliõpetajaid olla kui on klassikomplekte. Praegu on aga see puudus sisse jäänud ja see puudus võimaldab seda, et ka edaspidi nõndanimetatud lisatunnid edasi kestavad, et nende eest eriti tasu, lisatasu makstakse, mis meie arvates on sünnitanud õige palju arusaamatusi ja paksu verd.

Viimaks pean tähendama, et algkoolide õpetajate palga ülemmäär on liiga kõrgele kruvitud. Näiteks saab tabel teise järgi algkooli juhataja palka kuni 240 krooni, s. o. 24.000 marka, kuna keskkooli juhataja palk võib tõusta kõigest paar tuhat kõrgemale, kuni 26.000 margani. Meie arvates on niisugune vahe natukene väike.

Nagu ma tähendasin, on kooliõpetajate palkade määramisel selles seaduse-projektis liigitamise pealuseks võetud paber, mis kooliõpetaja taskus on; kõrvalpõhjused, mis liigitamise juures ka osa mängivad, on teenistusa-aja pikkus ja vähesel määral ka see, millises koolis õpetaja on ametis. Ei salga ju keegi, et paberil teataval hariduse-järgul suur tähtsus on, kuna selle järgi eeskätt võib näha, milline eelharidus on õpetajal, kuid aga paberile peatähtsus anda, on meie arvates eksisamm ja ei ole õigustatud. Eeskätt tuleb silmas pidada kohta, millele õpetaja määratakse ja isiklikku tublidust, ja alles selle järgi teisi asju. Siin juures peab muidugi tõeks tunnistama, ja see on iseenesest mõistetav, et kui kooliõpetaja valitakse, siis tal vas-

tav kutse peab olema. Aga meie vaidleme selle vastu, nagu par. 1. näitab, kas niisugune liigitus — juuksekarva lõhki ajamine — on õigustatud. Kui võtame käesolevast seadusest tabel 2., siis on seal suuremate algkoolide juhatajate palgaks 240 krooni (24.000 marka), kui juhataja on 12 aastat ametis olnud ja kui tal on kõrgem haridus, sellejärgi kooli juhataja, kes samuti 12 aastat ametis olnud, kõrgema haridusega, aga kutse puudub — saab 200 krooni (20.000 marka). Edasi kui tal kooliõpetajate instituudi paber taskus, siis — 185 kr., kui seminari kutsetunnistus, ehk muidu kutsetunnistus — 155 kr., kui ta aga ilma kutsetunnistusega — 110 krooni.

Ma võtaksin veel teise näite. Tabel 4-da järgi on algkooli õpetaja palk, kui viimase kõrgem haridus ja praktika 12 aastat — 17.000 marka, ja nii lähevad liigituse järgi palgad 15.000 marka, 14.000 marka, 13.000 ja 10.000.— Mujal teistes ametkondades ei ole tarvilusel säärast liigitamist, kust palk peasjalikult paberi järgi antakse, aga mitte koha järgi.

Haridusministeerium ei liigita ka ametnike temale alluvates kohtades eelmise põhimõtte järgi. Ametnikkudele seatakse üles teatud nõuded, millele ametnik peab vastama. Kui ametnik nendele ülesseatud minimaalnõuetele vastab, siis makstakse temale selle koha järele palka.

Kooliõpetajate hulgas on mitmesuguse haridusega isikuid, on ülikooli, seminari jne. haridusega. Kuid nende juures ei ole niisugust liigitust läbi viidud. (Haridusminister A. Mõttus: Praegu just on). Ei ole. Uue seaduse järgi tahate kõik ühte viia. Aga ma ütleksin, härra minister, kuidas on lugu Teie oma ümbruses. Teil on praegu härra direktor kõrval ja minu teada ei ole temal ka ülikooli haridust ja tema juures ei ole nii peeneid nõudmisi üles seatud. Kusagil mujal ei ole niisugust liigitamist. Sellega on liiga kaugel mindud.

Võtame näite. Kui keegi on erialas — ladina keeles, ülikooli lõpetanud, ja kui meie niisuguse eriala lõpetanud kooliõpetaja paneme maa algkooli õpetajaks, siis ei usu mina, et ta võib seal niisama töötada, kui keegi seminari lõpetaja, vaid seal on kindlasti vahe viimase kasuks. Sest habemenoal on teine ülesanne kui mõnel teisel terariistal. Nii on ka nimetatud kooliõpetaja spetsialiseerunud ainult ühe ala peale ja see oleks rahvamajanduslikult kahjulik, kui nõuame, et esimese

aasta algkooli õpetajal oleks ülikooli haridus. Vähemalt ei oleks tarvis niiviisi liigitada.

Üldse paistab, et liigitamisega natukene kaugemale on mindud. Par. 4. järele on 4 tabelit. Kui võtta algkooliõpetaja palgad, siis hakkavad need teisest tabelist peale, kuni kolmanda ja neljandani, see on juhatajate ja algkooliõpetajate kohta. Selle järgi tuleks nõnda välja, et algkooliõpetajad saaksid 75 liigituse järgi palka, sest teises tabelis on 25 liigitust. Niisamuti kolmandas ja neljandas. Sama suur liigituste arv on ka keskkooliõpetajate juures. Seal võiks vähemalt pool osa neist liigitustest vähemaks teha. Mäletan omal ajal, kui meil Eestis kooli looma hakati, kuidas kimbus olid maakondade koolivalitsuste asjaajajad ja juhatajad õpetajate palgade väljaarvamisel. See oli säärane lõpmatu arvamine ja arvestamine, et asjaosalised ütlesid pool aega kuluvat sellele, et välja arvata, missugust palka see ja missugust teine õpetaja saab. Paljud õpetajad ütlesid omal ajal, et nad isegi ei oskavat välja arvata oma palka. See oli väga keeruline süsteem. Praegune süsteem on lihtsamaks tehtud. Nüüd vähemalt õpetajad võivad ise tabelite järgi välja arvata oma palga. Kuid keeruline on see süsteem küllalt veel, härra minister. (Vahelehiite haridusminister A. Mõttuse poolt). See on õigus, härra minister. Teie ei vaieldnud ka sel korral selle vastu, kui meie omavalitselisel jutuaajamisel seda puudutasime, ja arvasite, et parandada tuleb. Kui lugu nii, et parandada ja lihtustada võib, meie oleme selle poolt, peale selle avaldasid rühmade esindajad oma arvamisi, et üksikute paragrahvide juures võiks muudatusi ja parandusi teha — ma ei räägi sellest, kas see kasuks või kahjuks õpetajatele, vaid räägin lihtsustamise põhimõttest — siis peaks seda katsutama läbi viia (Vahelehiite haridusminister A. Mõttuse poolt). Minu arvates on ka võimatu parandusi niihästi par. 1 kui 4. kohta siin pleenumis teha. See on võimatu. (Haridusminister A. Mõttus: Aasta otsa ei ole komisjon selle kallal midagi teinud). Komisjon ei saä ka teha, sest see on oma terve süsteem, ja kui ühel pool hakatakse midagi paigalt liigutama, siis on õieti kõik segamini. Selle süsteemi võib ainuüksi haridusministeerium ise välja töötada, aga see võtab aega. Väga õieti tähendas härra minister, et asi üleskoetud ja õpetajaskond ootab põnevusega, millal seadus vastu võetakse. See aga ei tohiks takistada, et meie seadusesse teatavad parandused sisse võtame. Ma teen põllumeeste rühma nimel

ettepaneku seaduseelnõu tagasi anda rahaasjanduse komisjoni, et võiks haridusministeeriumi uusi kavasid vastu võtta. (L. Johanson stp: Aga miks neid parandusi ei ole tehtud. Vahelehiüe keskelt: Siis juba tagasi lükata). Härra minister on öelnud, et haridusministeerium võiks parandusi teha ja selle jaoks on aega tarvis. (L. Johanson, stp: Mispärast neid parandusi seni ei tehtud). Niipalju kui mina mäletan, esimese ja neljanda paragrahvi kohta olime rääkinud ikka ühte ja sama (B. Oja, tööer: Teie olete küll arvustanud, kuid parandusi ei teinud). Meie ei saa süsteemi ühe, kahe parandusega teiseks teha.

L. Raudkepp (kristlik rahvaerak.): Õpetajate palgaseadusega on jõutud olukorda, kus laotatakse käsi ja ei teata, mis teha. Eelkõneleja tegi ettepaneku anda tähendatud seaduseelnõu tagasi komisjoni, aga see ettepanek ei näi iseäranis vastuvõetav olevat. Ministeeriumile samuti tagasi anda ei saa, juba liiga palju aega on mööda läinud. Selle seaduseelnõuga on tekkinud niisugune meeleolu, mis igatahes hea ei ole. Mul oli juhus ja au sellele tähendada läinud aasta maikuul, kui Riigikogu lõpetas oma tööd, et seaduse edasilükkamine ei ole hea. Seaduseelnõu lükati aga edasi sügiseni, nüüd on sügisest saanud uus kevad, ja õpetajad on niisuguse mulje all, et nende tööd küllalt ei hinnata, et neid nagu narritakse. Niisugune tekkinud meeleolu ei ole asjale enesele hea. Nüüd püütakse leida süüdlasi. Härra Laarman nimetas üht asjaolu, et endine minister olevat lubanud ette võtta parandusi, aga oma lubadused olevat unustanud. Aruandja härra Johanson tähendas sellele, et kristlik rahvaerakonna rühm olevat vastutav. Selle kohta pean ütlema, et vastutus langeb eelmise Valitsuse peale. Valitsus tegutseb ühtlase kava järgi, ja palgaseaduses on kaaluv sõna kaasa rääkida rahaministril. Valitsusel olid sel ajal niisugused kavatsused, et tuleb kokku tõmmata. Kokkutõmbamisi on ka muudel aladel tehtud ja nähtavasti tegutsedes selles sihis on õpetajate palgaseadus välja kujunenud niisuguseks. Kategooriliselt pean ütlema, et meie rühma peale mingisugust vastutust ei lange. Rühm ei ole seaduseelnõu väljatöötamisel kaastegev olnud, ta ei ole üldse materjali saanud ja ei ole rühma koosolekul päevakorras iialgi elnõu figureerinud, sest ei ole selleks antud materjali, ja nii lükkam kategooriliselt tagasi selle arvamisega, nagu oleks siin rühm vastutav.

Mis puutub üksikasjadesse, siis tuleks küll näidata nii mõnelegi osale, mis vääraks pa-

randamist. Neid parandusi võiks läbi viia siin, Riigikogus, kuigi see seadus ei või kujuneda niisuguseks, et ta võiks maksta jääda kas või jäädavalt. See seadus on igatahes ajutine, kuigi me tema praegu vastu võtame parandustega. Nii mõnigi asjaolu koolielus ja koolipoliitikas muutub, ja ühes sellega peab ka muutuma vastav palgaseadus. Selle seaduseelnõu puudulikud küljed seisavad selles, et esmalt keskkoolile vaadatakse siin kui algkooli jätkule. Osalt oleks see õigustatud, aga siin on selles tendentsis mindud liiga kaugele, nimelt on seaduseelnõu par. 4. tähendatud, näiteks, sellele, et keskkool on mõeldud 6-e klassilise koplektina. Tekib küsimus, kust on võetud arv 6, ja mikspärast on just võetud 6 klassi? Ometi on meil keskkool 5-klassiline. See arv 6 on võetud algkoolist. Algkool on kuue aastane. Siin paigutati keskkool, tahaks öelda, mehaaniliselt algkooli alla, paigutati, suruti algkooli raamidesse, mis igatahes ei ole asjast enesest tingitud. Ühenduses sellega nimetaksin seda, et algkoolile on antud liikuv tundide kava 24—30 tunnini, resp. 24—28 tunnini. Tekib küsimus, miks keskkooli suhtes ei ole antud niisugune liikuv tundide tabel, kuna keskkoolis oleks see rohkem õigustatud. Näiteks algkoolis on nädalatundide arv 22 + 2 usuõpetuse tundi, kokku 24 tundi. Nii on norm täis 24 tundi. Teises klassis samuti nimetatud kahe lisatunniga 24 tundi, kolmandas — 26 tundi, neljandas 33, viiendas 3, kuueklas samuti 33. Kui arvata iga klassi peale üks õpetaja, siis läheb tema tundide arv kokku selle arvuga, mis seaduseelnõus ette nähtud.

Võtame keskkooli. (Vahelehiüe J. Vainu stp. poolt). Härra Vain, Teie kaaslane hra Usai tähendas sellele, et kooliõpetajad peaksid saama lisatasu igasugu kõrvaltööde eest. Mina seda vaadet ei poolda. Igatahes langeb ära see oletus, et kõik õpetajad pooldavad eritööde eest lisamaksu. Võib olla, et üks osa õpetajatest seda soovib, kuid mina räägin nende õpetajate nimel, kes seda ei soovi. Õpetaja on moraalselt kohustatud end omal alal täiendama, lugema ja end tundideks ette valmistama, ilma et ta selle eest erilist tasu nõuaks (J. Piiskar: stp: Usuõpetusega peab ootama, kuni vaim peale tuleb. — A. Tupits, põl.: Kas selle eest ka maksta peab?).

Vaatame nüüd keskkooli. Keskkooli määraliste tundide arv on võetud 25. See arv ei ole mitte liikuv. Kust saab aga keskkooli õpetaja selle arvu täis? Eesti keelele on antud keskkooli viies klassis kokku 20 tundi — ei

ole määr; matemaatikale 17, loodusloole 17, ajaloolsele 17, kodanikuteadusele 3. Esimesele võõrkeelele 19, teisele 15, joonistamiseks 4 jne.

Nii et tekib küsimus, milleks on võetud arv 25? Ükski õpetaja ei saa keskkoolis seda arvu täis, kui me siinjuures arvestame viiekomplektilist keskkooli.

Muidugi, kui võtta juurde oletatavasti kaks või kolm komplekti — allpool on vast rohkem paralleelklasse — siis oleks ka seitsme- või kaheksaklassiline keskkool, siis vast saaks nüüd jällegi normi täis kuni 25 tunnini. Igatahes ei ole määralise tundide arvu 25-e vahel ühelt-poolt ja keskkooli tunnikava vahel mingisugust orgaanilist ühendust, mis on võõrastav. Sellepärast on keskkooli õpetajate ringkondades mõnel pool väga õigustatud see seisukoht, et tulevikus tuleks üle minna etaaide või staatide süsteemile, mille järgi keskkoolil on selle ja selle õppeaine kindel koht ja tundide arv maksimaalselt ei mängi seal mingit osa vaid ainult minimaalselt. Kui selleni välja ei jõuta, siis jääb keskkool meil lonkama ja just sel tagajärjel, et on püütud siin kooskõlastada algkooli ja keskkooli nõudeid, mis kuidagi põhjendatud ei ole, ja missuguse asjaolu ma tegin siin arvude najal selgeks.

Edasi võiks veel nimetada algkooli suhtes järgmist: ka algkooli ja algkooli vahel on vahe. On olemas algkoole, mis on 6-klassilised, või siis rohkem kui 6-klassilised, aga on ka olemas algkoole, milles on ainult üks klassikomplekt. Kahjuks ei pane käesolev seadus seda asjaolu tähele. See oleks aga väga tähtis, sest nende koolide arv, kus ainult üks klassikomplekt suureneb mitmesugustel põhjustel.

Ühes ruumis on kaks osakonda ühe katuse all ja ühe õpetaja õpetada. Päris praktiline see ei ole, aga ometi on läbiviidav sellepärast, et õpilaste arv on väike. Astub sisse mõnikord 10—15 õpilast — elu nõuded on niisugused, et siin peab vastu tuldama. Aga nüüd tekib küsimus, kas tõesti 6-klassikomplektilise algkooli juhataja ei tee rohkem, kui ühesklassikomplektilise algkooli juhataja? Seda asjaolu ei ole arvestatud. On selge, et niisuguse üheklassikomplektilise algkooli juhataja ei või olla palgaliselt samas seisukorras, kui algkooli juhataja kellel on 6 klassi. Kui peaks üheklassikomplektilise algkooli juhataja olema samal astmel, nagu kuueklassikomplektilise algkooli juhataja, siis annaks see kuu kohta umbes 1000 margalise plussi. See teeks välja aastas umbes 4.800.000 marka.

Need miljonid oleks võidud ära jaotada õiglasemalt neile algkooli juhatajale, kellel tõesti on rohkem tööd. Nii et see tähtis asjaolu on jäänud kahe silma vahele.

Edasi võiks küsida: kas on nüüd ka veel otstarbekohane, et *seminari algkooli tundide* määraks arvatakse 20 tundi? Ei ole kaaluvaid põhjusi, et see tundide norm jääks sellel kujul maksma. Mul oli hiljuti juhus pärida järgi, kuidas seminaris on lugu õpetajate täiendamisega. Sain teada, et seal, kui tuleb mõni kiri, likvideeritakse see vastava otsusega, viiakse õpilased ühest klassist teise, peetakse harilikke asjaajamise koosolekuid, aga et seal pedagoogika-nõukogus ka peetaks referaate uuemate voolude üle, seda ei ole ma kuulnud. Nimetaksin üht: ei või selle vastu olla, kui tõstetakse õpetajate palku, aga paralleelselt sellele peaks tõstetama ka nõudeid.

Kui palgaastmed on liigitatud selle järgi, kuipalju aastaid keegi on juba ametis, siis on see natukene liiga mehaaniline. Ma mäletan, kui harutati küsimust, kuidas peaks kerkima õpetajate palk, siis tähendati selle juures, et tõusmise perioodiks olgu 3 aastat kahel põhjusel: 1) õpetajate vilumus suureneb ja 2) ta perekonnaseis võib muutuda. Aga nüüd on lugeda seadusest, et perekonnaseis on mujal ka arvesse võetud, nii et perekonnaseisu muutust on kahekordselt arvesse võetud ja see ei ole otstarbekohane (J. Piiskar: stp: Kas perekonnaseis ei peaks muutuma?) Sellest ei maksaks juttu teha, muidu võib asi väga põnevaks minna, kui hakata lugema naisi... Küllap teine kord (J. Vain stp.: Mõlemad vanapoisid kah!) Teisest küljest see tingimata mõjub õpetajate meeleolule, et nende tööd ei hinnata küllalt õiglaselt. Nad saaksid rohkem hoogu ja värskust täienduda omal erialal. Ma nimetaksin näiteks üht: siin Tallinnas peetakse loenguid selle üle, kuidas hinnata õpilaste arenemist, kuidas seada kokku tabelleid, statistika tabelleid. Esimesel loengul oli 13 õpetajat, teisel — 7 ja ei tea kui väikseks see arv väheneb. Ei ole alati värskust ja niisugust voolu õpetajate töö käigus ja meeleolus, just suurelt osalt selle tagajärjel, et palgaseaduse eelnõuga võidakse nii ümber käia, nagu praeguse seaduseelnõuga on ümber käidud: peab ära kuulama kõiksugu süüdistusi, peab kuulma, kuidas seaduseelnõu rändab komisjonist Riigikogusse ja tagasi. Ja isegi see komisjon ei või kaasa rääkida, kellel vast mõnel alal rohkem põhjust on kaasa rääkida kui rahaasjanduse komisjonil, see on hariduskomisjon. Hariduskomisjon üks kord

tohtis vaid kaasa rääkida, nimelt selles, mis puutub nädalatundide arvusse.

Selles eelnõus, mis esitati ministeeriumi poolt, oli punkt sees, et ministeerium võib palga suhtes tõsta õpetajaid kõrgemale. Praeguses seaduseelnõus on see ära jäetud. Ja peab ütleva, kahjuks. Kuigi olen kuulda saanud, et ministeeriumile tegevat see palju raskusi, et nii palju olevat esinemisi sel alal, aga see ei pea kohutama, sest õige on, mida härra Laarman ütles, et dokument üksi ei tee veel õpetajat. On tingimata õpetajaid, kes suudavad eriainetete tõttu ja edasipüüdmise tagajärjel, samuti ka loova ande põhjusel, paremini tööd teha kui ülikooli haridusega pedagoogid. Selle üle kaht arvamist ei või olla. Ja tuleb jätta võimalus, et säärase pedagoogide tööd võiks hinnata, neid paigutada parematesse oludesse palgasaamises, ja ära kasutada nende suurt tööviljakust ja loomise andeid, mis otsekohe kooli huvides.

Tekib ka küsimus, miks siis koolinõunikud moodustavad niisuguse pedagoogide kogu, kelle palgad ei kuulu siia. Võiks ju sellekohaseid seadusi palju rohkem ühtlustada.

Valitsuse deklaratsioonis tähendati sellele, et kokkuseadmisel olevat õpetajate teenistuse seadus. Seda tuleb tervitada. Nüüd on juba kaunis palju aastaid möödunud ja on ilmsiks tulnud, kuidas tuleks tõsta meie pedagoogide korrapärast tegevust ja võimeid. Ma rõhutan veel kord, et tuleb heameelega olla õpetajate aineliste olude parandamise poolt, aga paralleelselt tuleb välja anda korraldusi, mis nõuavad õpetajatelt rohkem ja nad heameelega teevad seda, mida neilt rohkem nõutakse, kui on usalduse vahekord olemas ühelt kui ka teiselt poolt. Aga seda vahekorda ei näi olevat.

(Järgneb.)

Algkooliõpetajate kandidaatide üleproduktsoonist*)

H. Reiman.

Juba pikemat aega on asjaomaste ringide meeli köitnud kestev vaielus algkooliõpetajate kandidaatide oletata vast üleproduktsoonist ning ühes sellega Eestile vajalikust algkooliõpetajate ettevalmistamisasutiste arvust. Nagu muulgi alal, on ka selles küsimuses mängus erinevad huvid: ühelt poolt haridusele korraldavad riiklikud ja omavalitsuslikud asutised ja tegelased, teiselt — algkoolide õpetajad. Kuna esimeste püüdeks peab olema olevate ja tulevikus asutatavate algkoolide varustamine *kvaliteetse õppejõuga*, mis mõeldav on vaid küllaldase õpetajate kandidaatide reservi ja sellest tingitud võistluse juures, on teiste ühiseks mureks püsiva töö leidmine — sagedasti ka väiksema kvaliteetse juures. Sellepärast pole üleliigne veel kord vaatlusele võtta küsimus puht-faktilisest seisukohast — nii palju kui seda väljendavad *arvulised andmed*.

*) Algkooliõpetajate kandidaatide üleproduktsooni küsimust harutati E. Õ. Liidu juhatause koosolekul 18. märtsil s. a. ja tuldi seisukohale, et saadud andmete põhjal ei saa veel võtta kindlat seisukohta käesolevas küsimuses. Toimetus.

I

Vajalik algkooliõpetajate kandidaatide arv on tingitud üldisest õppeotstarbe kohasest algkooliõpetajate arvust ja selle koosseisu uuendustoimetest. Sellepärast peame esijoones selgitama, kui suur oli, on ja ligikaudu tuleb lähemal aastail tegelik algkooliõpetajate arv, ja teiseks, missugused tegurid ja mil määral nõuavad selle iga-aastast täiendamist.

Peame otsekohe konstaterima, et üldse ja eriti algkooliõpetajate täpsa arvu kindlaksmääramine üleriiklikult pole seni korda läinud ei haridusministeeriumil ega ka riigi statistika keskbürool. Haridusministeerium on ametisolevaist õpetajaist teateid kogunud koolivalitsustelt, kuid ilma täpsamate juhtnöörideta, mistõttu üksikute koolivalitsuste andmed on pärit mitmesugustest momentidest õ.-a. kestel ja seega lõpptulemusena on andnud korvuvatel teadete kogumistel ühe ja sama aasta kohta erinevad arvud, näiteks 1925/26 õ.-a. kohta — kord 4075, teine kord 4004. Riigi statistika keskbüroo on seni õpetajate arvust teateid saanud otsekohe koolidelt küll läbilõikena kindla momendi (31. dets.) kohta; kuid sil-

mas pidades, et osa õpetajaid, eriti linnades, töötab mitmes koolis, osutuvad keskbüroo arvud haridusministeeriumi omadest ikka suuremateks: näiteks 1924/25. õ.-a. — 15%, 1925/26. õ.-a. 9,5% ja 1926/27. õ.-a. 8,0% võrra.

Arvestades andmete iseloomu, peame oma juurdluse aluseks võtma küll haridusministeeriumi arvud, kuigi need jätavad statistilise täpsuse mõttes mõndagi soovida. Pealegi, nagu näeme allpool, ei avalda võimalik arvude viga juurdluse lõpptulemusele õieti mingisugust mõju. Keskbüroo andmeid kasutame vaid täienduseks. Mis öeldud õpetajate arvu kohta, käib ka õpetajate ametist lahkumise andmete kohta. Ka on nende protsendiline suhe õpetajate arvule mõlematest allikatest pärit andmeil eelmainitud aastail võrdlemisi lähedane: hamini andmeil 10,0%, 7,1%

ja 7,2/7,3%, keskbüroo andmeil 8,7%, 8,6% ja 7,6%.

1928/29. ja järgnevatel aastail vajaliku õpetajate arvu kindlaksmääramisel on võetud aluseks statistilised andmed laste arvu kohta Eestis. Arvestades laste surevuse määra, on arvatud iga üksiku aasta kohta tõenäolik 8—13 a. vanuste laste arv. Sellejärele, toetudes tõsiasi järele, et teiseks aastaks klassi jäänute üldarv kõigub aastast-aastasse püsivalt 13%-di ümber, on arvatud tõenäolik algkooli õpilaste arv 6-a. koolikohustuse oletusel. Kõrvutades viimaseid arvusid tegeliku algkooliõpilaste arvuga viimaseil aastail ja oletusel, et vähemalt 1931. a. teostub täielik 6-a. koolikohustuse maksmapanek (mis siiski küll kahtlane), on arvatud üleminekuaastate oodatav õpilaste arv.

	1921/ /22	1922/ /23	1923/ 24	1924/ /25	1925/ /26	1926/ /27	1927/ /28	1928/ /29	1929/ /30	1930/ /31	1931/ /32	1932/ /33
Tõenäolik 8—13 a. laste arv (tuh.) .	130,5	1 8,7	123,2	113,6	104,6	98,3	93,4	88,7	90,3	92,5	98,5	100,3
Tõenäolik algk. õp. arv (tuh.) 6-a. koolikohust. olet.	—	—	—	130,6	120,2	113,0	107,3	102,0	103,8	106,7	113,1	115,2
Tegelik ja oodatav õpilaste arv algkooles (tuh.)* .	120,3	121,9	120,9	118,2	109,0	101,0	96,6	94,0	98,5	104,1	113,1	115,2
Tegelik ja vajalik õpetajate arv algkooles	—	—	—	3975	3940	4004	4006	3920	3940	3930	3900	3970

Kuni 1926/27. õ.-a. on esitatud tegelik õpilaste arv, sealt edasi aga oodatav, kui teostub järk-järgult 6-a. koolikohustuse maksmapanek. Uusi V ja VI klasse avati 1924/25. õ.-a. 67, 1925/26. õ.-a. 57, 1926/27. õ.-a. 65; oletusel, et ka 1927/28. a. neid avati samal arvul, keskmiselt 20-ne õpilasega klassi kohta, pidi tegelik algkooliõpilaste arv 1927/28. õ.-a. lähenema tõenäolikule arvule 1300-ja võrra (eelmisel aastal oli mõlema arvu vahe veel 12.000). Järgnevatel aastail aga peaks V ja VI klasse avatama palju suuremal määral kui seni, et teostuks õigeaks ajaks 6-a. koolikohustus. 1931. aastaks teostub see vaid siis, kui alates 1928/29. a., ava-

takse juurde nimetatud klasse aastas ümmarguselt 2700-ja õpilase tarvis. Selle oletuse kohaselt on ka eelmises tabelis arvatud oodatav õpilaste arv 1928/29. — 1930/31. õ.-a.; 1931/32. ja 1932/33. õ.-a. õpilaste arvud on võetud juba võrduvatena tõenäolikule õpilaste arvule 6-a. koolikohustuse juures. Mõõda minnes olgu tähendatud, et arvesse võttes kooliealiste laste arvu langust käesolevatel aastail, pole tõesti oodata kunagi soodsamat aega 6-a. koolikohustuse teostamiseks: tarvis ainult nooremate laste arvu vähenemisel koolis kinni pidada vanemaid lapsi! Ja ka järgnevatel aastatel laste arvu väikene tõus ei peaks tekitama raskusi, sest üldine õpilaste arv, ka 6-a. koolikohustuse juures,

*) Ilma täiendus- ja õhtualgk. õpilasteta.

ei tõuse kavia enam nii kõrgele, kui see oli 1921/22. — 1923/24. õ.-a.

1928/29. õppeaastaks vajaliku õpetajate arvu saavutamisel on silmas peetud ühelt poolt õpetajate arvu vahekorra õpilaste arvuga möödunud aastail, teiselt aga seda, et 1926/27. ja 1927/28. õ.-a., vaatamata õpilaste üldarvu langusele, on õpetajate arv siiski tõusnud. Seda kinnitavad ka keskbüroo arvud 1926/27. õ.-a. kohta. Muude tõenäolikkude seletuste puudusel tuleb pidada selle nähtuse põhjuseks V ja VI klassi juurdeasutamist ja seega õpetöö mitmekesinemist. Kuna see tegur jääb püsima ka järgnevail aastail, koguni süvenedes, ei või oodata õpetajate arvu suurt langust. Et ta aga siiski vähe langema peab, seda näitavad liiga madalad viimaste aastate õpilaste arvud ühe õpetaja kohta: 1927/28. õ.-a. — 24, 1926/27 õ.-a. — 25, 1925/26. õ.-a. — 26, 1924/25. õ.-a. aga 29. Pole suudetud koolivõrku vähenenud laste arvu kohaselt ümber korraldada. Arvesse võttes meie maa olusid, eriti rahva sõredust, laste vähesust ja kooliskäimise kaugust, ei saa ka edaspidi, 6-a. koolikohustuse teostudes, oodata säärast koolide koondamist, et ühe õpetaja peale langev õpilaste arv keskmiselt üle riigi ületaks 30. Võttes selle arvu siiski normiks, millele peame jõudma meie kooli korralduses, vajaksime 1932/33. õ.-a. õpetajaid 3840, mis on vähe madalam oleviku arvust — 1926/27. õ.-a. omast 3,4%-di võrra. Ka vahepealseis ülemineku aastais on vaevalt mõeldavad sellest palju madalamad arvud. Näit. 1928/29. õ.-a. õpil. arvu languse juures saame eelmise aasta õpetajate ja õpil. arvude vahekorra, 1:24, püsivusel 3920 õpetajat, 1929/30. õ.-a. aga, juba kõr-

gendatud vahekorra 1:25 juures, — 3940, 1930/31. õ.-a., vahekorra 1:26,5 juures, — 3930 ja 1931/32. õ.-a., vahekorra 1:29 juures, — 3900; võttes ka 1932/33. õ.-a. kohta 1924/25. õ.-a. eeskujul tõenäoliku vahekorra 1 : 29, saame 3970 õpetajat. Nii võime väita, et eestuleval 5-6-el aastal algkooliõpetajate arv jääb tõenäolikkult ligikaudu sama suureks kui viimastel aastatel, s. o. kõiki-kuvaks 3900—4000 vahel. Ja kuigi tege-likud arvud kujunevad vähe teiseks, kui esitatud tabelis, pole sel olulist tähtsust, sest et arvutustes on kõrvale jäetud täienduskoolide arvu edaspidine kasv ja selle teguri õpetajate arvu tõstev mõju.

Võib tekkida küsimus, kas uues õpetajate palgaseaduses ettenähtud nädala töötundide arvu tõstmine ei rõhu alla vajalikku õpetajate arvu — umbes vastavalt töökoorma tõusule 7,4% võrra? See sünniks vast siis, kui senine õpetajate tegelik töökoorem vastaks 26-le resp. 28-le nädalatunnile. Tõelikkult aga on õpetajate tegelik töökoorem rippuv nii tunnikavade (eriti maal) kui õpetajate valmisolekust enese peale võtma normist suuremat töökoormat (eriti linnas). Näiteks 1923. a. uuringu andmeil töötasid linnades üle 28 nädalatunni 11,1% õpetajaid, maal aga koguni 42,9%. Kuigi praegu need arvud on kahtlemata teised, võib siiski arvata, et uus palgaseadus õpetajate arvu vähe mõjutab; see vaid vähendab õpetajail lisatundide arvel enamteenimise võimalusi.

II

Õpetajate koosseisu uuendamisest iga-aastase õpetajate ametist lahkumise teel on meil kasutada hamini andmeil järgmised arvud:

Ametist lahkunud õpetajad.

	Üldarv			Surma tõttu			Pensionile mineku tõttu			Perek. põhjustel			Sõjaväkke astumisel			Muil põhjusil		
	Mehi	Naisi	Kokku	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.
1924/25	183	216	399	8	5	13	55	6	61	6	66	72	16	—	16	98	139	237
1925/26	131	148	279	13	7	20	35	5	40	4	43	47	18	—	18	61	93	154
1926/27	154	140	294	9	5	14	26	4	30	6	41	47	43	—	43	70	90	160
Keskm.	156	168	327	10	6	16	39	5	44	5	50	55	26	—	26	76	107	183

Kuna esitatud arvud õpetajate koosseisu uuenduskäigu selgitamiseks polnud piisavad, kogus hamin täiendavaid teateid „muude põhjuste“ iseloomu kohta. Neist selgub, et arvult esimesel kohal seisavad lahti registreeritud ajutised ja kutseta õpetajad — vaadeldava aja kohta keskmiselt aastas: esimesi 34, teisi 32, kokku 66 inimest. Riigi stat. keskbüroo andmeil moodustas lahtiregistreeritud kutseta õpetajate arv õpetajate üldarvust näit. 1925/26. õ.-a. 1,9% ja sellele vastavalt pidi tegeliku õpetajate koosseisu — 3940-ne inimese — kohta vabastuma 1925/26. a. kutseta õpetajaid 75 in. Sellest võib järeldada, et ka „ajutisteks“ nimetatud vallandatud õpetajad võisid olla enamikus kutseta. Kuna aga 1926/27. õ.-a. oli ametis veel 561 kutseta õpetajat, siis võib kesta nende kõrvaldamine 1924/25.—1926/27. a. vallandamismäär juures veel aastat 7—8.

Teiseks sisaldab „muude põhjuste“ rühm *klasside sulgemise tõttu vabastatud õpetajaid* — aastas keskmiselt 19 inimest. Kuna see põhjus kannab ajutist iseloomu, siis seda tulevikus, vast väljaarvatud paar aastat, enam arvestada ei tule. Ka ei saa neid õpetajaid lugeda koosseisu uuendumise mõttes õpetaja ametist lahkunuiks, vaid neid tuleb arvestada ühtlasi kandidaatidena vabanevatele kohtadele. Samuti ei saa lugeda õpetaja ametist lahkunuiks teisele kohale ülemineku tõttu lahkunud õpetajaid — keskm. 6 inimest aastas.

Õpetaja ametist lahkunuiks tuleb aga lugeda: „muude põhjuste“ rühmas esinevaid teisele elukutsele üleminejaid (ühes väljarändajate ja edasiõppijatega) — keskmiselt 20 in. aastas, *koolitööks kõlbmatuid* (nõrga koolitöö ja puuduliku ettevalmistuse, kutsevastase ülespidamise, joomise, lohaka töö ja muude säärase põhjuste tõttu tagandatud õpetajaid) — keskmiselt 13 in.

Samuti on lugu haiguse tõttu lahkunutega: neid näitavad täiendavad teated keskmiselt 4 inimest aasta kohta. Kuid sääraseid peaks olema tegelikult rohkem. Seda osutab surnud õpetajate arv, mis teeb 1000-de õpetaja kohta meestel 5,1, naistel 2,8. Üldine rahva surevus Eestis 20—40-ne a. vanuses, kuhu kuulub enamik õpetajaid, on aga üm-

marguselt: meestel 8 ja naistel 5; pealegi on üle-neljakümne-aastastel surevus veelgi suurem. Vastavalt sellele võib oletada haiguse tõttu lahkunuide aastas keskmiselt 10—12 inimest. Võimalik, et kogutud teadetes osa neist on sattunud *omal soovil teadmata põhjusil* lahkunute hulka, keda „muude põhjuste“ rühmas aasta kohta osutus keskmiselt 48 inimest. Vähe seda. Kuna õpetajate tervislik seisukord on asjatundjate arvates pigemini halvem üldisest tervislikust seisukorrast, siis peab haiguse tõttu ametist lahkujate arv lähemas tulevikus veelgi kasvama. Näiteks *Dr. H. Madissoni* väitel (v. E. Arst. N.2, 1926., *Dr. R. Peetsi* referaat õpetajate tervishoiulisest järelevalvest üleriiklikul kooliarstide päeval) on Tartumaa õpetajaist *lahtise tuberkuloosiga* 4,56%. Kui see %-määr ligikaudu maksev on ka muude maade ja veel halvemates oludes elavate linnaõpetajate kohta ja kord tõsiselt hakatakse teostama õpilaste terviskaitset, siis on oodata lähemas tulevikus kindlasti suurenevat haiguse tõttu ametist lahkujate õpetajate arvu.

Lootuses, et kõik raskesti haiged õpetajad pensionile lastakse, esineb tulevikus ka iga-aastane pensionile minejate arv kahtlemata palju suurema protsendiga kui praegu. Õpetajate üldarvust moodustasid sääraseid 1924/25. õ.-a. 1,53%, 1925/26. õ.-a. 1,02%, 1926/27. õ.-a. 0,74%, seega järjest langevas määras, mis tingitud on küll õpetajate koosseisu järjekindlast noorenemisest. Kuid 1923/24. õ.-a. oli pensioniealisi (60-ne a. ja vanemaid algk.-õpetajaid) 6,8% ehk 260 in. Pensionile on läinud järgneval kolmel aastal kõigest 44 õpet. Kuna samal ajal vastavalt uusi pensionieasse jõudjaid (1923. a. õpetajate vanusliku koosseisu kohaselt) pidi olema umbes sama palju, siis on selge, et lähemal aastail suurel arvul vanul õpetajail seaduses ettenähtud teenistusaastate täissaamise tõttu pensionile minejate arv vaevalt kahaneda, pigemini küll kasvada võib.

Samuti on lugu ka perekondlikkudel põhjustel ametist lahkujatega. Domineeriva osa neist moodustavad abielulised naisõpetajad. Kuna möödunud aastail õpetajate koosseis on täienenud eskätt noorte naisõpetajate arvel —

bastatud õpetajad, lõppeks veel mujal vabastatud kutseta õpetajad ja mitte vähe ükskõik mis teenistuskohata otsijad keskkooli lõpetajad ja üliõpilased. Nii võib tegelikult igale kohale valimis-

teks ilmunud kandidaatide rohkuse järgi arvata, et tegemist on tõelise õpetajate üleüllusega. Kuid, peatudes järgnevalt arvude juures, näeme, et olukord sugugi nii traagiline ei ole.

Algkooliõpetajate kandidaatide iga-aastane juurdetulek

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
1. Seminarest	16	19	58	82	111	153	142	142	183
2. Pedagoogilist. kursust.	—	—	—	88	86	108	118	80	64
3. Rahvaväel. vabastatud	—	—	—	—	3	5	14	16	18
4. Ametist lahkunud, kuid uuesti kandideerivad õpetajad	—	—	—	—	—	46	27	35	35
Kokku (1+2+3)	—	—	—	—	200	266	274	238	265
(1+2+3+4)	—	—	—	—	—	312	301	273	300
Vabade kohtade arv	—	—	—	—	364	343	296	202	294

P. 1—2. all tähendatud kandidaatide arv on pärit hamini andmeist seminaride ja ped. kursuste lõpetajate ning viimase aasta õpilsaste kohta; p. 3. all tähendatute arv on arvatud eeltoodud andmeil rahvaväkke kutsutud õpetajatest; p. 4. arvud on pärit hamini täiendavatest teadetest õpetajate kohalt lahkumise põhjustest (v. eespool).

Tabeli kohaselt üldine kandidaatide arv ületab vabade kohtade arvu nimetamisväärses ulatuses vaid 1927. a.; kahe naabrusaasta arvused võib lugeda õieti võrdseteks, sest nii kandidaatide, kui vabade kohtade arvu saavutamisel on tegemist vaid ligikaudsete andmetega.

Tõsi, tabelis pole arvestatud keskkoolist vastava kutse puudumisel vallandatud õpetajaid, kellel on siiski algkooli õpetaja kutse, kuid autoriteetsel seletusel olevat sääraseid vähe. Samuti pole tabelis arvestatud iga aasta juuretulevaid eriainete (näit. käsitöö, muusika jne.) õpetajaid. Kuid teiselt poolt pole arvestatud ka seminaride ja ped. kursuste lõpetajatest kas ülikooli minejaid või muil põhjusil õpetaja kutsete keeldujaid. Ka peame siin rõhutama, et võttes õpetajate kohalt lahkumise määrana tegeliku 7,2% asemel 7%, oleme saanud vabade kohtade arvu vastavalt madalama. Kuna kogu meie juurdlus põhjeneb mitte täiesti täpsatel andmetel ja korduvalt on tegemist oletustega, mis vähe teistsugustena võivad anda ka teisi tulemusi, lõppeks mitmedki võimalikud

tegurid arvudes pole esitatud, ei kannu saavutatud tulemus tabelis kindlakujulist iseloomu. Vaid tuges neile võime suure tõenäolikkusega väita, et seni õpetajate üleproduktiooni pole olnud ega pole ka edaspidi karta senise püsiva iseloomuga ettevalmistusasutiste, s. o. seminaride arvu juures. Õpet. ettevalmistuse kursuste edasitötamine aga oleks üleliigne, sest praegusel ajal ka erilist õpetajate puudust ei võiks enam olla.

Iseasi, kui loetakse otstarbekohaseks moodustada õpetajate reserv, mis tekitaks võistlust ja võimaldaks kiiremini tõsta õpetajate koosseisu kvaliteeti. Kuid see on eriküsimus, siin harutamisele mittekuuluv. Konstateerime vaid seda, et praegu veel reservi ei ole. Seda näitab E. Õp. Liidu juhatuse üleskutsega korraldatud teadete kogumine kohata õpetajaist. Enam kui kuu aja kestes on enesest teatanud vaid üldse 36 inimest (12 m. ja 24 n.), neist veel üldse kohata, klasside koondamise tõttu kohata jäänud või muul põhjusel kohtatsijaid õpetajaid 16 (4 m. ja 12 n.); ülejäänud 20 aga kuuluvad kas õpetaja ametile ebakohase, või perek. ja isikl. põhjustel ainult teatavasse kohta koha-soovijate ja k. a. jaanuaris sõjaväeteenistusest vabastatute liiki. Kuigi kõik kohata õpetajad pole endist Õp. Liidule teatanud, näivad kurtmised õpet. üleproduktioonist olevat siiski liialdatud.

Mõnest väärnähtusest meie koolielus.

E. Rungi.

Kuna meie kool töötab töökooli tähe all, on täiesti loomulik, et mitte ainult õpilastelt ei nõuta isetegevust, vaid ka õpetajad peaksid olema selles suhtes aktiivsemad.

See põhimõte sundis ka alljärgnevat tooma esile, kuigi meelsamini oleksin näinud seda nende tööna, kellel sel alal rohkem kogemusi.

Vabariigi algpäevil määrati haridusministeeriumi vastava korraldusega meie koolides tarvitamisele „Kooliõpilaste terviseleht“ ja „Teateleht õpilaste arenemise kohta“.

Tegelik töö koolis on näidanud, et need teatelehed ja terviselehed on mitmeti äärmiselt ebapraktilised, nii et asjatu oleks seda siin veel nimetada, kuna maakoolivalitsused on juba teinud selles asjas kaugeleulatavaid samme. Koolidele on tehtud sunduslikuks osta ja korraldada ka raamat „Teated õpilaste edasijõudmise kohta“, mis täiesti võiks asendada eelnimetatud teatelehti, kuid teatelehed on veelgi endiselt maksvad, sest egas maaomavalitsuste võim ikkagi ei küüni muutma ministeeriumi korraldusi. Koolidel aga tuleb teha kahekordne töö.

Keerulisem sellest on lugu õpilaste puudunud päevade märkimisega.

Igal päevaraamatu lehel on selleks oma lahter, päevaraamatu esilehtedel erilised leheküljed — mõlemad ministeeriumi poolt heaks kiidetud.

Nüüd tuleb sellele lisaks maaomavalitsuse määruse järgi raamat: „Teated õpilaste puudumiste kohta“. Nii tuleb märkida üht asja kolme kohta. Kui uus vorm on senistest parem, siis tuleksid kõrvdada senised vormid seaduslikul teel.

Eelnimetatud teatelehtedel õpilaste arenemise kohta on mõned lahtrid arsti täita. Kuid arsti täita on ka veel kooliõpilaste terviselehed. On aga kooles, kus arst kunagi pole käinud ega ühtki märkust teinud nendele lehtedele. Ja kui teisel pool käiakse kord aastas, siis on 2—3-tunniga 120—130 last „läbi vaadatud“ ja vastavad lehedki kirjutatud. Kas tõesti peaks paranema säärast

masindamisest meie koolide ja õpilaste terviseline seisukord?

Meie koolide kantseiline töö on paisunud märksa suuremaks, kui see oli enamalt valdades, kus koolmeister jäi vabaks ühe päeva nädalas koolitööst, et korraldada valla asjaajamist.

Mul oli juhus kirjutada ühe vanema kooli kroonikat. Kooli arhiivis leidus kolmes raamatus leidus kõik materjal, mis puutub kooli ellu esimese 43-me aasta jooksul, alates laste nimekirjadest, tunniplaanidest ja lõpetades trahvimiste ja koolirevideerimis-protokollidega. Kas võib keegi öelda, kui suureks kogub 43-me aastaga Eesti kooli arhiiv ja millist vaeva maksab leida selles paberilaos tarviline teade? Ja kust saadakse korralikud ruumid, et hoida hästi alal neid hiigla kogusid?

Veel üks märkus ruumidest. Läheneb 1930. aasta, mil koolidel peavad olema kõik kolme liigi õppeabinõud. Kui mitmes meie maa-alkkoolis on vajalised ruumid nende kogude hoidmiseks? Vist leidub nendeski nimekirjades palju korduvat ja üleliigset, mis tuleks jätta välja, vähemalt esialgu.

Lubatagu tuua vaid üks näide, kui vähe eluliseks võib osutuda meie keeruline kantseiline asjaajamine.

Vabandamata puudunud õpilase päevade eest tema vanemate trahvimisel on ometigi eesmärk, et õpilane kooli tuleks. Kas see eesmärk saavutatakse praeguse trahvimise viisiga?

Õpilane puudus esimesel koolinädalal 3.—8. oktoobrini. Vabandama ei tulnud. Avalikkude algkoolide seaduse § 14-da põhjal koolijuhataja teatab sellest hoolekogule. Kirjutatakse esimene paber, sest ametlik asjaajamine võib meil olla ainult paberil. Sama seaduse § 87-da järgi kutsub hoolekogu kokku hoolekogu esimees, järelikult tuleb teade lapse puudumise üle saata hoolekogu esimehele. Kiri anti laupäeval postiraamatuga posti ehk vallamajja. Esmaspäeval sattus ta valla kirjakandja kätte, kolmapäevaks neljapäevaks sihtkohta. Esimees tuli pühapäeval koolimajja ja tegi korralduse, et hoolekogu kahe nä-

dala pärast kokku tuleks. Tarvis ka trahvitav lapsevanem kutsuda, see peab sündima jällegi vallavalitsuse kaudu, kes käsutaks kirjakandja seda tegema jällegi allkirja vastu, ja enne kaht nädalat ei lähe see kuidagi, sest saadud allkiri peab olema hoolekogu koosolekuks kohal. Tuleb koosolek. Hea, kui see otsusevõimeliseks kogub. Kes aga jääb tingimata tulemata, see on kutsutud lapsevanem. Tehakse tagaselja otsus trahvida teda kolme nädala eest kuni koosoleku päevani à 10 senti päev, see on 1 kroon 80 senti. Nüüd on kaks nädalat aega selle trahvi maksmiseks (kolmas paber). Siis tuleb alles trahvinõudmine administratiivsel teel, see võtab ka harilikult oma kaks-kolm nädalat aega (kirjutatakse veel neljas paber). Seniks aga on sügisesed tööd ka läbi. Poiss võibki ka kooli tulla, ega talle suuremat trahvi enam määrata. Teadagi võib siin hea tahtmise juures kiiremalt toimeta, kuid kas see on seaduslik?

Agaku saarane ühest või teisest seadusest mööda hiilimine lõppeks välja viib: õõnistab varssi täielikult õpetaja seisukorra, mis esialgsest kindlusest juba tublisti on lõõnud kõikuma. Õpetaja seisukoht muutub väga rippuvaks „ülemusest“. Meeldid — on hea. Ei meeldi — võetakse mistahes paragrahv, millest mööda mindud, ja oledki süüdlane. Ja neid „ülemusi“ ongi Eesti õpetajale siginenud lõpmata palju — alates hoolekogudest ja lõpetades mitmesuguste nõukogudega. Jääb mulje, nagu elakski meie juba selles puht-nõukogude riigis. Asi on läinud lihtsalt niikaugele, et aiva avalikult juba kelgitakse, et võidakse lahti kangutada kohalt kelle tahes õpetaja, kui aga tahtakse. Ja elukogemused näitavad, et sellel on põhja!

Tahetakse aga teha meie kooli elu-

lisemaks, tuleks koolijuhataja, kes harilikult on ka rohkem kogenud õpetaja, vabastada kõigest neist aegaviitvatest hoolekogudest. Suurem tööpiir anda õpetajaskogule või ka pedagoogika-nõukogule, näit. toetussummade jagamisel, trahvide määramisel puudumiste eest. Väga otstarbekohane on abisaajate nimekirja kokku seada sügisel õpilasvanemate üldkoosolekul. Seda viisi on tarvitatud, ja igasugused protestid ja nuri nad kadusid. Tõsine häda ei anna häbeneneda. Ebahäda aga leiab õige valgustamise: rahvas kasvatab iseennast. Ühtlasi tooks see elevust lastevanemate koosolekuile, mis nüüd kipuvad jääma ikka vähearvulisteks osavõtu poolest.

Täiesti peaks jääma välja koolide kirjavahetustest ja nende kogudest igasugused raamatute ilmumise ja muud ärilise maitsega teadaanded, tervituslähitused, tähelepanu juhtimised jne., millel pole olulist tähtsust koolielu juhtimises.

Meil on ju ajakirjandus, on isegi eriline õpetajaskonna häälekandja „Kasvatus“. Või arvatakse, et meil tõesti leidub õpetajaid, kes ajalehti ei loe!

Meie koolide administratiivses korras ja kantsleilises asjaajamises võiks ja peaks tegema vägagi palju lihtsamaks, selgemaks ja elulisemaks. Ja seda peaks tehtama, sest meie koolide ülesanne ei ole ju selle surnud elemendi — „äriraamatute“ korrashoid, vaid elav element — teguvõimsate laste arendamine.

Endisele tagasikiskuvale bürokraatlikule korrale pole meil midagi ette heita. Tol ajal leidus kõrgemas algkoolis või kihelkonnakoolis vaid 4 või 5 rakendusraamatut, praeguses 6-kl. algkoolis tõuseb see arv juba 20-ele, kõiksugused lehtede kogud veel peale selle.

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

„Päevalehe“ 62. numbris ilmunud kirjutises „Noorte kodanikkude kodune kasvatus“ selgitab M. koduse kasvatuses tähtsust. Kirjutise sisu on kokkuvõetult järgmine:

Koduse kasvatuses küsimusest on seni vähe kõneldud. Küsimusest vaikimine aga võib saada meile saatuslikuks. Ulakatest õpilastest kõneldakse kogu riigi õpetajateperes. Kurikalduvustega laste koolid mõnes linnas ja Kolovere lossis on õpilastega täidetud. Koolivalitsustele käiakse peale — veel on tarvis seesuguseid koole. Avalikkudel ja perekonnapidudel on haavamised, pussitamised, surmamised harilikud asjad. Enesetapmine võtab kohutavalt maad. Enesetapmise põhjuseks — ka noortel, alles elualgajatel — sagedasti elutüdimus. Noorte kuritegevus kasvab. Tööst lugupidamine tahab kaduda. Kerget elu peetakse lõppsihiks. Kohusetunne ja seaduse austamine on vähenemas. Kergemeelsus, kõlbeline lõtvus ja üldine kehaline nõrkus võtavad maad...

Nende nähtuste tekkimise ärahoidmiseks on väga vähe tehtud. Möödunud aastal peetud rahvusliku kasvatuses kongressil räägiti väga palju abinõudest rahva arvu tõstmiseks, tunti rohkem huvi rahva kvantiteedi kui kvaliteedi vastu (M. eksib: räägiti üsna palju rahva tõutervendamise — kuidas kaotada või vähemalt vähendada nõdramõistusliste, kurikalduvustega isikute arvu. E. M.). Kodanikkude arv üksi ei anna rahvale tugevust, vaid üksikute kodanikkude isiklik tublidus. Tõsisemat tähelepanu väärib rahva kvalitatiivne külg. Seda aga on vaja parandada parema kasvatuses läbi.

On süüdistatud meie kooli, et ta ei ole oma ülesannet õieti täitnud. „Kool on meil lühikeses iseseisvuse ajal otse hirmsaid eksiradasid käinud“ arvatakse m. a. „Päevalehe“ 28. jaan. numbri kirjutises „Võitlus kuritegevuse vastu.“ Kui iseseisvuse alul võis teha mõnesuguseid etteheiteid meie noorele koolile, siis on nüüd asi selle poolest märksa paranenud. Kuid igale vähikulegi peaks olema selge, et kool ei suuda teha imet, eriti nende laste juures, kes kodus täiesti rikutud ja keda kodu ka kooli ajal edasi rikub. Kasvatus on pikaajaline mõjuavaldamine ja selleks mõjutamiseks on kodul alati rohkem aega ja paremaid võimalusi kui koolil. Ka paremate koolide ja

õpetajate saavutised ulakate laste kasvatuses alal ei ole suured.

„Sellepärast, kui tahame kasvatuses paremaid tagajärgi saavutada, siis peame koduse kasvatuses peale tõsiselt rõhku panema.

Peetakse kongresse ja luuakse asutisi, mille ülesandeks on mõnesuguste ideede, näit. karskuse küsimuse elustamine, aga unustatakse ära pind, millele tahetakse külvata... Kas ei kuku hea seeme siin kaljule ja kas ei tuleks tegevust teisest otsast alata, nimelt pinna kohendamiseks? Viimase saame aga kätte, kui kõik teeme selleks, et seni täiesti söödis olnud põld — kodu, kodune kasvatus vähegi korraldust leiaks. Kui palju pannakse toime kursusi, loenguid ja asutatakse koole selleks, et külladesse viia teadmisi karja-, sea-, hobuse-, kana-, lina- jne. kasvatuses aladelt, aga kõikide nende kasvatajate, s. o. inimese kasvatuses ei kihku ega kahku. Lehm ja siga toovad tulu, sellepärast on ka tarvis teada, kuidas vasikat ja põrsast kasvatada, aga mis kasu saab inimlapse kasvatuses?...

Ei või öelda, et rahval puudub huvi kasvatuses vastu. Paistab koguni, nagu jaanunetaks selle järele. Kui mõnel rahvakoosolekul juhuslikult ka kasvatuses aladest küsimusi puudutatakse, kuulatakse tähelepanelikult ja avaldatakse soovi veelgi kuulata. Kuulajaid leidub ja peabki leiduma, aga kes kuulutaks? On meil iga majandusliku aladendamiseks instruktoreid ametisse pandud, siis peaks ka haridusministeerium võimaluse leidma ja ametisse panema kodukasvatuses instruktoreid, nagu see Soomes. Selle instruktoreid ülesanne oleks kodukasvatuses elustamine loengute pidamise, vastava kirjanduse levitamise ja sellekohaste organisatsioonide loomise kaudu kohtadel. Meil Eestis puudub täiesti kodukasvatuses ajakiri. 1920. a. loeti Soomes sellesisulist ajakirja „Kodu“ 65.000 eksempl. Kodukasvatuses instruktor võiks osa oma jõudu tarvitada tähendatud ajakirja toimetamiseks.

Ei peaks olema ühtki õppeasutist meil, välja arvatud algkooli alamad klassid, kus ei peaks noorsoole räägitama ka kasvatuses aladest, muidugi vastavalt noorte arenemisele...

Väga sünnis oleks kõnelda noortele inimestele kasvatuses aladest leeri ajal, sest selle järele antakse inimesele täiskasvanu õigused, ja tal ei peaks puuduma teadmused ka laste kasvatuses aladest.

Noor inimene võib väga palju ära teha ka enese kasvatuse alal. Miks varjame aga tema eest suurt ja tähtsat teadust — kasvatusteadust?

Kui tahame, et meie rahvas parem oleks, siis kasvatagem teda ja alustagem seda tegevust kodust peale!“

„Kaja“ 59. numbris ilmunud kirjutises „Kas iseseisvaid kooliõpetajate instituut, või õppeasutus Tartu ülikooli juures?“ avaldas K. D. A. järgmisi mõtteid:

On tekkinud päevakorrale küsimus, kas ei oleks otstarbekohane iseseisva õpetajate instituudi asemel asutada Tartu ülikooli juurde õppeasutis algkooliõpetajate ettevalmistamiseks. Sellest on kirjutatud „Kaja“ juba aastate eest ja hiljuti E. Peterson (Päevalehes“). Endine haridusminister Lattik aga jätnud selle mõtte hoopis kõrvale, „sest pedagoogiumi asutamise asjas paistis temal nõuandjaks olevat Tallinna seminari direktor A. Kuks, kes tunneb aga ühtainust lahendamiseviisi: Tallinna seminar peab muutuma pedagoogiumiks ja tema ise selle direktoriks.“

K. D. A. ei ole nõus kõigi E. Petersoni väidetega ülikooli kasuks. „Ta ütleb, et praegused seminarid jätavad inimese hariduse pooleli ja paremat ei olevat loota ka instituudist. Riik aga vajavat ülikooli haridusega mehi, kes viiks maale hinge. Selle vastu võiks tuua prof. G. Suitsu seletuse ühel kooliõpetajate kursusel, et kui tema pandaks algkooliõpetajaks, ta seal ei mõistaks midagi teha. Ülikooli lõpetajad, kes tahavad hakata rahvakooli õpetajateks, peaksid veel aasta õppima algkooli meetodikaid ja koguma vilumust õpetamises. E. Petersoni nõudmised algkooliõpetaja kohta on nii suured, et sellega vist kusagil vanas kultuurimaas ei ole saadud hakkama, nimelt ülikool ja peale selle veel pedagoogium. Ja nagu viimase aja kogemused on näidanud, ei vii ülikooli lõpetajad, asudes maale, sinna kuigi palju uut „hinge“, vaid eralduvad rahvast ja kaebavad igavuse üle. Hoopis teine asi on, kui ülikooli juurde asutatakse kooliõpetajate ettevalmistuse asutus. Selles asutuses saaks ühelt poolt ära kasutada ülikooli õppejõude, teiselt poolt oleks õpilastele avatud kõik teaduse allikad, mis on kasutada üliõpilastel — raamatukogud, kabinetid jne. See on umbes nii, nagu sügisel asutati ülikooli juurde täienduskoolide õpetajate ettevalmistamise asutus. Sellé asutuse lõpetajad ei ole ka aga ikka veel „ülikooli haridusega.““

Edasi arvab K. D. A. — nagu E. Petersongi —, et iseseisvad õpetajate instituudid läheksid liiga kalliks.

„Kui kalliks nad läheksid, seda ei tea keegi. Seda ei võigi teada, sest puudub uue õppeasutuse pedagoogiline plaan. Ei saa ette kujutada, kuidas töötaks kaheklassiline õppeasutus, kus tunde peaks andma 10—12 õpetajat. Kuidas tahetakse ta kokkukõlastada kooliõpetajate palgaseadusega! Kahe klassi peale oleks pedagoogiumis ainult 60 tundi. Praeguse palgaseaduse järgi peaks andma seal iga õpetaja 18 ja direktor 14 tundi. Kui direktori tunnid võtta maha, jääb järgi teiste õpetajate jaoks 44 (46?) tundi. Seda jätkuks vaevalt 2½ õpetaja jaoks. Nii vähesel arvul õpetajatega läbi ei saa. Tuleb õpetada peale üldpedagoogiliste ainet umbes 12 aine metoodikat. Ametis peavad olema eriteadlased, kes tunnevad põhjalikult algkooli tööd. Iga õpetaja saaks nädalas vast ainult 4 tundi. Nii ei saakski pedagoogium oma õpetajaid, vaid ta peaks teiste koolide õpetajatega (leppima), kes oma 24 tunni kõrval lisatööna veel pedagoogiumi tunnid ära annavad. Ametisse saab võtta ainult neid õpetajaid, kes enne selle linna keskkoolides õpetust annavad. Palju valida tal ei ole. Et sarnase õpetamise juures meetodika õpetajad oma ainesse ei saa süveneda, on selge, ja töö pedagoogiumis muutub pealiskaudseks. Sarnast õppeasutust ei saa kuidagi soovitada. Kui aga pedagoogiumi õpetajate tunninorme vähendada ja panna maksma ülikooli norm, siis läheks see õppeasutus pööraselt kalliks: ühe ülikooli kõrvale asuks teine. Seminarid on sellest küsimusest nii üle saanud, et eriklassi kõrval on olemas ka keskkooli klassid, nii et saab ära kasutada eriteadlaste täit tööjõudu.“

(Tulevane instituut ehk pedagoogium kuuldavasti arvab sellest raskusest üle saada sel teel, et õppeainete metoodika õpetajad õpetaksid ühtlasi oma ainet instituudi algkooli vanemais klassides. E. M.).

Lõppeks arvab K. D. A., et kui seminarid kõrvale heidetakse, siis ei jääkski muud üle kui asutada ülikooli juurde õpetajate ettevalmistamisasutis. Ülikooli tööd see küll teatava määrani segaks, kuid sellega võidaks keskkooliõpetajate ettevalmistus, kuna ülikoolil tuleks siis rohkem tegemist teha pedagoogiliste küsimustega. Enne aga kui asuda selle küsimuse lahendamisele, peaks täiesti selge olema uue asutise pedagoogiline kava, ja selle koostamine ei tohiks sündida ainult rohelise laua taga, vaid selle küsimuse harutamine

peaks seatama laiemale alusele, nii et sellest saaksid osa võtta meie vilunud koolimehed. Kui asutatakse pedagoogium, siis peaks selle asukohaks saama Tartu.

„Päevalehe“ 96. numbris ilmunud kirjutuses „Üks üllatav otsus koolinõunikude päevalt“ avaldab N. Kann järgmisi mõtteid:

Kui algkooli õppekavade koostamine anti Võru õpet. seminari direktor hr. Käise kätte, siis kardeti koolimeeste ringkondades, et tema kui ägedam loodusteaduse pooldaja uutes kavades ei jäta palju ruumi teistele õppeainetele. Nüüd, kus uued kavad on esialgselt koostatud ja esitatud koolinõunikude päevale harutamiseks ja heakskiitmiseks, on koolimeeste kartus osutunud osalt õigeks. Kannatada on saanud võõrkeel. Esimesele võõrkeelele on jäetud vabatahtliku aina (neile algkooli õpilastele, kes peale algkooli kursuse lõpetamist kavatsevad astuda keskkooli) algkooli 5. ja 6. klassis á 4 tundi nädalas ja teine võõrkeel on hoopis välja tõrjutud algkoolist.

„Muidugi ei saa vastu vaielda sellele, et algkoolis võõraid keeli õpetada ei tuleks — pea ühegi riigi algkoolis võõrkeeli ei õpetata —, küsimus seisab aga teisel. Kui meie Eesti ühtluskooli löime — härra Käis oli sel ajal veel Nõukogude Venemaa teenistuses —, siis võtsime kaks võõrast keelt algkooli ainult sellepärast sisse, et *luna ühtluskooli*, mis koosneb kahest astmest: kuueaastasest alg- ja viie-, resp. kuueaastasest keskkoolist. Meie, filoloogid, näitasime juba tol korral — ja selle tunnistas hiljuti õigeks ka võõrkeelte õpetajate kompetentne kongress —, et on võimatu kaht võõrkeelt viieklassilises keskkoolis õpilastele kätte õpetada ja pealegi meie keskkoolis, kuhu peaaesjalikult astuvad lapsed perekondadest, kus juba pole kätte õpetatud seda või teist võõrast keelt.

Kui nüüd on otsustatud jätta algkooli kõigest 8 tundi esimest võõrkeelt, teine kaob siis nüüd ka täiesti eraalgkoolidest, ja kui see keel veel seejuures vabatahtlik õppeaine on, siis võime ütelda, et parem siis juba mitte üht tundi võõrast keelt algkoolis ja teeme lõpu praegusele ühtluskooli kujule.

Mina olen juba praeguse ühtluskooli loomisel kõnelnud selle poolt, et ühtluskool sel kujul, nagu ta praegu meil olemas, ei ole hea. Kuueklassiline algkool ei ole olemas selleks, et ette valmistada meie rahva lapsi elu jaoks, tal on veel teine otstarve, teine ülesanne ole-

mas, ta peab ette valmistama lapsi ka keskkooli jaoks. Igaühel on aga teada, et suur protsent lapsi keskkooli ei lähe ja sel juhul tuleb küsida, kas on neist paarist saksa keele tunnist kasu, mida kavatsetakse meie algkoolis õpetada lastele, kes tahavad minna edasi keskkooli, kui suur hulk lapsi sellest loobub? Kas on mõtet teisi lapsi lasta vabalt ümber kolada, kui väike käputäis teisi lapsi õpib saksa keelt? Ja kas ei oleks palju tähtsam, kui lastele õpetataks esimese võõrkeele asemel emakeelt, ajalugu, maateadust või mõnd teist ainet, millele on jäetud vähe tunde dir. Käise õppekavades?...

Kui meil kord on jõutud otsusele, ja selles tuleb tervitada koolinõunikude päeva, kus heakskiidetud õppekavade järel otsustades juba koolinõunikud kalduvad selle poole, et algkoolil ei ole enam olemas kaht ülesannet: valmistada lapsi keskkoolile ja elule, siis tuleb sellest teha praktilised järeldused. Ühtluskool praegusel kujul tuleb lõpetada ja teisel kujul maksma panna: *pärast algkooli neljanda klassi lõppu* astuvad lapsed, kes tahavad keskkoolis edasi õppida, keskkooli, teised, ja see on laste rõhuv enamus, õpib algkooli viiendas klassis edasi ja saab seal ümmarguse alghariduse. Ja siis tulevad avada muidugi ka keskkoolide juures viienda ja kuuenda õppeaasta klassid, kus muude ainete kõrval õpetatakse võõrkeeli suure arvu tundidega...

Kui algkoolis on tunnikavasse võetud võõrkeel, kas peab see siis tingimata olema saksa keel ja mitte vene, inglise või hispaania resp. portugalia keel. Saksamaale meil ju välja ei rännata, vaid Inglise asumaaadesse, Põhja-Ameerika Ühisriikidesse, Kanadasse, Venemaale ja Brasiiliasse.

Kui õppekavade kokkuseadjad ja nende heakskiitjad koolinõunikud tahtsid kaheksa vabatahtliku saksa keele tunniga rahustada meid, keskkooli õpetajaid, siis ütlen keskkooli tundjana, et see meid ei rahulda põrmugi. Selle vastu koguni nõuame meie, et meie tahame ise keskkoolis õpetada võõrkeeli algusest peale ja siis vastutame meie, et keskkooli lõpetajad nii vaevaselt võõrkeeli ei tunne kui praegu. Vastutuse selle eest võime võtta aga endi peale ainult siis, kui meie saame nii palju tunde, nagu seda nõudis võõrkeelte õpetajate kongress... Meie võime vastutada võõrkeelte õpetamise edu eest, kui meie saame kaheksa-klassilise keskkooli, milles esimese võõrkeele tundide arv on 40 ja teise arv vähemalt 24...

Muidugi ei pooldaks mina ega ka vist paljud teised pedagoogid, et algkooli õppeka-

vadesse sisse võetaks, nagu hr. Käis seda on teinud, jälle uus aine mingisuguse kõlblusõpetuse näol, mis „ei pidavat olema aga päris kuiv moraaliõpetus.“ Kõlblusõpetus õppeainena algkoolis on minu arvates kõige igavam aine ja teda ei oleks sugugi vaja, seletatakse ju kõlbluse põhimõtteid iga õppeaine õpetamisel juba nüüd... Tunniplaanist tuleks välja heita kõlblusõpetus, sest meie algkoolis ei ole usuõpetus keelatud aine...

Ootame ühtlasi, et peale koolinõunikkude, kes on asjatundjad algkooli küsimustes, ministereium kokku kutsub nüüd ka keskkooli direktorid ühes keskkooli õpetajate esindajatega..., et meie võiksime ministereiumile ütelda ka oma kompetentse arvamise selle kohta, kas on võimalik algkooli tunnikavades suuri muudatusi ette võtta, kui tahetakse jätta maksma ühtluskool praegusel kujul ja nimelt ka ettevalmistuskoolina keskkoolile.“

Teine Eesti hariduskongress.

(Järg).

Kuid parim mängukava jääb mõjuetuks viletsal, kohmakal ettekandel. Ettekanne koosneb ilmekast sõnast ja ilmekaist liigutustest. Ilmekad on need siis, kui meil on midagi väljendada; seda meil on eeskätt oma algupäraseis teoseis. Ometi nõuavad needki vilumust. Vilumuse võivad maanäitlejad omandada ainult sel teel, et astuvad kokku enam-vähem püsivaiks rühmiks töötades sama näitejuhi juhatusel. Haridusliidu näitlemise kursused on head, kuid on vaja läbi viia korduvaids kursusi maanäitejuhtidele, kes ju on need päris õpetajad.

Neil eeldustel võib saada lavakunst ka maal kaasteguriks meie üldises kultuuri ehituses.

Teine kõneleja esitas järgmised põhimõtted, mis leidsid sooja vastuvõttu:

Maa pidude ja näitelavade kultuuri tõstmise, kui meie rahva enamuse võimalise enesekasvatuse abinõus, tuleb näha rahva kultuurilise arenemise tähtsamat tegurit, mille edendamiseks tuleks:

1. Haridusliidu lipu all kõigil hariduslikel organisatsioonel selleks ühiselt tööd teha, et maale rahvamajade ehituseks ja muudeks suuremateks erakorralisteks hariduslikkudeks ettevõteteks muude üldtähtsusega asutistega ühisel alusel toetussummade ja laenude saamine võimalduks.

2. Eelmistel abinõudel selleni jõuda, et seaduseandlikul teel see võimatu nähtus kaoks, et omavalitsused kultuurhariduslikkudele ettekannetelt lõbustusmaksu võivad võtta, milline võimalus hariduslikud tegurid, maanäitelavad, ja

selle kandja maainteligentsi teeb omavalitsustele rahateenimise abinõuks.

3. Haridusliidu ühisel jõul algupärast näitekirjandust, kui maanäitelavakandvat alust kõigiti toetada, edendada, riiklikke kui ka omavalitsusasutisi selleks kaasa tõmmata.

4. Haridusliidu läbi elukutseliste teatritega kontakt luua selleks, et:

a) viimased oma repertuaari 2—3 tükki aasta kohta võtaksid, mis ka maanäitelava võimeid silmas peaksid ja ühiselt kirjastust leiaksid. b) Aitaksid maanäitelavadele tegelikke näitejuhte ette valmistada.

5. Haridusliidu läbi keskkohad luua, võimalikult väiksemaraioonilised, kust ümbruse lavad saaksid rahvuslikke, ajaloolisi, jne. riideid ja rekvisiite laenata.

Ainest

Laul ja muusika

hariduslikkude seltside töökavas kõneles Virumaa koolivalitsuse juhataja E. Rosenberg.

Kõneleja esitas järgmised teesid:

1. Silmas pidades laulu ja muusika kui üldtunnustatud kasvatustliku teguri mõju, peab selle ala arendamine leidma väärilist tähelepanu ja hindamist vabaharidustöö kavas.

2. Ühine laul ühendab rahvahulke, loob neis ühise meeoleolu ja soodsa pinna ühiseks mõteteavaldamiseks, sellepärast tuleb eeskätt elustada rahvast üldlauluga pidudel, koosolekutel, loengutel ja kursustel. Selle edukaks arendamiseks tuleb välja anda vastavate laulude

kogu (viis ühele häälele ja sõnad) väikeses kaustas (taskus kandmiseks).

3. Samuti tuleb luua võimalusi meie rahva laulu ja muusika kultuuri arenguks ja tõusuks, milleks eriti tarvilik: a) hoolitseda laulu- ja muusikakooride juhtide ettevalmistamise ning edasiharimise eest ja b) soetada kooridele laulmiseks ja mängimiseks jõukohaseid eesti ja teiste rahvaste helitöid otstarbekohaselt korraldatud väljaannetes.

Viimaseks küsimuseks kongressi kavvas oli referaat

Haridusliikude organisatsioonide majandusliku külje kindlustamisest.

Sellest küsimusest kõneles Riigikogu liige ja ajakirjanik A. Schulbach ja N. M. K. Ü. tegelane ameeriklane mister H. Gott.

Igal haridustegelasel, väitis esimene kõneleja, on üheks suuremaks mureks, kuidas saada see sõjariist, millega võidelda vaimupimeduse vastu. See sõjariist on — raha. Kui meie võrdleme praeguste seltside varanduslikku seisukorda sellega, mis oli 1910. a., siis pole praegune seisukord kinnisvarade poolest mitte palju viletsam endisest. Kuid sissetulekud on tunduvalt vähenenud. Samuti on vähenenud liikmete arv. 1909. aastal tuli tolelaegsete andmete järgi keskmiselt 110 liiget seltsi peale, 1925. aastal ainult 67. Liikmete arvu langemisega on ka sissetulekud vähenenud. Seltse, kus liikmemaks saja margani ulatub, on vähe, suur enamus piirdub märksa väiksema määraga. Leidub isegi seltse, kus liikmemaks on ainult 5 marka aastas.

Kuid liikmemaks peaks olema peaaegu seltsi sissetulekust, sellepärast tuleks seda tõsta. Liikmemaksu õiendamine võiks sündida osade kaupa, siis ei tunduks see raske. Kuna liikmed ise sageli ei tule liikmemaksu õiendama, siis peaksid seltside juhatuse esindajad ise liikmete poole koju minema.

Edasi arvab kõneleja, et suure osa seltside sissetulekust moodustavad toetused, sellepärast peaksid hariduslikud seltsid katsuma korjandustega sissetulekuid soetada.

Vähemalt 50% seltside sissetulekuist annavad pidude tulud, kuigi need tulud

on juhuslikud. Seltsimajad peaks ehitatama sellised, mis võimaldaksid sissetulekuid saada ka üüride näol.

Teine referent H. Gott arvab, et kui seltsides ei ole rahalist kontrolli, siis ei lähe asi hästi. Peab olema tubli esimees ja kindel eelarve; muidu tulevad puudujäägid ja kaob usaldus. Mida suurem liikmeskond, seda suurem on sissetulek.

Suur viga on alkoholis. See rikub palju ära. Samuti tantsitakse liiga palju. Paremini on ilma tantsuta.

Eriti tuleb hoolitseda reklaami eest. Rahvast peab informeerima ühingu tegevusest, siis teavad nemad kuhu ja milleks nende toetus läheb.

Loteriide abil raha kogumine on kõneleja arvates vale põhimõte. See õpetab inimesi raha raiskama, sellepärast polegi nad soovitatavad. Kui seltsil tekib puudujääk, siis tuleb seda katta korjandusega. Paluge, siis antakse teile toetust. Pidage meeles, et raha ei jookse ise teie juurde.

Lõpuks soovib kõneleja Eesti haridustööle palju edu ja soovib sesse töösse panna palju aateid ja ideaale, sest Eesti noorsugu armastab kõrgeid ideid.

Resolutsioonide hääletamine.

Kongressi viimane istung oli määratud resolutsioonide ja ettepanekute sõelumisele ja hääletamisele, millise tööga suure tegemisega hilisõhtuks valmis saadi. (Vastuvõetud resolutsioonid ja teesid oleme käesolevas kirjelduses toonud vastavalt iga referendi ettekannet mainides.)

Sooviavaldus ajakirjandusele.

Lõppeks võttis kongress K. Einbundi ettepanekul järgmise sooviavalduse ajakirjanduse kohta vastu:

Eesti II hariduskongress avaldab soovi, et Eesti ajakirjandus ja avalik arvamine rohkem osa võtaks haridusküsimuste selgitamisest ja laiemate hulkade tutvustamisest hariduselu avaldustega, võimalikult rohkem ruumi lubades sellesisulistele kirjutistele.

Haridustegelaste ettevalmistamise

kohta võeti D. Uiga ettepanekul järgmine sooviavaldus vastu:

Hariduskongress peab soovitavaks, et õpetajate ettevalmistusel õppekavadesse võetaks aineid, mis käsitaksid vabaharidustöö põhimõtteid ja korraldusi, et õpetajad oleksid selle haridusala jaoks ette valmistatud.

Kokkuvõte ja kongressi lõpp.

Kokku võttes võib öelda, et kongressil tehti rohkesti viljakat tööd. Kuigi kongressi kava oli liiga laialine ja ettekandeid liiga palju, nõnda et läbirääkimisteks kuigi palju aega ei jäänud,

suudeti esitatud ettepanekud siiski hoolikalt läbi harutada, eluvõõrad ja ebamäärased kõrvale heita, teised aga vabaharidustöö suuna võtmiseks ja juhtimiseks vastavaile asutisile fikseerida.

Eriti peab märkima, et nimetatud kongress liikus õige tunduvalt nõnda-nimetatud *maa orientatsiooni* tähe all.

Osavõtjate arv tõusis kaugelt üle kaheksaja. Valdav enamus neist olid õpetajad, kuna muu maaintelligents, nagu pastorid, arstid, vallasekretärid j. t. pea täiesti puudusid.

J. E.

Välismaalt.

Soome rahvakoolist.

Soome riikliku iseseisvuse ajal on Soome kooli tublisti arendatud. Erilist suurt rõhku pannakse seal rahvakoolide korraldamisele. Et seal ses suhtes ollakse palju kaugemal kui meil, Eestis, on loomulik, sest Vene keiserriigi all omas Soome rahvas autonoomia ja emakeelne kool oli võimaldatud ammu enne kui meil.

1919. aastal maksmapandud seaduse järgi algab Soomes koolikohustus kalendriaasta sügisel lapse saades seitsme aastaseks. Üheaastane hiljumine on siiski võimaldatud koolijuhatause nõusolekul.

Koolikohustus kestab kuus aastat ja kui selle aja jooksul pole suudetud omandada rahvakooli õppekava ulatuses teadmisi, siis seitse aastat. Peale selle peab laps, kes ei kavatse astuda kõrgemasse õppeasutisisesse, võtma osa kaheaastaseist edasiharimis-kursusist. Kõigist neist kohustusist vabastatud on vaimult ebanormaalsed lapsed ja viimasest kohustusist need, kes elavad kaugemal kui viis klm lähemast rahvakoolist. Seejuures aga tehakse valdadele kohuseks asutada koole niipalju, et kusagilt punktist poleks rohkem lähema koolini kui 5 klm. Erandeid selles suhtes tehakse vaid väheasustatud valdadele.

Rahvakool jaguneb kaheaastaseks alumiseks ja neljaaastaseks ülemiseks astmeks. Mõlemal kestab õppetöö 35 nädalat aastas. — On koolikohustuslike laste arv ühes vallas alla kahekümne, siis võib oma kool jääda avamata. Vald peab aga siis võimaldama õppimist naabervallus ja tarvekorral toetama naaberkooli.

Kohtadel, kus laste kodune keel on erinev, peab vald hoolitsema, et need õpilased

võiksid õppida oma keeles. See ei ole veel küll täiesti läbi viidud, kuigi seda püütakse panna maksma.

Kõrgem koolivalitsus jaguneb kahte: soome ja rootsikeelseks. Kumbki peab hoolitsema selle eest, et maal 16-ne ja linnades 10-ne aasta jooksul korraldatakse erikeelsed koolid, kus see tarvilik.

1921. aasta seaduse järgi on valla kohus ehitada ja pidada ülal koole. Vaesemad vallad aga saavad riigilt toetust 20—30% ja uue kooli ehitamise puhul 50%. Koolimajade remondist, õpiraamatuid, koolitervishoiust ja kehvemate õpilaste toetusest võtab maavaldades riik oma kanda $\frac{2}{3}$ ja linnades $\frac{1}{4}$ kulddest. Kooliraha ei ole; õpiraamatud antakse õpilasele tasuta. Vaesemaile lastele antakse talvel ka riideid ja süüa, mida toetavad mitmel pool eriorganisatsioonid.

Ka erakoolide kuludest võtab riik muist oma kanda. 1925. aastal oli Soomes 68 erakooli 148 õpetajaga.

Maa õpetajad saavad korteri, raiutud puud, valgustuse kasutamiseks kõrvalhooned, pool hektari vilja- ja samapalju karjamaad.

Riik maksab valdadele terve põhipalga ja vallalistele õpetajatele ülemas astmes 15.000 Soome marka, abiellunuile 17.400 Smrk, alumises astmes 10.200 Smrk. Iga nelja aasta järgi kergib palk 620 smrk. võrra. Kui õpetajal on lapsi alla 16 aastasi, maksetakse iga lapse kohta lisatasu 1.200 Smrk.

„Odavamad“ linnad maksavad alumise astme õpetajatele 16.000 Smrk.; ülemise astme vallalistele 21.000 ja abiellunuile 25.000 Smrk. „Kallimad“ linnad aga maksavad alamas astmes 17.400, ülemas 25.200 ja 26.400 Smrk.

Pensionil olevad alumise astme õpetajad,

kes on vanad 60 aastat ja õpetajana töötanud 30 aastat, saavad 7.200 ja ülemasme õp. 12.000 Smrk. Kes 20 aastase töö järele tervislikel põhjusil ei saa edasi töötada, saab terve pensioni.

Nädalatundide arv alumises astmes on 24 ja ülemises 28.

Et lähendada kooli elule, on uute õppeainetena juurde tulnud: koduajalugu, majandusökonoomia, aiatöö, tervishoiu- ja karskusõpetus.

Usuõpetust võetakse moraali õppetunnina. Ajaloo ja maadeteaduse õpetamisel püütakse eriti süvendada isamaalsust. Emakeele juures grammatikat palju ei õpita, sest see on väga raske ega avalda palju mõju tegelikule keeletarvitusele. Arvuteaduses ja geomeetrias püütakse ainet igati lähendada tegelikule elule.

Rahvakooli 6-aastasele kursusele järgneval edasiõppimiskursusel õpetatakse kirjandust, seltskonnakombeid, riigikodanikuteadust, maa- ja majapidamisökonoomiat ja käsitööd. See on n. n. Rahva kõrgemkool (Kansan Korkeakoulu).

Maakoolide jaoks on tegevuses 39 koolinõunikku. Linnad valivad omale inspektori. See kutsub mitu korda aastas õpetajate koosoleku kokku. Kõrgem koolivalitsus kutsub iga kahe aasta järgi õpetajate nõukogu kokku, et läbirääkimisi pidada kooliküsimusist. Selle nõukogu liikmed valitakse neljaks aastaks õpetajate poolt. Nõukogul on õigus teha ettepanekuid seaduste, palga ja teiste küsimuste suhtes.

Suvine koolivaheaeg kestab 1. juulist 1. septembrini. Jõuluvaheaeg on 3 nädalat.

Kõrgemad riigikoolid on 3-tüübilised: viie-aastane keskkool, kaheksa-aastane kõrgemkool poeglastele, kes soovivad õppida edasi ülikoolis, ja üheksa-aastane kõrgemkool tütarlastele. Ühine võõrkeel kõigis tüüpides on saksa keel — 3 tundi nädalas, kuna teised keeled, prantsuse, inglise või ladina, on igas tüübis erinevalt.

Õpetajate ettevalmistamiseks on seminarid.

Olgu lõppeks toodud mõned arvud õpetajaist: 1924/25. a. oli linnades 1417 õpetajat, neist 990 naisõpetajat. Maal oli 7.386 õpetajat.

Eesti keel Soome koolidesse.

Ajakirjanduse teatel on Soome valitsus otsustanud Soome õppekoolide ja seminaride

kavasse võtta hõimuõpetuse ning eesti keele vabatahtliku õppeainena. Eesti keelt on ette nähtud 2 tundi nädalas, tingimusega, et neist tundidest võtaks osa vähemalt 6 õpilast.

Rootsi koolidest.

jutustab riigi tehnikagümnaasiumi direktor h-ra N. Nurmiste, kes käesoleva aasta alul viibis nädalapäevad tutvumisotstarbel Rootsis, muu seas järgmist:

Hariduse aluseks on Rootsis 6-aastane algkool, mille lõpetades (ehk ka pärast 4-da klassi lõpetamist) pääseb keskkooli. Keskkool on kaheastmeline: kodanline keskkool — reaalkool 5-aastase kursusega ja kõrgem keskkool — gümnaasium 4-aastase kursusega, mis algab pärast reaalkooli eelviimse klassi lõpetamist. Ülemineku eksameid klassist klassi ei ole, kuid lõpuksamid on õige laialdased. Reaalkool annab üldist keskkharidust, kuna tema peale ehitatud gümnaasium valmistab ülikoolile. Avalikke poeglaste gümnaasiume on 58, reaalkoole ja neile vastavaid keskkooles umbes 90. Tütarlaste keskkoolid on peale mõne erandi kõik eraõppeasutised.

Õpilased, kes ei lähe keskkooli, peavad astuma peale 6-kl. algkooli lõpetamist kuhugi kutsekooli. Kui nad päeval teenistuses, siis on võimalik õppimist jätkata vastavais õhtukoolis. Tähendatud täiendavate koolide õppekava on praktilise ilmege, 360—540 tunniga, mis jaotatud 2—3 õppeaasta peale. Täiendavale koolile järgneb tööstus keskpaiades 2-aastase kursusega tööstusõpilaste kool 6—12 nädalatunniga. See kool on mitmel pool sünduslik. Õppekavad neis koolides on viidud lähedalt ühendusse õpilaste praktilise tööga päeval. Tööstusõpilaste koolile järgneb tööstuskool, kus aastapikkune õppeaeg.

Vanad tehnika keskkoolid on kolmeaastase kursusega. Need õppeasutised on asutatud 19. sajandi keskel. Viimasel ajal on neid hakatud kujundama ümber 2-aastasteks tehnika-kutsekoolideks ja 3-aastasteks tehnika-gümnaasiumideks. Esimene valmistab kindlale erialale, kuna teine annab rohkem üldist tehnilist haridust. Teda loetakse üheväärseks harilikule gümnaasiumile ja võrreldakse kommertsgümnaasiumiga tema praktiliste sihtide tõttu.

Kutsekoolides võõrast keelt ei õpetata. Koolide korraldamisel arvestatakse kohalike nõudeid ja soove. Keskkohast antakse ainult skeemid ja raamkavad. Tehnikakoolide arv tõuseb kümneni. Need koolid on

iseenesest väikesed. Rootsis pole see sugugi uudis, et vanas kuulsas tehnika-kutsekoolis õpib 30 õpilast. Suurim kool — Örebo tehnikagümnaasium töötab 200-ja õpilasega neljas õppeharus. Õpilaste arv klassis kõigub 5—20-ne vahel; seaduslik ülemäär on 30.

Koolid on lähedas kontaktis kohaliku tööstusega. Töösturite ja meistrite esindajad käivad koolinõukogus. Rootsi koolimajad on avavad ja eeskujulikud.

Õigeim koolitervishoid.

„Vaadake lapsi linnade tänavail: need, kes ei käi veel koolis, käivad sirgelt ja õitsevad tervisest. Kes aga on õpilased, liiguvad kahvatuina ja küürakaina.

Jumal teab, kas linnade õpetajad sugugi ei tea, kuidas näeb välja punapõseline, terve laps. Kuidas suudab ta töötada selliste ilmetute laste keskel?

Kui armas Jumal hoiaks omas pahemas käes kogu ametliku „koolitervishoiu“ ja teises keelu, et üle 20 õpilase ei tohi olla klassis ja ütleks: „Valige!“ Siis eelistaksin mina paremast käest, sest sellega osutub tarbetuks pahemas käes olev and.“

Nii kirjutab Berliini ülikooli sotsiaal-hügieeni professor Dr. Grotjahn. Riigi maapäev aga määras kindlaks 30—35-lise õpilaste arvu klassis, erandlikult ulatub see arv isegi 50-ni. Ja professor lisab: „Kulutavad aga suuri summasid koolitervishoiule ja imestavad, miks õpilased ometi haiglased. Ei saada aru, et õpilased ei ela mitte üksi arstirohtudest, vaid vajavad eeskätt värsket õhku.“

„Laste riik“.

Saksa Õpetajate Liit hakkab välja andma uut laste ajakirja „Laste riik“, milline ilmub kaks korda kuus. Ajakiri ilmub Berliini.

Noorsoo Paneuroopa.

Hiljuti peeti Viinis Paneuroopa Unioni Austria üliõpilassektsiooni asutav koosolek. Osa võtsid Viini kõikide kõrgemate koolide esindajad.

Tõuke sellise sektsiooni asutamiseks andis üliõpilaskonnas ikka kasvav soov aktiivsemalt kaasa töötada ilmarahu aatele.

Sest noorsugu — tüdinenud suurest inimestapmisest — on vaimustatud rahuaatest. Ta on rahvasterahu, rahvahulkade paremale järjele tõstmise ja harimise kõrgete aadete kandja.

Ta ei taha enam võistlust pidada lahinguväljal verestnõretavate sõjariistadega ja üle surnukehade jõuda petlikule kuulsusele. Aatelises püüdes ta tahab saavutada taga-

järgi rahulikus võistluses kunsti, teaduse ja tehnika alal, ja see on võimalik ainult siis, kui tal ei tarvitse karta, et igal hetkel võidakse teda kutsuda tõsise töö juurest vennatapmisele.

Sellepärast on noorte püüd Paneuroopa, sest Paneuroopa on rahu ja tõsine töö. Ja see kindel püüd peab võitma, sest ta on püüd headusele.

Ühinemisteedaanded tulevad saata: Hochschülersektion der Paneuropäischen Union, Wien 1. Hofburg.

Suvekursused Kopenhagenis.

Kopenhagenis korraldatakse 1.—31. aug. suvekursused väljamaalastele Taani keeles ja kultuuris. Kursus on mõeldud kahes osas: algajaile ja edasijõudnuile.

Täppis programm avaldatakse hiljem. Maks kursuste eest kaasa arvates ka väljasõidud on 40 Taani krooni. Ülespidamise ja korteri jaoks tuleb varuda vähemalt 100 Tkr. Tubade aadresse lubab muretseda Taani üliõpilaskonna teadete büroo (Dansk Studieoplysnings-Kontor, Studiestraede 6. Köbenhavn).

Ülesandmiseks ja teadete saamiseks tuleb tarvitada aadressi: „Ferienkurse“, Frederiksholms Kanal 26, Köbenhavn K. Danmark.

Teateid saab ka Taani peakonsulaadist Tallinnas.

Prantsuse keele kursused.

Sorbonne'i ülikoolis Pariisis korraldatakse eelseisval suvel esimene põhjalik prantsuse keele kursus väljamaalastele.

Kursuse esimene järk kestab 11. juulist 1. augustini, kuna kursuse kõrgem osa vältab 9.—23. augustini. Õppetöö vaheldub kursusel väljasõitude ja ekskursioonidega kunsti- ja minevikumälestuste-rikastesse kohtadesse.

Lõpuks 23.—11. aug. on ekskursioon professorite juhatusel mõnda huvitavasse Prantsusmaa ossa.

Kursuste korraldajaks on mr. Henry Goy, teadusliku teadetebüroo juhataja (aadr. Sorbonne, Pariis, kelle poole tuleb pöörduda täpsamate andmete saamiseks.

Rahvusvaheline noorsoo kaitseprogramm.

Rahvusvaheline Ametiühisuste Liit, Sotsialistlik Tööliste Internatsionaal ja Sotsialistlik Noorsoo Internatsionaal seavad järgmised nõudmiste alammäärad töölisnoorsoo kaitseks üles ja astuvad samme nende teostamiseks:

1. kuni 14. a. vanuseni tuleb laste teenistustöö (Erverbsarbeit) tunnistada keelatuks;

2. rahvakooli kohustus kuni teenistustööea alguseni;

3. täienduskooli (kutsekooli) kohustus 18-aastaseks saamiseni maksma panna;

4. alaealiste kaitseadused maksma panna õpilaste, noortööliste ja teenijate suunas kuni nende 18. a. vanuseks saamiseni;

5. 48-tunnilise töönädala kindlaksmääramine, ühte arvates sellega kutsekooli õppeaeg ja aeg, mis kulub tööruumi koristamiseks;

6. pühapäevarahu algus laupäeva lõunal või igal nädalal üks vaba õhtupoolik;

7. öötöö keeld noortööliste kohta;

8. noortöölistele (ja õpilastele) alla 16. a. vanuse kolm nädalat puhkust palka edasi saades ja 2 nädalat puhkust (palka edasi saades) noortöölistele (ja õpilastele) 16 ja 18 aasta vahel;

9. hoolekanne, abiandmine ja kutseõpetus tööta noortele;

10. kutsehariduse korraldust, millest võtavad osa töölisorganisatsioonide esindajad üheõiguse alusel.

Ülalnimetatud rahvusvahelised organisatsioonid kutsuvad oma liikmeid-organisatsioone üles järgmisi määrusi omil mail soovitada — propageerida — ja nende läbiviimiseks samme astuda:

1. ülesseatud nõudmisi aluseks võttes tuleb sotsialistliku töölis- ja noorsooliikumise tegevusprogramm vähemnõudmiste piires üles seada;

2. seda programmi tuleb ametiühisuste kihustöös ja sotsiaalpoliitikas silmas pidada;

3. neid nõudmisi tuleb avalikult soovitada — propageerida — tööliste ajakirjanduses, koosolekutel, teadaannetes ja juhuskordadel ka abiks tõmmates ringkondi ja organisatsioone, kes huvi avaldavad noorsoo heakäiguga vastu;

4. sedasama peavad tegema ka sotsialistlikud parlamentide rühmad, sellekohaseid seaduseelnõusid esitades, eriti aga ka järgmiste rahvusvaheliste konventsioonide ratifitseerimist nõudes:

a) tööle lubatavate laste vanuse alamäärade äramääramise kohta;

b) noorte öötöö küsimuses;

d) merel tööle lubatavate laste vanaduse alamäärade suhtes;

e) laevadel kütjatena ja söekandjatena tööle lubatavate noorte vanaduse alamäärade määramise suhtes;

g) laevadel töötavate laste ja noorte sundliku arstlike läbivaatamise kohta;

h) põllumajanduses tööle lubatavate laste vanaduse alamäärade kindlaksmääramise kohta.

5) rahvusvahelise Töötoimkonna soovitude toetamine noorte kaitse asjus tinamürgituste vastu ja laste ning noorte öötöö vastu põllumajanduses ning kutsehariduse edendamise suunas põllumajanduses.

Nende nõudmiste läbi viies ei või juba maksvaid seadusi, mis kaugema ulatusega, nõrgendada, tagasi kiskuda.

„Rahva Sõna“ järgi.

Rahvusvahelised pedagoogilised nädalad.

„Kasvatuse ja Hariduse Keskinstituut“ Berliinis korraldab käesoleva aasta suvel seal rea pedagoogilisi nädalaid, millest osavõtt võimaldatud kõigi rahvaste pedagoogilisile tegelelale.

Nädalate kava:

25. juunist 9. juulini — *kehaline kasvatus*. Osavõtjad tutvuvad teoreetiliselt ja praktiliselt kehalise kasvatusena Berliini paremais kehalise kasvatusena ja tantsukoolides.

Teine kursus samal ajal ja sama kavaga korraldatakse inglise keeles, milline mõeldud osavõtjatele Inglismaalt ja P.-Ameerika Ühisriikidest.

25. juunist 9. juulini — *keeleline kasvatus*.

Tutvumine saksa keele õppimise uusimate meetoditega. Praktilised harjutused.

25. juunist 9. juulini — *muusikaline kasvatus*. Instrumentaal- ja vokaalmuusika.

16. juulist 30. juulini — *tööstuslik kasvatus*.

Modernne vabrikutöö teoorias ja praktikas. 16. juulist 30. juulini — *käe- ja trüki-kiiri*. 31. juulist 14. augustini — *paranduskasvatustöö*. 31. juulist 14. augustini — *käsitöö rakendamine füüsilika ja loodusteaduse teenistusse*. 31. juulist 14. augustini — *toithusõpetus*. 31. juulist 14. augustini — *maadeteadus*. 8. augustist 22. augustini — *metoodika kursus*.

Osavõttetõngimused.

Ühe kursuse maks inimeselt -40 Saksa marka (umbes 40 Ekr.).

Sooviavaldised osavõtteks saata aadressil: Auslandsabteilung des Zentralinstituts für Erziehung und Unterricht, Berlin W 35, Potsdamer Strasse 120. Registreerimismaksuks saata 5 Saksa marka. Varasem registreerimine soovitam.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

BALTIRIIKIDE ÕPETAJATE KONGRESS

on otsustatud pidada Tallinnas 28. ja 29. juunil k. a. Kongressi tegelikuks korraldajaks on volitatud Eesti Õpetajate Liit.

Aprillikuu keskel E. Õp. Liidu sekretariaat pidas koosoleku, kus kongressi kava seati kokku järgmisel kujul.

Esimene päev 28. juunil:

Kongressi avamine kell 1.

1. Liitude esindajate kõned.
2. Tervitused.
3. Juhatuse ja komisjonide valimine.

Lõunaeg kell 3—5.

Kongressi istung kell 5—7.30 õhtul.

Väikerahvaste hariduspoliitilised ja kasvatuslikud ideaalid ja teed nende teostamiseks.

1. Suured ja väikesed riigid ja viimaste kultuurilised ülesanded. Refer. A. Janson — Eesti.
2. Baltiriikide koolipoliitilised ideaalid. Refer. Läti esindaja.

Õhtul tutvumisõhtu, eine ja pall.

Teine päev 29. juunil:

Kongressi istung kell 9.30—3.

1. Rahvuslik kasvatus ja üleilmliku rahu aade. Ref. dr. A. Audova — Eesti.
2. Õpetajate rahvusvahelised organisatsioonid. Refer. Läti esindaja.
3. Baltiriikide õpetajate ühistöö eesmärgid ja ülesanded. Refer. Leedu esindaja.
4. Resolutsioonide hääletamine.
5. Kongressi töö lõpetamine.

Kell 5 p. l. väljasõit Naissaarde või

Rannamõisa.

30. juunil ja 1. juulil tutvumine Tallinna linnaga ja osavõtt Eesti üldlaulupeost.

Kongressist võivad võtta osa kõik õpetajad ja haridustegelased. Osavõttemaks 1 kr. isikult tuleb tasuda E. Õp. Liidule. Soovijaile korraldatakse ühiskorter.

VIRUMAA ÕPETAJATEPÄEV.

Virumaa õpetajatepäev, mis peeti Rakveres 17. ja 18. märtsil, sai elava osavõtu osaliseks, nõnda et Rakvere „Rahvamaja“ saal kippus kitsaks jääma kokkutulnud Virumaa õpetajateperele (osavõtjaid oli üle kolmesaja).

Ka sisuliselt oli õpetajatepäev küllalt korda läinud. Referaadid olid olulised ja tähelepanuväärivad. Referaatidele järgnesid sageli üsna elavad läbirääkimised. Eriti haa-

rasid kooslijaid küsimused testi, kõlblise kasvatus, „naisõpetaja“ ja karskustöö alal, mis pärast vaieldud nende küsimuste üle kujunesid elavaiks.

Õpetajatepäeva avab Virumaa Õpet. Liidu esimees P. Raudsepp lühikese avakõnega

Päeva juhatusse valitakse õpetajad: Raam, Parinbak, Lindmann, Raudsepp ja Madisson; sekretariaati — Erm, Hübner, Lassur ja Viks.

Suusõnal tervitavad õpetajatepäeva: Virumaa haridusosakonna juhataja E. Rosenberg, Rakvere linna- ja koolivalitsuse poolt A. Pääro, Rakvere Rahvamaja ja Hariduse Seltsi nimel kirjanik J. Liiv. Eesti Õpetajate Liidu poolt toob tervitusi inspektor J. Grüntal.

Järgneb F. V. Mikkelsaare referaat: *Olulisemaid momente algkoolide uutes õppekavades.*

Referent leiab, et algkooli ülesanne enne kõike on muidugi arendada noores säärast meelsust, oskust, harjumusi jne., mis peab olema igal demokraatliku riigi kodanikul. Seejuures — õppetöös — pole tähtis niivõrt töö ise ja hulk vaid eriti ka viis, kuidas tegutseda, kuidas kasvatada. Siinjuures kahtlemata kergib nõue: luua sidemeid õpl. hingeduga (katsel, hingeteadus, katseline kasvatusmeetod), et saada toetuspunkte uutele kasvatusmeetodeile. Nagu mujal, nii ka meil püütakse koolielu lähendada töökooli põhimõttele. Töökooli meetod on õigustatud nii eksperimentaalsest, teopsühholoogilisest kui ka noorte hingeelulisest seisukohast.

Uued algkoolide õppekavad tahavad olla üheks sammuks selles pedagoogilises sihis. Siinjuures tuleb vast ka nähe, et leitakse uued õppekavad olevat lühikesed. Ent lähtudes töökooli meetodilisist seisukohast pole nad seda; on küllalt laialdased ja viljaka õppetöö võimalusi pakkuvad. Tuleb ka silmas pidada, et töökool loob ise tulemusi. Õpilasi ei tohi koormata tööga. Tuleb tähele panna õpilaste loomisrõõmu. Ning lõppeks: kasvatada mitte ainult häid ja tegevaid, vaid ka loovaid inimesi.

Läbirääkimistel avaldatakse mõtteid eriti õpilaste vabategutsemise, loomisrõõmu ja tahte kasvatus kohta. Õpet. Parinbak'i küsimusele: kuidas uutes õppekavades on ette nähtud kõlblise kasvatus teostamine, vastab referent, et on kavatsus võtta üks tund nädalas õppetööd kõlblise kasvatus alal.

Järgmisena refereerib hra J. Grüntal teemast

Test ja tema osa moodses pedagoogikas.

Test on tähelepanu võitnud psühholoogilise eksperimendi alal. Test, mis esmalt tarvitusele võeti Ameerika koolis (a. 1890), on leidnud üldiselt tähelepanu ja kasutamist. Tähtsaim nõue testi juures on, et ta olgu gradeeritud (normeeritud). Test vastaku õpl. vanusele. Testi abil on katsutud määrata intelligentsust ja teadmusi (Vinée). Meil Eestis on testi küsimus lapsekingis. Kuid peab tähendama, et on siiski liiga palavikuliselt hakatud kohe alul testi kasutama.

Lõppeks kõneleja selgitab testi kasutamist ja tähtsust koolis.

Läbirääkimistel leiab test poolehoidu kui ka vastuseisukohti (viimaseid koguni enam). Leitakse, et testi kasutamisel meil on alatud liiga ägedat „sporti“, kuna sageli kasutatakse testi ühekülgsest „hindamise vahendina“.

Lõuna vaheajal järgneb A. Vihtmani referaat

Kooli ja õpetajaskonna päevamured.

Referent arvustab teravalt meie hariduspoliitikat, leides et haridusala on meil saanud poliitiliseks tallermaaks, kusjuures osa erakondi ja ajakirjandust suhtuvad õpetajaskonnasse, kooli- ja haridusküsimusis ebasõbralikult. Milliseis oludes tegutsetakse veel praegugi mõnel pool, seks toob kõneleja rea värvikaid näiteid. Kusagil koolis polnud alul inventariraamatuse muud sisse kanda, kui inventariraamat ise, hiljem ka haridusministeeriumi poolt saadetud õppekavad (!). Ning nüüd pika aja järgi olevat eelmisele „varandusele“ lisaks „rida“ raamatuid, ja nimelt: „Usuõpetuse proovitunnid“, „Virumaa lastekaitse ühingu 5-a. tegevus“ ja „Hobuse rautamise õpetus.“ (!).

Lõppeks kõneleja juhiv tähelepanu väärtustele õpet. valimisel, raskusile ulakusega võitlemisel koolis ja märgib puudust mitmete väga tähtsate seaduste, nagu õp. pensioni ja teenistusseadus, järgi.

Keskkooli ja õpetajaskonna päevamuredest kõneleb J. Grünthal,

kes tõrjub tagasi mõningaid asjatuid etteheiteid keskkoolile, rõhutab keskkooli töökorralduse uuendustööd mõnes asjas ja märgib praegust olukorda, mis nii mõneski suhtes pessimismiaratav.

Esimene tööpäev lõpeb omavahelise koostööga hilja õhtul. Ka peetakse samal ajal õpet. asemikkudekogu koosolek, kus eriti harutatakse õpetajaskonna organiseerimistöö küsimusi.

Teine päev algab õp. J. Muinaste referaadiga

Kõlblise kasvatuse põhimõtted.

Kõlblise kasvatuse siht on: kasvatada kõlbliselt vaba, omapärast isikut. Seejuures tuleb alluda kõlblistele normidele. Tuleb leida kõlblise olemise suhe möödunud-aegsega (madalamaga), kaasaegse ilmaga ja kõrgemate väärtuste „absoluutse“ maailmaga. Ei saa maailma vabadust kujutella mingi kausaliiteedi põhimõtteta. Tuleb vahet teha mehaanilise ja kõlblise kausaliiteedi vahel. Kui inimene ise seesmiselt määrab oma tegevuse kõbliste normide järgi, millel objektiivne iseloom, siis on siin tegemist kõlblise kausaliiteediga. Kõlbline arenemine pole piiratud, ta kestab elu lõpuni. Kõlblist kasvatust tuleb alata koolis. Õpilane, kel pole kõlblist kandejõudu, ei suuda palju ära teha.

Kõlbline kasvatus on teostatav ainult autoritaarse kasvatuse kaudu.

Praegu valitsevat kõikjal patoloogiline sentimentaalne emotsionaalsus (tants, sport, „naisestumine“ jne...). Kuna kõlbline kasvatus nõuab eriti suurt kõlblist autoriteeti, siis leiab referent, et naisõpetajad enamikus ei saa olla vajaliku väärtusega kasvatajad.

Ka õpetajal endal tuleb enesearendamisele rõhku panna. Vajalik oleks igal õpetajal kutseandumus, et saaks olla tõsine kasvataja. Kasvatajat ja õpilast peab ühendama psüühiline side, mille kaudu autoriteet tuleb maksma panna (mitte välise survega). Autoriteet olgu armastusvääriline, läbiimbunud headusest ja armastusest. Ent ei tohi kunagi õpilasi liiga haletseda, on vaja pingutust.

Referaadile järgnevad elavad läbirääkimised. Referendile vaieldakse mitmelt poolt vastu, eriti mis puutub huvi tähtsusesse, vaba kooli põhimõttesse ja „naisõpetaja küsimusse.“ Viimases referaadis:

Karskus keskkoolis

referent E. Möllits käsitleb karskustöö tähtsust ja süvendustööd eriti keskkoolis. Ühtlasi juhiv tähelepanu õpetajaskonna antipaadlikule suhtumisele karskustöö edendamises.

Referaat kutsub välja kestvad läbirääkimised, kuigi vast eriliselt uusi mõtteid ei väljendata.

Õpetajatepäev lõpeb õp. V. Raami lõppsõnaga, kes lausub sooje sõnu jällenägemiseks järgmisel õpetajatepäeval.

III SOOME-UGRI KULTUURKONGRESSI eeltööd on täies hoos. Seni on asutis „Fenno-Ugria“ büroos (Tallinnas, Nunne t. 2., linna-koolivalitsuse ruumes) registreeritud umbes 400 kongressist osa võtta soovijat. Sellele arvule tuleb arvata lisaks veel referendid ja organisatsioonide esindajad, kellelt veel pole saadud andmeid, nii et üldine arv tõuseb umbes 450-ni. Kuigi pärastpoole arvatavasti 25% sõidust loobuvad mitmesugustel põhjustel, võib ikkagi arvestada 300-dat sõitjat. See on arv, mille piires ungarlased seni veel pole näinud eestlasi Ungaris.

Kuna Ungari toimkonna töö olnud takistatud sisemisil põhjusil, viibis sealt reale küsimusile vastuse saabumine. Sellepärast on mõnigi üksikasi praegu veel selgusetu, milline nähtus aga kõige lähemal ajal kõrvaldatakse.

Ungari toimkonna poolt kalkuleeritud andmete järgi maksab sõit Ungari piirini ja tagasi III kl. umbes 83 Ekr. (?). Eirirongi Läti piirile vastusaatmisest on tehnilisil põhjusil loobunud. Ungari piirides saavad kongressile sõitjad 75% hinnaalandust. Lähemal päeval saadab „Fenno-Ugria“ büroo sõiduks ülesandnud isikuile küsimislehe lähemate andmete saamiseks ja teatab ka seni saadud täiendavad andmed.

JÄRVAMAA ÕPETAJATEPÄEV

peeti 10. ja 11. märtsil s. a. Paides.

Õpetajatepäeva juhatusse valiti h-rad Reeben, Söödor ja Eglon; sekretariaati — h-rad Alber, Kaik, Schmieder, Aan ja Aben.

Päevakorras oli: 1) referaat ja proovitud üldõpetusest; 2) proovitud ajaloo; 3) referaat „algkooli uute õppekavade sihid ja põhimõtted“; 4) koolinõunikude ülevaade läinud õppeaasta tööst; 5) läbirääkimisi ja mitmesuguseid vähema tähtsusega küsimusi.

Üldõpetusest refereris ja andis proovitud õp. J. Voites, kes sellega Viinis on tutvunud. Teine proovitud oli linna lähedal Mündi algkoolis, kus koolijuhataja M. Vaim harilikkudes maakoolides, kolme klassiga töötades, andis proovitud tunni.

Üldõpetus leidis õpetajatepäeval küll poolehoidu, kuid arvati, et selle kui uususe teostamisega ei tuleks rutata. Enne tuleks katseks mõnes üksikus koolis teostada, et näha tagajärgi. Kardeti, et maaoludes, mitme klassiga töötades, pole see üldse teostatav.

Dir. J. Käise referaat: „Algkooli sihtidest ja ülesannetest“, kanti ette kirjalikult, sest referent ei saanud ise ilmuda. Poolehoidu leidis mõte, et võõrkeele õpetus peaks algama

viieandast õppeaastast suurendatud tundide arvuga. H-ra Käis soovib võõrkeelt mitte-sunduslikuks aineks teha ja selle asemel neile, kes edasi ei lähe keskkooli, õpetada emakeelt ja mõnd praktilist ainet. Avaldati arvamist, et selle teostamine teeb raskusi, sest siis kujuneks olukord, et üks osa õpilastest on teisest emakeeles ees.

Lõppeks oli korraldatud ühisgümnaasiumis majandusklassi õpilaste poolt ühine lõunasöök, kus tulevased noored perenaised edukalt demonstreerisid oma oskusi ja võimisi.

ÜLEVAADE VALGAMAA ÕPETAJATEPÄEVAST.

10. ja 11. märtsil s. a. peeti Valgamaa Õpetajate Liidu ja Valga Õpetajate Ühingu korraldusel Valga õpetajatepäev. Tänavuseks õpetajatepäevaks oli tulnud rohkem kui kunagi enne õpetajaid kokku.

Päeva avas Valgamaa Õpetajate Liidu esimees lühikese sissejuhatusega laupäeval kell 11. Juhatajateks valiti h-rad Reisenbuck, Vibo ja Klement, kirjatoimetajateks — h-rad Palvadre, Palo, Kresla ja Zimask. Haridusministri tervitust üles koolinõunik hra Kõiv.

Esimese päeva kavast oli: 1) Näitlik eesti keele tund õp. Kasak'i poolt linna 3. algkooli VI kl. õpilastega. Käsitlusel oli Fr. Tuglase novell „Inimese vari“. Tund jättis kuulajaisse hea mulje, nagu läbirääkimistel toonitati.

Teemale: „Jooni Valgamaa koolielust läinud õppeaastal“ refereeris koolinõunik hra Kõiv. Kõnest selgus, et läinud aasta on möödunud õpetajateperes rahu tähe all, sest kõikidel kongressidel ei ole uusi pedagoogilisi voole käsiteldud, kuid vaatamata sellele ollakse alati valvel ja jälgitakse uuemaid pedagoogilisi küsimusi hoolega. Uususi tuuakse koolielu kaasa just noorte õpetajate kaudu, kes tulevad seminarist. Möödunud aastal on Valgamaal uusi õpetajaid juurde tulnud — 17. Nagu mineval kevadel algkooli viimases klassis korraldatud matemaatika tööst selguib, ei oska paljud algkooli lõpetajad tehteid liht-murdudega, niisama ei ole nulli mõiste küllalt selge. Näiteks mõned pärlid sellelt alalt:

$$\frac{1}{3} + \frac{1}{4} = \frac{2}{7} \text{ ehk } \frac{11}{34} \text{ jne. ;}$$

$$\begin{array}{r} 127 \\ \times 201 \\ \hline 127 \\ 127 \\ 254 \\ \hline 26797 \end{array}$$

Neid näiteid tuues jääb mulje, et siin on midagi katki, kuid koolinõunik on optimist ja ütleb, et katki ei ole midagi. Võib olla, oli ennemalt asi veel halvem, kuid siis ei korraldatud niisuguseid teste ja asi jäi päevalgele toomata.

3-daks refereeris kutsenõunik h-ra mag. Roos: „Kutse valikust“. Elame praegu televõrgu tähe all. Kui ruumi suhtes kaugetele nägemine on saanud võimalikuks, siis peaksime võima ka seda aja suhtes. Et vajadus tulevikku teada saada on, näitab see asjaolu, et paljud pööravad abisaamiseks n. n. „rändajate selgeltnägijate poole“. Peale koolilõppu, kui noortel tuleb seista elu teelahkmel, ei oska nad tihti valida õiget rada, vaid paljud haaravad moekutsete järele. Poistele meeldib mehaaniku amet, tüdrukutele — kinonäitleja. Siin peame tulema noortele inimestele appi kutsevaliku nõuande büroo kaudu. Kutsevaliku juures tuleb arvestada kolme asjaolu: 1) isiku soovi, 2) tema vaimlikke ja kehalisi võimeid ning 3) kas on vastavaid väljavaateid olemas. Statistiliste andmete põhjal Tartumaa kohta selgub, et suur hulk algkooli lõpetajast valib endale elukutse, kus puuduvad elamisvõimalused, kuid põllumajanduse alale, kus rohkem elamisvõimalusi, on soovijaid vähe. Kutsenõunik leiab, et meil põlatakse tööd, seda õiget õnne siin elus, ja seda sellepärast, et pole õpetatud hindama teda õieti. Nõuandebüroo töö kergenduseks on „Kutsevaliku nõuande küsimusleht“, mille I lhk. täidab soovija, II lhk. — koolijuhataja, III — arst ja IV — kutsevaliku nõuandebüroo.

Peale lõunast vaheajaga refereeris h-ra mag. Roos: „Kõlbline kasvatus ja distsipliin koolis“. Kasvatuse eesmärgiks on distsipliinieritud inimene. Kõlbline kasvatus toimub distsipliinis. Kasvatuse juurde peame asuma inimhõimale seisukohalt, nagu seda tehakse sagedasti. Koolis on distsipliini, seda n. n. eluvankri määret, tarvis selleks, et võimaldada maksimaalset ja optimaalset tööd. Ennemalt peeti üheks distsipliini loojaks karistust ja öeldi „sina pead“, kuid nüüd maksab „mina tahan“. Välise surveabinõudega saavutatakse vähe, kuid kasvatus olgu seesmine. Mida parem kasvatus, seda vähem karistust.

Teisel päeval töö algas kell 9. Päeva kavvas oli kaks referaati: 1) „Vabaharidustöö ja selle meetodid“, refereeris haridusliidu sekretär h-ra Vender. Nagu selgub 1925. a. statistilistest andmetest, pühendavad haridusseltsid suurema osa oma tegevusest pidude korral-

damisele, kuna õpingid, raamatukogud, kursused, tegelaste ettevalmistamine jne. on jäänud tahaplaanile. 2) „Matemaatika õpetamisest algkoolis“ refereeris seminarilõpetaja h-ra Kuulberg. Matemaatika ei ole abstraktne teadus, vaid kohase käsitluse varal võib teha ta väga elavaks, seepärast peab lähemasse kontakti asuma teiste õppeainetega, nagu geograafia, lodusloo, kodanikuteadusega. Ära tuleb jätta algkoolis deduktiivne aksiomaatiline meetod ja matemaatika õpetus peab seal toetuma täielikult katsele ja vaatlusele.

Läbirääkimistel leitakse siiski, et murdude süstemaatilist käsitlust algkoolist päris ära jätta ei või, sest siis oleks matemaatikal liiga kõikuv alus.

Lõppeks vahetati veel mõtteid koosolekul algatatud küsimuste üle ja kell 3 valgus see arvurikas õpetajatepere jälle laiali, kes maale, kes linna.

EESTI KEELE ÕPPEKORRALDUSE TOIMKONNA TEGEVUS.

Eesti keele õppekorralduse toimikond pidas 10. apr. s. a. oma järjekorralise istungi Tallinnas prof. dr. A. Saarete juhatusel. Osa võtsid: prof. G. Suits, õpetajad E. Martinson, J. Roos, E. Nurm, A. Ruubel, A. Möller, J. Rummo, A. Öunapuu, mag. J. Aavik ja E. Ö. Liidu sekretär J. Elango.

Harutati Tartu ülikooli juures korraldatavate õpetajate suvekursuste juhataja h-ra Kilksoni soovil kursuste korraldamisküsimust. Toimikond tunnistas suvekursused tarvilikuks ja avaldas soovi, et neid korraldataks eraldi alg- ja keskkooli õpetajaile, kuid kavakindlalt, kusjuures kava tuleks seada teatud aja (5—6 suve) jaoks; keskkooliosas oleks aeg pikem kui algkooli. Igal suvel läbivõetav aine peaks siiski olema omaette tervik. Kursustest osavõtja võiks saada tunnistuse pärast vastavat katset; viimane oleks vabatahtlik. Üksikasjalisema kava kokkuseadmine jäeti dir. J. Roosi ja prof. dr. A. Saarete hooleks.

Võeti vastu üldhariduslike keskkoolide eesti keele õppekava (esialgses kujus avaldatud „Kasvatuse“ 1927—nr. 1), missugune läheb tunduvalt lahku praegusest. 1. klassis on kirjanduslike näiteid eesti ja väliskirjandusest, mõne teose (Juh. Liiva „Nõia tütre“) analüüs, eesti eepiline rahvaluule, kõne arendus, hääliku- ja vormiõpetus ja kirjandid. 2. klassis — näiteid eesti ja väliskirjandusest, mõne teose (E. Vilde „Külmale maale“ või „Raudsed käed“) analüüs, eesti rahvalaulud ja eepos, „Kalevala“ ja üks Homeroose eepos,

poetika, kõne arendus, tuletus- ja lauseõpetus, kirjandid. 3. klassis — lühike ülevaade vaimulikust kirjandusest, valgustuse ajajärk, romantiline vool, maailmakirjandusest Cervantes või A. Kivi, Chateaubriand või V. Hugo, poetika: romaan, novell, lüürika; õigekeelsuse- ja stiiliküsimusi, kirjandid. 4. klassis — realistlik vool, maailmakirjandusest Sophokles, V. Shakespeare, Molière või H. Ibsen, poeetika ja esteetika, draama ja selle arenemiskäik, kirjandid. 5. klassis — uusromantiline vool, Noor-Eesti, uusim kirjandus, rahvaluule stiil, maailmakirjandusest Dante, J. Aho, E. Leino; Byron või H. Heine või Verhaeren; romaani, novelli ja lüürika arenemine, statistika, soome-ugri keeled, eesti kirjakeele arenemiskäik, kirjandid.

Võeti vastu J. Rooski poolt kava põhjal, haridusministeeriumi ettepanekul, koostatud skeem. Otsustati pöörduda haridusministeeriumi poole sooviavaldusega, et maksma pandaks uus kava. Raamkavu (skeeme) kui hädabinõu toimkond ei poolda. Mag. J. Aaviku ettepanekul otsustati paigutada seletuskirja näpunäiteid võõrkeelse tuletuse, võõraste nimede hääldamise j. m. kohta. Seletuskirja lõplik redigeerimine jäi järgmiseks istungiks.

Samuti võeti vastu algkooli eesti keele õppekava, mis erineb praegusest, ja otsustati esitada haridusministeeriumile sooviavaldusega, et see algkooli eesti keele õppekavana maksma pandaks.

Toimkond asus seisukohale, et emakeele tundide arv peaks olema algkooli I—III kl. à 7 t., IV—VI kl. à 6 t., keskkooli I—II kl. à 4 tundi, humanitaarharus III—V kl. à 5 t., teistes III—V à 4 t., õpetajateseminaris I—V kl. à 4 t., VI klassis 3 tundi. Selle küsimuse üksikasjalisem väljatöötamine jäeti A. Ruubeli hooleks.

Haridusministeeriumile soovitati koolidele sunduslike õppevahendite nimekiri täiendada kirjandustoodetega.

Rõhutades diktsiooniõpetuse vajadust ülikoolis kui ka õpetajateseminaris toimkond prof. G. Suitsu ettepanekul otsustas pöörduda Tartu ülikooli ja haridusministeeriumi poole sooviavaldusega, et eeskätt asutataks Tartu ülikoolis diktsiooni ja deklamatsiooni õppekoht, pärastpoole, võimaluste avanemisel, ka õpetajateseminarides.

Emakeele õpetajate töökoormatis-küsimuse jälgimine jäeti A. J. Möldri ja J. Rummo hooleks.

Järgmisel toimkonna istungil Tartus (juuni algusel) tulevad läbivaatamisele sele-

tuskiri alg- ja keskkooli eesti keele õppekava juurde, kirjandustoodete nimestik, eesti keele õpetajate kongressi korraldus j. m.

ÕPETAJATE ORGANISATSIOONIDE ESINDAJAD BERLIINI PEDAGOGILISELE KONGRESSILE.

Õpetajate Liidu sekretariaat määras haminilt saadud krediitidest toetust järgmiste esindajate saatmiseks Berliini pedagoogilisele kongressile: V. Raamile—Virumaa Õp. Liidust 50 kr. A. Kõivule—Valgamaa Õp. Liidust ja Valga Õp. Seltsist 75 kr., E. Muugale—Võrumaa Õp. Liidust 75 kr., A. Eglonile—Järvamaa Õp. Liidust 100 kr., Uustalule—Läänemaa Õp. Liidust 100 kr. E. Gerbanile—Saarte Õp. Üh. Liidust 100 kr., A. Paule—Tartu Õp. Seltsist 100 kr. ja J. Kornfeldtile—Pärnu Õp. Seltsist 100 kr. Kuna E. Muuga hiljem sõidust loobus, siis määrati temale lubatud toetus J. Ratassepale Harju Maakoolide Õp. Üh. Liidust.

Õpetajate Liidu esindajaks ja ekskursiooni juhiks valiti Liidu juhatuse liige dir. N. Kann, kes ühtlasi oli ka hamini esindaja Berliini kongressil, määrates temale toetust 50 kr. Tallinna linnakoolivalitsuse poolt saadeti kooliv. juhataja A. Veiderman ja D. Treuman ning Tartu linnakoolivalitsuse poolt dir. V. Nano, Pärnu maavalitsuse poolt A. Luur ning Saksa kultuuroromavalitsuse ülesandel sõitis hra Vilde.

Üldse registreeriti Õp. Liidus 18 sõita soovijat, kellest kahjuks osa pidi raha puudusel sõidust loobuma.

Esindajad sõitsid Tallinnast teele teise päeva õhtul 9. apr. k. a.

ÕPETAJATE PALGASEADUST MUUDETI.

Teatavasti sisaldus k. a. veebruari lõpus vastuvõetud õpetajate tasude seaduses paragrahv (§ 29), mille järgi ka linnade õpetajad pidid natuuras saama korteri kütte ja valgustusega. Kuna selle §-i Riigikogu võttis vastu sotsialistide ettepanekul ja põllumeeste toetusel vastu Valitsuse tahtmist, siis asus viimane haridusministriga esirinnas tema suhtes eitava seisukohale, nõudes selle §-i muutmist. Samuti nõudsid korteri andmise kohustuse muutmist Linnade Liit ja Maaomavalitsuste Liit.

Peatselt esitaski Vab. Valitsus õpetajate tasude seaduse muutmise eelnõu, millega kavatseti linnade õpetajad täiesti ilma korteri saamise õigusega jätta. Selle kavatsuse vastu tõstis esijoones protesti Tallinna Õp. Selts

ühes Õpetajate Liiduga, saates esindajad haridusministri, riigivanema, Tallinna linnaeape, Riigikogu rühmade ja paljude Riigikogu liikmete juurde. Peale selle saatis Õp. Liit taaside seaduse muutmise kavatsuste vastu protestiva märgukirja Vab. Valitsusele, Riigikogu rühmadele ja üksikutele liikmetele ning kõigile linnavalitsustele, näidates, et seaduse muutmise kavatsus on enneaegne ja tarbetu.

Selle aktiivse sõjakäigu tulemuseks oli haridusministri (ja teatud määral ka Vab. Valitsuse) taganemine esialgselt tasude seaduse muutmise kavatsusest ja uue muutmise eelnõu esitamine, millega lubati neile linnade õppejõududele, kellele ei suudeta natuuras korterit anda, maksta korteri lisatasu vallalistele 10% ja perekonnainimestele 15% kuupalgast.

Selle esitise kohta seisukoha võtmiseks tulid 28. märtsil kokku Õpetajate Liidu sekretariaadi liikmed ja Tallinna Õpetajate Seltsi esindajad.

Koosolijad leidsid üksmeelselt, et õpetajaskond peab loomulikuks, et kõigile õpetajale antaks korter, ja kus see pole võimalik, seal tasutaks tegelikud korteri kulud, kuid et mitte omavalitsustele ülepeaasmatuid raskusi valmistada ja lõppeks kord vabaneda võimatusest tüütavast ja lõputa näivast palgaseaduse harutamisest, otsustati tunnistada viimane Valitsuse ettepanek ülemineku ajajärgu jaoks vastuvõetavaks. See seisukoht tehti teatavaks samal päeval Riigikogu rahaasjanduse komisjonile, kus eelnõu oli harutusel.

Imelikul kombel selgus aga rahaasjanduse komisjonis ja Riigikogus, et Vab. Valitsusel puudub ühtlane ja selge seisukoht õp. tasude seaduse muutmise küsimuses ja et Vab. Valitsus ei soovigi seisukohta võtta, nagu ta riigivanema suu kaudu teatas, jättes seisukoha võtmise Riigikogu rühmade vaheliseks asjaks. Selle tagajärjel tulid Riigikogus mõlemad Vab. Valitsuse esitised, kuigi nad teineteisest põhjalikult erineva iseloomuga, paralleelselt harutusele.

Ning Riigikogu otsustas 30. märtsil põlumeeste eestvõttel maa-asunikku abiga sajalasel hääletusel linnakoolide õpetajate korteri saamise õiguse ära võtta ja protsendimaksimise kavatsuse tagasi lükata.

KAS ÕPETAJATE PALGAKÕRGENDUS AINULT PETTEPILT?

Teatavasti astus 1. apr. k. a. uus õpetajate tasude seadus jõusse. Selle juures valit-

seb mõnel pool arvamine, nagu hakkaksid õpetajad nüüd palju rohkem palka saama kui seni. Et seda küsimust selgitada, seks saatis Õp. Liit kõigile õpetajate organisatsioonidele ankeedi, paludes registreeruda kõiki neid õpetajaid, kes alates 1. apr. k. a. hakkavad vähem palka saama kui 1926. ja 1927. aastal. Eriti rohkesti näib sääraseid õppejõude olevat linnakoolides.

VÕITLUS LINNAÕPETAJATE KORTERITE PÄRAST JÄTKUB.

Õpetajate Liit on asunud ankeedi väljatöötamisele, mille abil tahetakse selgitada linnaõpetajate korteri olukorda. Kõige pealt tahetakse registreerida need õppejõud, kes saavad omavalitsuste poolt korteri. Edasi tahetakse selgitada missuguse protsendi oma palgast kulutavad linnaõpetajad korteri, kütte ja valgustuse peale.

Ankeedi tulemuste kohaselt Õp. Liit tahab hiljem, kui haridusministeerium hakkab uut palgaseadust välja töötama, esineda vastavate ettepanekutega.

HARIDUSMINISTRI MÄRGUKIRI LINNAVALITSUSTELE.

Aprillikuu esimestel päevadel pöördus haridusminister märgukirjaga linnaomavalitsuste poole õpetajate korteriküsimuses, soovitades õpetajate korteritega varustamise asja heatahtlikult ja tõsiselt kaaluda ja kokkuleppel õpetajaskonnaga võimaluste piires lahendada.

EESTI KOOLI MINEVIKU OSAKOND TALLINNA LINNA PEDAGOOGILISES MUSEUMIS.

Igas kultuurilises seltskonnas on püüde korjata ja alal hoida materjale, millised käsitlevad tema möödunud elu, olgu see kas materjaalne või vaimline. Seletada selle püüde tähtsust, mille tagajärjel tekivad igasugused muuseumid, on üleliigne: meie oleviku ja tuleviku elu juured peituvad minevikus.

Seda silmas pidades Tallinna linna pedagoogilise muuseumi nõukogu otsustas asutada osakonna, kus oleksid korjatud kõik materjalid, millised peegeldavad ja iseloomustavad meie kooli minevikku.

Seepärast pöördub ta kõigi õpetajate ja koolitegelaste poole palvega saata temale vanu õpperaamatuid, õppevahendeid (maakaardid, tabelid, pildid j. t.), õpilaste vihke, joonistusi, vanu koolirakendusraamatuid, vanade koolimajade ülevõtteid, joonistusi, plaane,

kooli elusse ja ajaloosse puutuvaid raamatuid ja üldse kõike, mis iseloomustab meie elu ja arenemist möödunud ajal.

Nõukogu loodab, et see üleskutse leiab vastukaja kõikidelt, kes armastavad Eesti kooli, nõnda et läheks korda päästa ja alal hoida seda, mis veel säilinud möödunud ajast.

TARTU SEMINARI 100 A. JUUBEL.

Käesoleva aasta märtsikuul sai Tartu õpetajateseminar 100 aastat vanaks. Seda sündmust tahetakse 11.—13. mail pidulikult pühitseda. Juubeli esimesel päeval peetakse Peetri kirikus jumalateenistus, 12. mail on pidulik aktus „Vanemuises“ ning õhtul seal-samas piduõhtu. Kolmandal päeval on seminari ruumes korraldatud näitus. Samal päeval on „Vanemuises“ lõunasöök ning õhtul seminaris vilistlaste ning seminari-pere omavaheline koosviibimine. Seks puhuks ilmub ka vilistlaskogu poolt väljaantav mälestusalbum.

ROOTSI KUNSTINÄITUS TALLINNAS.

Eelseisval suvel 15.VI.—15. VII. korraldab Rootsi Kunstnikkude Ühing Tallinnas Rootsi kunstiteoste näitus, kus esinevad kõik Rootsi kunstivoolud peale äärmiste kubistide. Väljapanekuid on üle 300-ja, peamiselt Rootsi kevadiselt kunstinäituselt.

VALGA ÕPETAJATE ÜHING.

Tegevuspiirkond — Valga linn ja lähem ümbruskond. Ühing tegutses E. Ö. L. iseseisva liikmena. Liikmeid 1927 a. 75 (neist 9 õp. väljaspool linna). Valgas töötab üldse 87 õp., sellega kuulub V. Ö. Ü. 76%. — Juhatuse koosolekuid on peetud 15, pea- ja referaat-koosolekuid 6. Referaadid olid: „Austria kooliolud“ — ref. koolin. Markus; „Sunnikasvatus ja vabakasvatus“ — ref. koolin. A.Kõiv; „Tähtsamaid küsimusi didaktikast ja distsipliin“ — ref. dir. Käis; „Jooni noorsoo hingelust murdeas“ — ref. õp. H.Messias. Ühing korraldas 12 populaarteaduslikku loengut makсутa.

Tähtsamad sündmused: Pestalozzi mälestuskoosolek ühes referaadiga. Ühingu 10-aastase juubelipäeva pühitsemine, põhikirja muutmine, mis hakkas maksma jaanuaris 1928., õpetajatepäev korraldatud käsikäes Maakonna Liiduga. Määrati kindlaks juhtnõõrid Ühingu esindajale haridusnõukogus.

Tulud ja kulud olid tasakaalus 369 kr. 14 s. suuruses. Uude juhatusse kuuluvad: hrad. Fr. Klement (esimees), E. Ilves (abi) A. Puuderzell (laekur), A. Palo (abi), P. Tenno (sekretar), prl. E.Laatsis (abi), pr.E.Aalberg (inform.).

HARIDUSNÄDAL LÄÄNEMAAL.

Eesti Haridusliit on asunud põhjalikule ja süstemaatilisele vabaharidustöö süvendamisele, kasutades selle teostamisel palgaliste instrktorite juhuslikkude kõneraiside asemel peamiselt haridusnädalate süsteemi, mis organiseeritakse maakondade kaupa. Niisuguse nädala puhul aetakse jalule kõik maakonna haritlased, nagu õpetajad, omavalitsusetegelased, arstid ja teised ning tuuakse palju elvust kohalikkude hariduskultuuriliste seltside ellu. Seni on sääraseid nädalaid suudetud korraldada juba Harjumaal, Võrumaal, Järva maal, Tartumaal. Viimasena oli järjekorras Läänemaa, kus nädal kestis 9 päeva, 17—25. märtsini. Nädala jooksul korraldati 10 kõneleja poolt üle 60 koosoleku umbes 6000 inimese osavõttel, asutati õpiringe, müüdi kirjandust ja tutvustati vabaharidustöö vahendeid ja nende kasutamise meetodeid.

KIRJANDUSLIKUD AUHINNAD.

Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali moodustatud auhindamise komisjon, koosseisus: prof. G. Suits, A. Alle, J. Kärner, J. V. Veski ja dir. J. Roos, määras kirjanduslikud auhinnad Eesti 1927. a. paremate ilukirjanduslikkude teoste eest järgmistele autoritele:

600-kroonilised auhinnad: Marie Underile luuletuskogu „Hääl varjust“ eest, F. Tuglasele kirjandusliku uurimuse „Juhan Liiv“ eest, A. Kivikasele novellikogu „Punane ja valge“ eest ja Hugo Raudsepale draama „Kohutõistja Simson“ eest.

400-kroonilised auhinnad: A. Jakobsonile romaani „Vaeste patuste alev“ eest, Mait Metsanurgale novellikogu „Viimne päev“ eest, H. Visnapuule luuletuskogu „Maarjamaa laulud“ eest ja J. Semperile esseedekogu „Meie kirjanduse teed“ eest.

350-krooniline auhind määrati O. Lutsule jututuse „Õpilane Valter“ eest.

Kõik loeteldud auhindamiskomisjoni ettepanekud on kirjanduse sihtkapitali valitsuse poolt kinnitatud.

Karskus.

ÜLERIIKLIK KARSKUSPÜHA.

kavatsetakse korraldada käesoleval aastal 5. ja 6. mail. Arvult on see juba üheksas karskuspüha. Karskuspüha kõnetemaks on valitud *noorsoo kaitse alkoholi eest*. Sellele teemale on valmistatud kõnekava, mis saadetakse kätte kõigile karskusorganisatsioonidele ja koolidele. Kirikuid on palutud 6. mail korraldada karskusjumalateenistusi. Ka karbi- korjanduse luba on palutud selleks ajaks.

Samal ajal, 5. ja 6. mail, korraldab Õpetajate Karskuskasvatusliit järjekorralise *lootusringide kevadepüha*. Sel puhul saadab E. Õp. K-liit kõigile koolidele vastavad materjalid ja juhtnöörid karskustundide ja laste karskuskoosolekute ning pidude korraldamiseks. Samal ajal antakse teistest laste võistluskirjutusest osavõtjaille kätte auhinnad ja mälestuslehed. Haminiit on palutud luba karskustundide andmiseks esimese päeva kolme viimase tunni ajal, kuna teine päev on mõeldud lastepidude ja laste ning vanemate ühiskoosolekute korraldamiseks.

ÕPETAJATE VÕISTLUSKIRJUTUSE TULEMUSED.

1926. a. sügisel Eesti Õpetajate Karskuskasvatusliit kuulutas välja võistluskirjutuse teemale: „*Kas võib jääda kool karskusküsimuses erapooletuks?*“ Võistlusest võisid võtta osa kõik Vabariigi koolide tegevad õpetajad. Auhindu oli ette nähtud kolm: I — 100 kr., II — 50 kr., III — 30 kr.

Võistluse tähtjaks 1. septembriks 1. a. esitati kolm tööd. Töid hindasid härrad E.

Jaانvärk, V. Ernits ja dr. R. Tamm. Komisjon otsustas esimest auhinda mitte välja anda. Ühele tööle määrati II auhind, teisele III auhind, kuna kolmas töö kui teemast kõrvale kalduv, jäeti auhindamata.

Ümbrikkude avamisel selgus, et II auhinna oli saanud õp. A. Ploompuu — Tallinnast ja III auhinna õp. A. Freiberg Vastse-Kuustest (Tartumaal). Kolmas ümbrik põletati avamatult.

II LASTE VÕISTLUSKIRJUTUS ALGKOOLIS

korraldati E. Õp. Karskuskasvatusliidu poolt pühapäeval 11. märtsil s. a. Võistlusele olid endid üles andnud 143 algkooli üle neljatuhande osavõtjaga. Nagu selgunud esialgseist teateist, on võistluskirjutus läinud üldiselt hästi korda. Läinud aastaga võrreldes on osavõtjate arv märgatavalt suurenenud, mis lubab loota, et kõnesolev karskuskasvatusvahend võib ka meie oludes suure tähtsuse omandada.

EESTI ÕPETAJATE KARSKUSKASVATUSLIIDU AASTAKOOSOLEK

peeti 29. aprillil s. a. Tartus. Koosoleku päevakorras oli peale aruannete, valimiste ja muude jooksvate küsimuste ettekanded lootusringide ja Õp. K-liidu töö ümberkorraldamise küsimuse üle.

Õp. K-liidu liikmete osavõtt kõnesolevast koosolekust olla õige elav ja rohkearvuline.

A. P.

Ametlikke teateid ja määrusi.

HARIDUSMINISTEERIUMI KORRALDUS ÕPPETÖÖ VAHEAEGADE MUUTMISE KOHTA 1928. a.

Häridusministeeriumi 12. jaanuari 1928 a. nr. 24347 korralduse (R. T. nr. 6. — 1928) p. 3. kaotab maksvuse ja p.p. 4. ning 5. muudetakse ja pannakse maksuma järgmises redaktsioonis:

4. Suvise koolitöö vaheaja puhul lõpeb harilik õppetöö kõigis koolides reedel 25. mail kell 12. Õpilastele, kes osa võtavad sõjalisest õppusest, korraldatakse sõjalise õppuse päevad 30. maist kuni 9. juunini, mille kohta an-

takse erikorraldus. Peale suvist vaheaega algab õppetöö: linnasasuvas alg- ja kõikides kesk- ning kutsekoolides peale õpetajateseminaride — esmaspäeval 27. augustil, maal-asuvas algkoolides — esmaspäeval 1. oktoobril. Õpetajateseminarides korraldatakse kursused praktika-aasta lõpetajatele 27. kuni 29. augustini ja õpetus algab 30. augustil. Linnakoolivalitsused võivad lubada algkoolides koolitööd sügisel alata ka 10. septembril, kui kohalikud olud seda nõuavad.

5. Kesk- ja kutsekoolides on kevadel 30. maist kuni 1. juunini õpilaste vastuvõtmine

ning sügisel 23. kuni 25. augustini õpilaste eksamid ja vastuvõtmine; algkoolides on õpilaste vastuvõtmine sügisel kolme päeva vältusel enne õppetöö algust, kuid maa- ja linnakooli-

valitsused ning vähemusrahvuste kultuurvalitsused võivad korraldada õpilaste vastuvõtmist algkoolides ka kevadel peale õppetöö lõppu.

Kes saavad vähem palka?

Kuna laiemates ringides valitseb arvamine, et õpetajate palgad uue tasude seaduse maksamahakkamisega 1. apr. k. a. tunduvalt suurenevad, missugune arvamine näib põhjendavat arusaamatusil ja olevat, kahjuks, mitmeti ekslik, siis otsustas E. Ö. Liit andmeid koguda selle küsimuse selgitamiseks. E. Öp. Liit palub lahkesti kõiki õpetajaid, kes leiavad, et nende palk on vähenenud, saata allpool esitatud küsimustele vastused, et oleks võimalik ülevaadet saada nende õpetajate kohta, kes alates 1. apr. s. a. vähem palka saavad, kui nad said seni.

Vastuste andmisel tuleb muu seas järgmist silmas pidada. 1926. ja 1927 a. palgast $\frac{1}{12}$ väljaarvamisel tuleb arvesse võtta see palk, mis saadi *tolleaegse normaalarvu nädalatundide* eest normaaltasuna (riigi- ja omavalitsuse poolt maksetav osa kokku) maha arvates sellest korterirahana saadud osa, siis veel 13-nda, 14-nda, 15-nda kuu palk ja 25% riikline lisa 1927. aastal. Lisatundide eest saadud tasu, korteriraha ja perekonnaabiraha ning muud tasud ja tulud tulevad näidata eraldi. Kui korter (ühes kütte ja valgustusega) kooliülalpidaja poolt antud natuuras, siis tuleb 6. küsimuses punkt e märkida see summa, mis korteri arvel kuupalgast kinni peeti või välja maksmata jäeti.

Andmeid vajab E. Öpet. Liit järgmistele küsimustele:

1. Teadeteandja ees- ja perekonnanimi.....
2. Amet alg- (kesk-) koolijuhataja, abi, määraline õpetaja, tunniandja (alla kriipsutada) .....
3. Kus koolis töötab ja aadress .....
4. Palga aste a) enne 1. apr. 1928. a.....
b) peale 1. apr. 1928. a. ....
5. Teadeteandja nädalatundide norm a) enne 1. apr. 1928. a..... b) peale 1. apr. 1928. a. ....
6. Töötasu:
Mis eest tasu saadud. 1926. 1927. aprillil 1928. a.
- a) $\frac{1}{12}$ aastapalgast (ilma korterirahata) .....
- b) lisatundide eest kuus .....
- d) perekonna abiraha „ .....
- e) korteriraha kuus (või natuuras saadava korteri arvel kinnipeetav osa (%)) kuupalgast .....
- f) omavalitsuse poolt vabatahtlikult maksetavad lisad ja muud tasud kuus .....
- Kokku: .....
7. Mitmesugused tähendused .....

Vastused tulevad saata hiljemalt 15. juuniks k. a. otseteed E. Öp. Liidule (Tallinna, Rataskaevu 22), kui kohalik õpetajate organisatsioon teistsugust korraldust pole teinud.

Uusi raamatuid.

Eesti taimede nimestik. „Kodumaa õistaimed“. Teine täiesti ümbertöötatud trükk. Tartu Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus 1928. Hind 1 kr. 75 s.

N. Rootsi. Kultuurtaimede juureosadest. Kuukirja „Agronomia“ kaasanne, Tartus 1928.

Konsiljo al Esperanto-Instruistoj. Esperanto-Instituto de Estonio. Tallinn, 1928.

V. J. Gregri. Latvia kumingas ehk ini-

mene, kellele kõik võlgu. Fantastiline romaan. I osa. L. U. B. m. 13. K/ü. „Loodus“ Tartus, 1928. Hind 25 s.

Joh. Sepp. Kuld! Kuld! (Tõnis Sepp Ameerikas). L. U. B. m. 14. K/ü. „Loodus“ Tartus, 1928. Hind 25 s.

Muinasseikkusi. Rahvamuinasjutte mitmesuguste muinasjutukogude järele. L. U. B. m. 15. K/ü. „Loodus“ Tartus, 1928. a. Hind 25 s.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu tän. 22. Tel. 14-63.

Vastutav toimetaja Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

J. Zimmermann'i trükitoda Tallinnas, Lühike jalg 4.

Riigi Tehnikagümnaasium

Tallinnas

Tehnika ja ehitustehnika harudega

Kantselei aadress: Imanta 6.

Kutselaadiline keskkool gümnaasiumi õigustega. Peale keskkooli seaduse § 28. nimetatud ainete õpetatakse järgmisi eriaineid:

TEHNIKA HARUS: tehniline kiri, tehniline joonestamine, rakendusmehaanika, soojusõpetus, tehnoloogia, elektrotehnika ühes praktikaga, jõumasinad ühes praktikaga, töömasinad, metalltöö, puutöö.

EHITUSTEHNIKAHARUS: tehniline kiri, arhitekt joonistamine, rakendusmehaanika, ehitusmaterjalid, ehituskonstruksioonid, hoonete ja teede ehitus, maamöötmine, metalltöö, puutöö.

Mõlemis harus on IV. ja V. klassi vahel sunduslik kahekuuline välispraktika.

Lähemas tulevikus on kavatsusel mõned muudatused kavades, et lõpetajatele ühes keskharidusega tehniku kutset anda.

1928. a. võetakse vastu mõlema haru I. klassi 6. aastase algkooli lõpetajaid. Võistluseksamid on emakeeles, matemaatika ja saksa keeles. Kevadel on eksamid 30. ja 31. mail — vastuvõetakse 52 õpilast; sügiseseks eksamid 24. ja 25. augustil — vastu võetakse 20 õpilast.